

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings)

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4

The 6th National and the 4th
International Conferences 2024
March 27, 2024

Buddhist Innovation and the Creation
of a Sustainable Peaceful Society

พุทธนวัตกรรม

กับการสร้างสังคมสันติสุข
อย่างยั่งยืน

NIC
2024
MCUKK

<http://www.mcukk.com/NIC2024/>

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings)

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

เรื่อง พุทธนวัตกรรมกับการสร้างสังคมสุขอย่างยั่งยืน

(Buddhist Innovation and the Creation of a Sustainable Peaceful Society)

ร่วมกับ

สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเวียงชัย
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่ปรึกษา:

พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น
พระอุดมปัญญาภรณ์, ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
รศ.ดร.วิทยา ทองดี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระครูศรีพุทธวิมลจิต, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตขอนแก่น
พระมหาพิสิฐ วิสิฐฐปณฺโญ, ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น
นายศกธินันท์ ศรีหาบงค์	รก.ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น

บรรณาธิการ:

พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.ศรัญญา อรุณขจรศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
รศ.ดร.วิชญ์ สมิตสุวรรณค์	วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รศ.ดร.ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.สุภายู ธีระวณิชตระกูล	มหาวิทยาลัยบูรพา

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.บุญยเสนอ ตริวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
รศ.ดร.อังคณา ตุงคะสมิต	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ดร.บุญยจีรา ชีรเวทย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร.ณัฐกาญจน์ นาคนวล	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.ปทุมพร เปี้ยถนอม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.จักรปรุฬห์ วิชาอัครวิทย์	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผศ.ดร.ปรัชนันท์ เจริญอาภรณ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.ประภาศ แก้วเกตุพงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.มารศรี สอทิพย์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.กรรณิการ์ อินตะวงค์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร.เสรี วรพงษ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.พิษณุ บุญนิยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผศ.ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.กรกรก สารภิรมย์	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.ไพศาล เครือแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผศ.ดร.วรวิทย์ นพแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผศ.ดร.เพ็ญพนอ พ่วงแพ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร.ปฐมาวดี จงรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์	มหาวิทยาลัยบูรพา
พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อ.ดร.วัฒนา นนทชิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
อ.ดร.อารีย์ บินประทาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อ.ดร.ชั้นทอง วิชาเดช	มหาวิทยาลัยบูรพา
อ.ดร.เพ็ญวรา ชูประวัตติ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.ดร.ชาญชัย ฤทธิร่วม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อ.ดร.ศศิพัชร จำปา	มหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะทำงาน :

ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น	ผศ.ดร.จรัส ลีกา
ผศ.ดร.เพชรฤต ศรีบุญเรือง	ผศ.ดร.นิรัช เรือนแสง	อ.ดร.สมควร นามสีฐาน
ดร.อมรรัตน์ เตชะนอก	อ.ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา	อ.ดร.สุนทร สายคำ
อ.ดร.ปารณจิตร สุขุมลย์	อ.ดร.วิรัตน์ ทองภู	อ.ทรงพล โชติกเวชกุล
อ.ดร.ยิ่งสรรค์ หาพา	พระมหากิตติ กิตติเมธี	อ.สุทธิพงษ์ อุพลเถียร
อ.ดร.สรินญา มารศรี	น.ส.มาริสสา ไสวงาม	น.ส.อนุธิดา บุญตะวัน

ศิลปะและรูปเล่ม:

น.ส.สาริกา ไสวงาม

สาส์นจากรองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้จัดงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4 “พุทธนวัตกรรมกับการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน (Buddhist innovation and the creation of a sustainable peaceful society)” จัดขึ้นในวันที่ 27 มีนาคม 2567 เพื่อเปิดโอกาสให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษาและเครือข่ายสถาบันการศึกษา ได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานวิชาการสู่การใช้ประโยชน์ในสังคมต่อไป

เอกสารทั้งหมดได้ผ่านกระบวนการทบทวนโดยผู้ทรงคุณวุฒิก่อนที่จะนำเสนอในรูปแบบวาจาหรือโปสเตอร์ในการประชุมครั้งนี้ เกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัยเหล่านี้เน้นย้ำถึงความแปลกใหม่ของความรู้ บทความฉบับเต็มได้รับการตีพิมพ์ใน Conference Proceeding ตามข้อตกลงของ Conference Editorial Board โดยจะเผยแพร่ทางออนไลน์ที่ www.mcukk-nic/2024

ในนามคณะบรรณาธิการ ขออนุโมทนาบุญขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมให้การดำเนินงานการประชุมวิชาการครั้งนี้ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้

(พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)
รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น
บรรณาธิการการประชุมวิชาการ

กำหนดการ

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 ระดับนานาชาติครั้งที่ 4

ณ หอประชุมเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

เวลา 08:00-08:30 น. ลงทะเบียนและรับเอกสาร ณ ห้องประชุมชั้น 2 อาคารเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา

เวลา 08:30-09:00 น. **พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

จุดฐาปเทียน กล่าวนำบูชาพระรัตนตรัยและประจำมนต์เพ็ชร ถวายสักการะ
อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับ ดังนี้

1. พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น
2. พระอุดมปัญญาภรณ์, ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
3. รศ.ดร.วิทยา ทองดี ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
4. ผศ.ดร.นิเทศ สันนารี ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

กล่าวรายงานต่อประธานพิธี

เวลา 09:00-11:00 น. **พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

กล่าวเปิดงานและปาฐกถาพิเศษ

เรื่อง “พุทธนวัตกรรมกับการสร้างสังคมสันติสุข อย่างยั่งยืน”

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มอบโล่ให้กับเจ้าภาพร่วมการประชุมวิชาการ

รศ.ดร.วิทยา ทองดี ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ถวายเครื่องไทยธรรม

เวลา 11:30-12:00 น. **พิธีลงนาม MOU**

ระหว่าง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

กับมหาวิทยาลัยเครือข่าย

เวลา 11:30-13:00 น. ฉันทัดดาอาหารเพล/รับประทานอาหาร

เวลา 13:00-16:30 น. **นำเสนอบทความวิชาการ แบบปากเปล่าและแบบโปสเตอร์ แต่ละห้อง**

เวลา 16:30 น. ประธานประจำห้องประชุมกลุ่มย่อยกล่าวสรุปและกล่าวขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ

เสร็จพิธี ผู้เข้าร่วมงานเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ระดับชาติ

ด้านพุทธนวัตกรรมการทางศาสนา
ปรัชญาเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ห้องประชุมย่อยที่ 2 ห้อง B 203 ชั้น 2

อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธมหาราช
(สำนัก ชวนมหาปณฺญมหาร)

ผู้ทรงคุณวุฒิ:

1. พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.
: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไรสง
: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี
: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ลำดับ	บทความ/ผู้พิมพ์	หน้า
1	วิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมอีสาน : พระจตุรงค์ จตุราภินันโท (บัวช่วย), พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี และพระมหาถาวร ถาวรเมธี	99
2	ธรรมาปฏิบัติสำหรับชีวิตมองทุกข์ให้เห็นจึงเป็นสุข : พระอธิการมานิตย์ อนงค์โณ, พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี และพระมหาถาวร ถาวรเมธี	109
3	ประคองจิตให้มีสุขด้วยหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา : พระครูวินัยธรอภิชาติ โสภณวาทิ (วงษ์หาญ), พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี และพระมหาถาวร ถาวรเมธี	119
4	ภูมิปัญญาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายใต้หลักสังคหวัตถุ 4 : พระจักรกฤษ จันทมโมม, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี, พระมหาจยุทธ กิตติยุตโต, พระเมธีวัชรจารย์ และพระมหาทองชัย วิลาสินี	129
5	พุทธธรรมกับการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน : พระบุญเพ็ง โคตรตระกูล, พระชนติ ปญญาโร, พระมหาภิรตุภรณ์ อัมมาลี และพระมหาสำรอง สมนุโต	143
6	แนวทางการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 กับการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ : พระชนติ ปญญาโร, พระบุญเพ็ง โคตรตระกูล, พระมหาภิรตุภรณ์ อัมมาลี และ พระมหาสำรอง สมนุโต	155
7	พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม: ความท้าทายขององค์กรพุทธในการพัฒนาจิตในสังคมผู้ สูงอายุไทย : พระฤทธิรงค์ สุเมธ (หาญรินทร์), พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี และพระมหาถาวร ถาวรเมธี	165

วิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมอีสาน Analyze Buddhist ethics that appear in the way of life of Isan society

พระจตุรงค์ จตุราภินโนโท (บัวช่วย), พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี
และพระมหาถาวร ถาวรเมธี

Phra Seksan Phasuko (Sonthong), Phrarajpattanavajrabundit,
Phramaha Natthaphan Sudsanavibhani and Phramaha Thaworn Thawornmethi
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

บทคัดย่อ

พุทธจริยธรรม เป็นรากฐานสำคัญของสังคมอีสานมาช้านาน สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และวรรณกรรมท้องถิ่น องค์ความรู้เหล่านี้สั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นหล่อหลอมให้ชาวอีสานมีจริยธรรม ยึดมั่นในคุณงามความดี เกิดศรัทธาในจริยธรรมการยึดมั่นในหลักศีลธรรมจริยธรรม และความดีงาม เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต การใช้ชีวิตไม่ประมาทใช้ชีวิตอย่างมีสติ รอบคอบ ระมัดระวัง การดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า โดยเริ่มจากการยึดมั่นในจริยธรรม ลักษณะพุทธจริยธรรมไม่ได้บังคับเหมือนกฎหมาย แต่เน้นผลจากการกระทำมีความสมบูรณ์นิยม เป็นหลักสากลที่ครอบคลุมมนุษย์ทุกคน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ระดับต้น: เบญจศีล, ระดับกลาง: กุศลกรรมบถ 10, ระดับสูง: มรรคมีองค์ 8 เป้าหมายของพุทธจริยธรรม คือ ระดับต้น: ศีลเป็นพื้นฐาน, ระดับกลาง: จิตใจสงบ, ระดับสูง: ปัญญาความรู้

คำสำคัญ: พุทธจริยธรรม; วิถีชีวิต; สังคมอีสาน

Abstract

Buddhist ethics has been an important foundation of Isan society for a long time. Reflected through the way of life, traditions, culture and local literature. This knowledge is accumulated and passed on from generation to generation. Nurturing Isaan people to have ethics Adhere to goodness Having faith in ethics, adhering to moral principles, ethics, and goodness is an important basis for living life. Living life carelessly, living life consciously

be careful, be careful, live a valuable life. It starts with adhering to ethics. Buddhist ethics are not enforced like the law but emphasizes the results of actions with perfectionism. It is a universal principle that covers all human beings. It is divided into 3 types: the basic level: the five precepts, the middle level: the 10 Kusala Karmapatha, the advanced level: the Eightfold Path. The goals of Buddhist ethics are the basic level: basic morality, the middle level: a calm mind, High level: wisdom, knowledge.

Keywords: Buddhist ethics; way of life; Isaan society

1. บทนำ

วิถีชีวิตของคนอีสานมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายเน้นการพึ่งพาตนเองอยู่แบบพอเพียงชาวอีสานมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา คนในสังคมมีความสามัคคีมีเอกลักษณ์ทางภาษาอาหารบ้านเรือน การแต่งกายประเพณีศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะตน ส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบยังชีพ จะเน้นที่การทำนาใช้แรงงานคนและสัตว์ การปลูกบ้านจะยกพื้นสูงรองรับการเลี้ยงสัตว์และเก็บอุปกรณ์การเกษตรสังคมอีสานในยุคปัจจุบันเป็นยุคของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสังคมประเทศชาติเป็นอย่างมากสังเกตเห็นจากชาวออนไลน์มีทั้งการคมนาคมเดินทางสะดวกสบายไม่มีความลำบากในเรื่องของปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตแต่สิ่งที่ขาดหายไปอาจจะเป็นคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักพุทธจริยธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมอีสานแสดงให้เห็นปัญหาการขาดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

หลักธรรมเป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจและชีวิตขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา เพราะจริยธรรมที่เป็นหลักธรรมแห่งความดีอันสูงสุด กล่าวคือ หลักพุทธจริยธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงปฏิบัติและสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ไม่ให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท โดยมีหลักการ คือ ให้ละความชั่ว ให้ทำความดี และให้ทำกายใจของตนเองให้บริสุทธิ์ผ่องใสจากบริบทสังคมอีสานที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้วิถีชีวิตของสังคมอีสานเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อให้เข้าใจพุทธจริยธรรมในวิถีชีวิตของสังคมอีสาน ในบทความนี้จะมุ่งวิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมอีสานเพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของพุทธจริยธรรมกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมของสังคมอีสาน และเป็นแนวทางปรับใช้กับการดำเนินชีวิตตามวิถีของชาวอีสาน

2. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพุทธจริยธรรม

1. ความหมายของพุทธจริยธรรม หมายถึง หลักธรรมเพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะเข้าถึงได้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขสมบูรณ์ที่สุด พุทธ

จริยธรรม เป็นหลักหรือแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่ทำให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามเกิดความสุขทั้งทางกายและใจ โดยหลักทั่วไปของพุทธจริยธรรม คือการงดเว้นจากสิ่งชั่ว และมุ่งกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม ทางกาย วาจา ในเบื้องต้น และใจ ในระดับสูง เพื่อให้เกิดจิตใจที่บริสุทธิ์ ขจัดกิเลสที่เข้ามาในจิตใจได้อย่างเด็ดขาด เพื่อมุ่งสู่มรรคผลและนิพพาน พุทธจริยธรรมมีใจความสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ 1) สัพพปาปสฺส อภินิหารมโหโรทกัฏฐัง การไม่ประพฤติดุคในทุจริตรธรรม 3 อย่างคือทางกาย ทางวาจาและทางใจ แต่ควรประพฤติสุจริตรธรรมแทน มีสุจริตทางกาย 2) กุสลสฺสุปสมปทาการทำความกุศลให้ถึงพร้อมคือ การรู้ในการดำรงชอบ 3) สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้วคือ การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, 2543, หน้า 31-33) พุทธจริยธรรมเป็นสภาพที่ทรงไว้, ธรรมดา, ธรรมชาติ, สภาธรรม, สังฆธรรม, ความจริง, เหตุ, ต้นเหตุ, สิ่ง, ปราภฏการณ เป็นต้นที่น่าเอาความหมายของคำว่า ธรรม ซึ่งท่านผู้รู้กล่าวไว้มาเสนอพอสมควรนี้ก็เพื่อเข้าใจคำว่า ธรรม ให้มากขึ้นเพราะเป็นคำที่สำคัญที่สุดและคนทั่วไปมักจะเข้าใจเพียงมั่วๆเท่านั้น (พระราชมุนี (ป.อ.ปยุตโต), 2533, หน้า 232) นอกจากนั้นได้กล่าวถึงสังฆธรรม จริยธรรมซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติที่ให้เกิดผลเป็นจริงตามที่มนุษย์ต้องการสังฆธรรม คือความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดา เป็นสภาธรรมชาติจริยธรรม คือข้อผูกพันที่ยังสังฆธรรมนั้นเข้ากับชีวิตและสังคมมนุษย์ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในจริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก สรุปความว่า เป็นวิชาที่เกี่ยวกับหลักปฏิบัติอันได้แก่ศีลธรรม จริยธรรมและกฎเกณฑ์ความถูกต้อง หรือหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาต่างๆ

ดังนั้น สิ่งที่จะเป็นจริยธรรมได้จะต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง แต่ที่สำคัญที่สุดคือต้องเป็นคำสอนของศาสนาด้วย เพราะผู้ที่นับถือศาสนาย่อมถือว่าเป็นคนดีของสังคม เพราะศีลธรรมของศาสนาต่างๆ มีมาตรการของความประพฤติดีเป็นสากล สามารถทำให้บุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข (ลำดวน ศรมณี, 2535, หน้า 35) พุทธจริยธรรม หมายถึงกรอบอันเป็นระดับของจริยธรรมซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งความประพฤติที่มาจากประเด็นสำคัญทางหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ว่า ไม่กระทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดี และทำจิตของตนให้สะอาดบริสุทธิ์หรือ ละชั่ว ทำดี มีจิตผ่องใส

2. ลักษณะของพุทธจริยธรรม แบ่งออก 2 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะของพุทธจริยธรรม ไม่มีลักษณะบังคับเหมือนกฎหมายและมีบทลงโทษเหมือนบางศาสนา เช่นเมื่อชาวพุทธทำผิดศีลจะไม่มีข้อบังคับอันใดที่จะต้องให้ชาวพุทธต้องรับโทษ แต่เสนอให้พิจารณาเพียงว่าทำผิดศีล จะมีผลจากการกระทำนั้น ที่เรียกว่า “กรรม” อันเป็นจากการกระทำของผู้นั้นเองเช่น ทำกรรมชั้อปมาติบาต มีผลทำให้อายุสั้นมีโรครามาก (ม.อ. (ไทย) 14/290/350) 2) ลักษณะของพุทธจริยธรรม มีความเป็นสมบูรณ์นิยม กล่าวคือเป็นหลักความประพฤติที่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปมา เช่นเดียวกันกับจริยธรรมศาสนาอื่นๆ เป็นหลักสากลที่ครอบคลุมมนุษย์ทุกคน เช่นหลักเบญจศีล ฆาตสัตว์ไม่ว่าจะใคร สัตว์เล็กน้อยใหญ่ที่ใดเวลาใด หลักทรัพย์ไม่ว่าจะลักของใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ เวลาใด จัดว่าเป็นอนินนาทาน ไม่มีข้อยกเว้นถือว่าผิดศีล

และมีผลเป็นบาปอย่างแน่นอน

3. ประเภทของพุทธจริยธรรม จำแนกออกได้ 3 ประเภท ดังนี้ 1) พุทธจริยธรรมระดับต้น เป็นจริยธรรมเพื่อความสงบ เรียบร้อยของสังคม หลักธรรม คือเบญจศีล (ศีล 5) หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยเบญจศีล เป็นนิจศีลของฆราวาสทั่วไป ถือว่าเป็นหลักพุทธจริยพื้นฐานของมนุษย์ในเบื้องต้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษย์ธรรม” คือ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ หรือระเบียบที่ก่อให้เกิดความสุขในระดับสังคมของมนุษย์ ทำคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย, วาจา ส่วนธรรมที่มีความคู่กับเบญจศีลก็คือ เบญจธรรม 5 ประการ (วชิณ อินทะสระ, 2548, หน้า 38-90) 2) พุทธจริยธรรมระดับกลางจะพัฒนาชีวิตถึงความละเอียดอ่อนลึกซึ้งลงไปอีกทั้งเรื่องของกาย วาจา ใจ คือหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ หรือ ทางแห่งกุศลกรรมฝ่ายดี ถ้าไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม หรือ ทางแห่งอกุศลฝ่ายไม่ดี 3) พุทธจริยธรรมระดับสูง เป็นหลักธรรมเพื่อฝึกฝน ปฏิบัติและพัฒนาตนเพื่อให้พ้นความทุกข์นำไปสู่จุดมุ่งหมายคือนิพพาน ในงานวิจัยนี้ได้นำหลักธรรมที่มีชื่อว่า มรรคมีองค์ 8 นี้ ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เรียก ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ แปลว่า อริยสัจคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งหมายถึงอริยมรรคมีองค์ 8 หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติอันเป็นสายกลาง)

4. เป้าหมายของพุทธจริยธรรม ในการศึกษาทางพุทธศาสนาได้กำหนดเป้าหมายทางพุทธจริยศาสตร์ ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) เป้าหมายระดับต้น เป็นระดับที่พระพุทธเจ้าต้องการให้พุทธศาสนิกชนมีศีลเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเพื่อทำให้ชีวิตเป็นปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันและกัน คือ มีกายวาจา ใจ ที่สุภาพและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ดีต่อไปยังจุดหมายระดับกลาง 2) เป้าหมายระดับกลาง เป็นจุดหมายที่พระพุทธองค์ต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีจิตใจที่เป็นสมาธิ คือ สงบและเยือกเย็นแน่วแน่เด็ดเดี่ยวและเข้มแข็งในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะเป็นพื้นฐาน พัฒนาความดีให้สูงขึ้นไปถึงจุดหมายระดับสูง (พระเทวินทร์ เทวินโท, 2549, หน้า 111) 3) เป้าหมายระดับสูง เป็นจุดหมายที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม ใช้ปัญญาความรู้เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินชีวิตและใช้ปัญญา ความรู้เพื่อนำชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายที่สูงที่สุด คือพระนิพพาน

3. ลักษณะวิถีชีวิตของสังคมอีสาน

ความเป็นมาของสังคมอีสาน ควรศึกษาถึงพื้นที่ทั้งหมด อาณาเขตติดต่อ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การกระจายของชุมชนโบราณ สมัยเคลื่อนย้ายของชุมชนยุคประวัติศาสตร์ยุคพัฒนาตามลุ่มแม่น้ำและสภาพสังคมปัจจุบัน 1) พื้นที่ทั้งหมดของภาคอีสาน ภาคอีสานเป็นดินแดนที่มีอาณาเขตกว้างขวางมีพื้นที่ทั้งหมด 170,226 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 33.13 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ 2) อาณาเขตติดต่อ

ของภาคอีสาน อาณาเขตของภาคอีสาน ทางทิศตะวันตกจดเทือกเขาตองพญาเย็น และเทือกเขาเพชรบูรณ์ ทิศใต้จดเทือกเขาสันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรักทิศเหนือและทิศตะวันออกจดแม่น้ำโขง บริเวณตอนในของภาคมีเทือกเขาภูพานทอดยาวเป็นรูปของพระจันทร์ครึ่งเสี้ยวขวางตัดจากเหนือจดใต้ (นับจากอุดรธานีมาถึงตอนเหนือของจังหวัดมุกดาหาร) พื้นที่ของภาคอีสานจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ทางด้านทิศตะวันออกของเทือกเขาภูพานเรียกว่า แอ่งสกลนคร ประกอบด้วยจังหวัดมุกดาหาร นครพนม สกลนคร หนองคาย อุดรธานีเลย และบึงกาฬ พื้นที่ด้านทิศตะวันตกของเทือกเขาภูพาน เรียกว่า แอ่งโคราช ประกอบด้วยจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ร้อยเอ็ด ยโสธร อำนาจเจริญ อุบลราชธานีศรีสะเกษ สุรินทร์บุรีรัมย์ (อดีตคือ โสโมอินทร์, 2532) พื้นที่ของแอ่งสกลนคร และ โคราชเป็นที่ราบสลับภูเขามีสแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย เช่น แม่น้ำมูลแม่น้ำชี แม่น้ำสงคราม ฯลฯ มนุษย์ยุคแรกนิยมพักอาศัยอยู่ตามถ้ำโดยแสวงหาอาหารจากป่าเขา และแม่น้ำลำธาร ฉะนั้น ดินแดนของภาคอีสานจึงปรากฏร่องรอยของชุมชนมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคมอีสาน ประชาชนในสังคมอีสาน เชื่อกันว่ามีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาโดยมีรูปแบบจากอาณาจักรล้านช้างซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจในบริเวณลุ่มน้ำโขง ผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้อพยพมายังภาคอีสานเป็นระยะๆและได้นำเอาจารีตประเพณีวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงมาด้วย 1) ความหมายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมโดยทั่วไป หมายถึงสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิถีชีวิต (Way of Life) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดีดนตรีปรัชญาศีลธรรม ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อๆ มา ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน 2) วัฒนธรรมทางภาษาของสังคมอีสาน ภาคอีสานเป็นภาคที่มีอาณาเขตกว้างขวางมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาวและประเทศเขมร ดังนั้น อีสานทางฝั่งซ้ายส่วนมากได้อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาชนลาว สำเนียงการพูด สำนวนภาษาผญาอีสาน ก็ล้วนแต่เป็นภาษาลาวต่อมาได้เรียกภาษาถิ่นอีสานว่า ภาษาอีสาน เมื่อมีการศึกษาก็ได้นำเอาภาษาไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันมาแทนภาษาอีสาน ทั้งภาษาเขียนและภาษาพูดปัจจุบันยังเหลือแต่ภาษาพูดเท่านั้น ความจริงภาษาสาธารณรัฐประชาชนลาวกับภาษาอีสานใช้สื่อสารติดต่อกันได้เลย โดยไม่ต้องแปลหรือปริวรรตคำพูด ข้อความอะไรอีก แม้แต่เรื่องสรวลส่ายคำก็เป็นภาษาไทยอีสานหรือภาษาอีสานสมัยโบราณวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนในบริเวณภาคอีสานมีความคล้ายคลึงกันกับกลุ่มชนในบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเป็นอย่างมาก เพราะตั้งแต่กลุ่มชนวัฒนธรรมไท-ลาวได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามายังบริเวณภาคอีสาน จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์กลุ่มชนในบริเวณภาคอีสานได้อักษรธรรม และอักษรไทยน้อยในการจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ลงในศิลาจารึก และเอกสารใบลาน โดยอักษรตัวธรรมมักจะใช้จารึกเรื่องราวในทาง

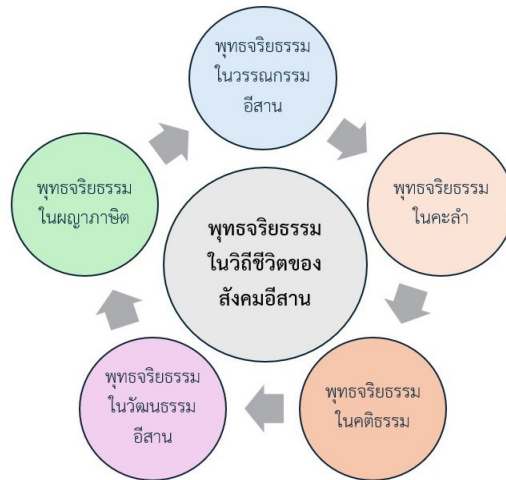

พุทธศาสนาหรือเรื่องราวที่เป็นคติธรรม ส่วนตัวอักษรไทยน้อยจะใช้จดบันทึกเรื่องราวที่เป็นคติโลกเช่น เรื่องราว เอกสารหนังสือราชการ และวรรณกรรม (อุทัย ภิรมย์รัตน์ และธวัช ปุณโณทก, 2527, หน้า 34) สภาพสังคมในปัจจุบันของภาคอีสาน สังคมอีสานในปัจจุบันแบ่งสภาพสังคมไว้ 3 ด้านคือ 1) ด้านศาสนา 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านเศรษฐกิจ สังคมของภาคอีสานโดยทั่วไป สังคมภาคอีสานลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงส่วนมากมีลักษณะแห้งแล้งและกันดารกว่าภาคอื่น ในประเทศด้านการคมนาคมจะได้รับความสะดวกสบายมีถนนลาดยางติดต่อกันเป็นส่วนมากและประชากรค่อนข้างยากจนกว่าภาคอื่น และเป็นประชากรชนบทโดยทั่วไปจะยึดถือชนบทประเพณีวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติ 1) ด้านศาสนาประชาชนชาวอีสาน นับถือพระพุทธศาสนาเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตทุกหมู่บ้านจะมีวัดทางพระพุทธศาสนา เป็นจุดศูนย์กลางในการทำพิธีกรรมทางศาสนา การอบรมจิตใจ มีพระภิกษุเป็นผู้นำชาวไทยอีสาน ก่อนมีครอบครัวนิยมการบวชเป็นพระภิกษุ 2) ด้านการศึกษา ปัจจุบันชาวอีสานนิยมให้บุตรหลานของท่านได้รับการศึกษาอย่างน้อยที่สุดก็จบประถม และมีมัธยมศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาแทบทุกจังหวัด มีสถานการศึกษาของรัฐและสถานศึกษาของเอกชน เปิดสอนทุกระดับชั้นนั้น สังคมชาวอีสานส่วนมากจึงตื่นตัวด้านการศึกษา และเตรียมบุตรหลานของคนให้ได้รับการศึกษาระดับสูงๆ เพื่อเป็นพลังในการพัฒนาประเทศชาติ 3) ด้านเศรษฐกิจ สังคมภาคอีสาน เป็นสังคมชนบทการประกอบอาชีพ ด้านเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ส่วนอาชีพอื่นๆ เกี่ยวกับการค้าขาย การบริการสังคม กรรมกร ภายในเขตจังหวัดของตน และนอกเขตจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ ส่วนมากกับแรงงานก็ไปใช้แรงงานในกรุงเทพฯ และนอกประเทศ ทั้งนี้เพื่อที่จะสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นปัจจุบันรัฐบาลได้ส่งเสริมการปลูกพืชปลูกยาง ปลูกมันสำปะหลัง และมีการปรับราคาให้ด้วย มีกองทุนหมู่บ้านก็เพื่อบรรเทาภาวะทางเศรษฐกิจอีกระดับหนึ่ง แต่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจก็เหมือนๆ กับภาคอื่นๆ สำหรับชาวอีสานเป็นสังคมเรียบง่าย โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม กล่อมเกล้าให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสุขจะเห็นได้เช่น ฮีตสิบสอง หรือประเพณี 12 เดือน

ดังนั้น ภาวะทางเศรษฐกิจสังคมอีสานเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นจะมีภาวะตกต่ำกว่า แต่เป็นสังคมที่กำลังพัฒนาจากการส่งเสริมอาชีพและธุรกิจภายในภาคอีสาน เพื่อกระจายรายได้ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนอีสานมีความเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยเป็นสังคมที่ปฏิบัติตามจริยธรรมอันดีงามทางพุทธศาสนา คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมน้อยลง

4. วิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมอีสาน

การวิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมอีสาน ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่ดีงาม โดยการดำเนินชีวิตสังคมอีสานได้มีการปรับใช้พุทธจริยธรรมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของสังคมอีสานสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมีसान

จากภาพสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. พุทธจริยธรรมในวรรณกรรมอีสาน พุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานมีความสัมพันธ์กับลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน เช่น วรรณกรรมกาพย์ปี่สอหนองหาน ซึ่งมีลักษณะคำประพันธ์เป็นกาพย์อีสานและพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมได้แก่ ธรรมะขั้นต้นคือเบญจศีล เบญจธรรม ธรรมะชั้นกลางคือกุศลกรรมบถและอกุศลกบถ ส่วนธรรมะขั้นสูงคือ มรรคมีองค์ 8 วรรณกรรมท้องถิ่นครอบคลุมวิถีชีวิต (พรสวรรค์ สุวรรณธาดา และพระมหาศรายุทธ สมนต์ปาสาทิโก, 2565, หน้า 202) ในวรรณกรรมคำสอนอีสานจะมีเนื้อหาเชิงจริยธรรมมากกว่าหลักคำสอนที่เป็นสัจธรรม เนื้อหาคำสอนจะเป็นหลักปฏิบัติของบุคคลในสังคมในเชิงคฤธรรมในการครองชีวิต

2. พุทธจริยธรรมในคະລຳ คະລຳของชาวอีสานหมายถึงข้อห้ามที่เป็นกฎกติกาของสังคมีसानที่ได้บัญญัติข้อห้ามไม่ให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม เช่น ทูตี่เตะถบีม้างเฮือน เพชานคະລຳ หมายถึง ห้ามทูตี่เตะถบีม้าง รื้อ ฟังบ้านเรือน เพราะเป็นการทำลายบ้านเรือนที่ตนอยู่อาศัย ชีวิตจะมีแต่ความทุกข์ยาก เมื่อวิเคราะห์และตีความตามหลักพุทธจริยธรรม คือ คະລຳในความหมายนี้สอดคล้องกับหลักการใช้สติสัมปชัญญะ คือ ความระลึกได้และความรู้ตัวว่าการกระทำดังกล่าวย่อมสร้างความเดือดร้อนรำคาญใจแก่ตน และอาจเกิดเป็นปัญหาอื่นๆ ตามมาอีก เช่น การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว หรือแม้แต่การบาดเจ็บจากการกระทำของตน เป็นต้น (พระครูสังฆรักษ์วิวัฒน์ (อภิชาติ/สุวรรณศิริพงษ์), 2553, หน้า 38) ข้อปฏิบัติในคະລຳสอดแทรกพุทธจริยธรรมจึงมีผลต่อการดำเนินชีวิตของสังคมีसान

3. พุทธจริยธรรมในคติธรรมการยึดคติธรรมทางพุทธศาสนาและจารีตของท้องถิ่นเป็นหลัก วรรณกรรมคำสอนเหล่านี้มีอิทธิพลเหนือจิตใจชาวอีสานตั้งแต่อดีตและในปัจจุบันก็ยังนิยมนำใจความของ วรรณกรรมเหล่านี้มาสอนลูกหลานอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมคำสอนอีสานมีหน้าที่ควบคุมสังคมทั้งทาง ตรงและทางอ้อมเพราะชาวอีสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเกรงกลัวบาปบุญคุณโทษซึ่งความเชื่อ เหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่และความเชื่อเหล่านี้ก็มีปรากฏ ในวรรณกรรมคำสอน (พุทธรักษ์ ปราบนอก, 2557, หน้า 57) คติธรรมส่งผลต่อมโนธรรมสำนึกให้ตระหนัก ถึงคุณค่าของชีวิตและจะเป็นแรงผลักดันให้การดำเนินชีวิตเชิงสร้างสรรค์เกื้อกูลต่อชีวิตความเป็นอยู่ใน บริบทสังคมอีสาน

4. พุทธจริยธรรมในวัฒนธรรมอีสาน โดยพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในงานบุญประเพณี 12 เดือน ของชาวอีสาน ที่สอดแทรกความเชื่อในเรื่องการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสองของชาวอีสานโดยทั่วไป และมีความเชื่อเรื่องของบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ การบำเพ็ญทาน ศีล และภาวนา (พระครูสิทธิธรรมาภรณ์ (สุวัฒน์ อภิวิฑูโน/เชิดพานิชย์), 2555, หน้า 55) พุทธจริยธรรมในงานบุญประเพณี 12 เดือนของชาว อีสาน มีผลต่อพฤติกรรมของคนให้เชื่อมโยงความดีงามตามจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ พุทธจริยธรรมในจารีตอีสานจึงเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

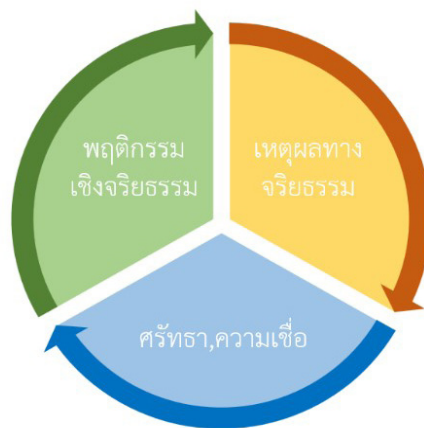
5. พุทธจริยธรรมในผญาภาษิต เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือทางภาษาที่มีเนื้อหาสะท้อนภูมิปัญญา ท้องถิ่น แนวคิดทางพุทธธรรมตลอดจนจารีตประเพณีของชาวอีสานตามวิถีแห่งพุทธศาสนาที่สืบทอดมา การที่มีผญาภาษิตนับว่ามีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตซึ่งก่อให้เกิดความ สงบสุขในสังคม (เยาวลักษณ์ แสงจันทร์ และชัยณรงค์ ศรีมันตะ, 2560, หน้า 79) ภรรยาภาษิตของสาว อีสานจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการอบรมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมผ่านรูปแบบการถ่ายทอดภาษาอีสานที่ลึก ซึ้ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาทางภาษาศาสตร์และการถ่ายทอดพุทธจริยธรรมผ่านปรัชญาการดำเนินชีวิตที่เป็นอัต ลักษณะของชาวอีสาน

ดังนั้น พุทธจริยธรรมเป็นหลักความประพฤติดีงามในทางพระพุทธศาสนาถูกต้องความและปรับใช้ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของสังคมอีสาน เพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและการ อยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งมีสถานะในการควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ก่อให้เกิดพฤติกรรมดีงามและการ อยู่ร่วมกันในอย่างมีความสุขในบริบทสังคมอีสาน

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

พุทธจริยธรรม เป็นรากฐานสำคัญของสังคมอีสานมาช้านาน สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และวรรณกรรมท้องถิ่น องค์ความรู้เหล่านี้สั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หล่อหลอมให้ชาว อีสานมีจริยธรรม ยึดมั่นในคุณงามความดีเกิดศรัทธาในจริยธรรมการยึดมั่นในหลักศีลธรรมจริยธรรม และ

ความดีงาม เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตการใช้ชีวิตไม่ประมาทใช้ชีวิตอย่างมีสติ รอบคอบ ระวัง ระวัง การดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า โดยเริ่มจากการยึดมั่นในจริยธรรม ลักษณะพุทธจริยธรรมไม่ได้บังคับ เหมือนกฎหมาย แต่เน้นผลจากการกระทำมีความสมบูรณ์นิยม เป็นหลักสากลที่ครอบคลุมมนุษย์ทุกคน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ระดับต้น: เบญจศีล, ระดับกลาง: กุศลกรรมบถ 10, ระดับสูง: มรรคมีองค์ 8 เป้าหมายของพุทธจริยธรรม คือ ระดับต้น: ศีลเป็นพื้นฐาน, ระดับกลาง: จิตใจสงบ, ระดับสูง: ปัญญา ความรู้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ อัตพัฒน. (2543). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรสวรรค์ สุวรรณธาดา และพระมหาศรายุทธ สมนต์ปาสาทิโก. (2565). การศึกษาพุทธจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน: กาพย์ปี่สอนหลาน. *วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม*, 9(3).
- พระครูสังฆรักษ์วิวัฒน์ (อภิชาโต/สุวรรณศิริพงษ์). (2553). *วิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคະລຳ ອີສານ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสิทธิธรรมาภรณ์ (สุวัฒน์ อภิวิฑฒโน/เชิดพานิชย์). (2555). *การศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวจี และข้าวแดกงาของชาวเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทวินทร์ เทวินโท. (2549). *แก่นพุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระราชวรมณี (ป.อ.ปยุตฺโต). (2533). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธรักษ์ ปราบนอก. (2557). พุทธธรรมในวรรณกรรมคำสอนอีสาน. *มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 31(2).
- เยาวลักษณ์ แสงจันทร์ และชัยณรงค์ ศรีมันตะ. (2560). *ผลงาษาชิต: พุนทางสังคมและวัฒนธรรมสกลนคร. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 25(48).
- ลำดวน ศรีมณี. (2535). *จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก*. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.
- วศิน อินทสระ. (2541). *พุทธจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: ทองกราว.
- อดิศักดิ์ โสมอินทร์. (2523). *ภูมิศาสตร์อีสาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- อุทัย ภิรมย์รัตน์ และธวัช ปุณโณทก. (2527). *ตัวอักษรภาคอีสานยุคสมัยไทย-ลาว พุทธศตวรรษที่ 21-24*. ในเอกสารการประชุมนานาชาติเรื่อง ไทยศึกษา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์ส.

ธรรมบัญญัติสำหรับชีวิตมองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข

พระอธิการมานิตย์ อนงคโณ, พระราชพัฒน์นาถราชบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทนต์วิภาณี
และพระมหาถาวร ถาวรเมธี

Phra Athikarn Manit Anamgano Phrarajpatthanawatcharabunditand,
Phramaha Natthaphan Sudsana-vibhānī and Phramaha Thaworn Thawornmethi
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: nitboonpra@gmail.com

บทคัดย่อ

การที่ทรงบัญญัติสอนเรื่องทุกข์ ไม่ใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ หากแต่เพื่อให้รู้จักว่าทุกข์เป็นปัญหาที่แก้ได้ ไม่ใช่ของที่เที่ยงแท้แน่นอนมองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข เป็นการพิจารณาถึงต้นกำเนิดทุกข์ในอริยสัจ 4 กองแห่งทุกข์ ในอุปาทานชั้น 5 และแหล่งเกิดความทุกข์ คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพราก ความโศกความเหี่ยวแห้งใจรวมทั้งความรำไรำพันในเรื่องปัญหาต่างๆ คือสิ่งที่เป็นความทุกข์ ทุกข์จึงเป็นพื้นฐานร่วมของชีวิตซึ่งสัมพันธ์กันโดยภาวะและการประพุดิตังนั้นความ ตระหนักรู้ในพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของทุกข์ จึงเป็นทัศนคติที่ถูกต้องที่ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตได้ ด้วยความเป็นปกติ

คำสำคัญ: มองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข; การพิจารณา; อริยสัจ 4 ธรรมบัญญัติสำหรับชีวิต

Abstract

His commandment teaches about suffering. Not to cause suffering But to recognize that suffering is a problem that can be solved. Definitely not the real thing. Seeing suffering is happiness. It is a consideration of the origin of suffering in the four noble truths, the piles of suffering in the five aggregates of attachment, and the source of suffering, namely birth, aging, sickness, death, separation, sorrow, withering of the heart, including lamentation and lamentation. Problems are suffering. Suffering is therefore the common basis of life, which is related by conditions and conduct. Be aware of the basics related to suffering. Therefore, it is the correct attitude that enables a person to live their life. With normalcy.

Keywords: seeing suffering becomes happiness; contemplation; 4 noble truths

1. บทนำ

พระพุทธเจ้าประกาศสอนเรื่องทุกข์และวิธีดับทุกข์ในอินเดียหรือชมพูทวีปเมื่อประมาณกว่า 2,500 ปีเศษ ก่อนตรัสรู้สมัยครองเพศฆราวาสใช้พระนามเดิมว่าสิทธัตถะ ท่านเป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะผู้ครองแคว้นศากยอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของชมพูทวีป ความเป็นอยู่ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนกระทั่งอภิเษกสมรสและได้บุตรชายในราชวังนั้น มีความสมบูรณ์ไปด้วยโลกียสุขแตกต่างจากสังคมภายนอก ซึ่งพระองค์ถูกปิดกั้นจากพระบิดาไม่ให้ได้รับรู้จึงไม่ทรงทราบถึงความทุกข์ร้อนของประชาชน อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมที่พระองค์เจริญวัยขึ้นมานั้น ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศาสนา แต่ละส่วนมีสภาพที่เป็นปัญหา จึงเกิดคำถามขึ้นมากมายที่ชวนให้พระองค์คิดและตั้งข้อสังเกตทุกข์จึงเป็นแนวคิดร่วมสมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงตระหนักและคิดจะแก้ไขในเวลานั้นและจากสภาพปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับทุกข์ของชีวิตมากมาย และพระองค์ไม่สามารถจะหาคำตอบได้ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตระหนักความจริงคือทุกข์ของชีวิตดังกล่าวมากขึ้นๆ ในที่สุดก็ทรงเบื่อหน่ายสภาพในสังคมที่เป็นอยู่อย่างไร้สาระ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงทรงละทิ้งกามสุขในพระราชวังออกผนวชเพื่อมาศึกษาหาความจริงของชีวิตว่าที่สุดแล้วชีวิตคืออะไร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), หน้า 3-4)

ทุกข์มีไว้ให้เห็น ไม่ได้มีไว้ให้เป็นแต่คนส่วนมากมักเป็นทุกข์มากกว่าจะเห็นทุกข์ คนที่มีความทุกข์เพราะเข้าใจขาดปัญญาในการพิจารณาให้เห็นทุกข์พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในสภาวะที่มีอยู่เดิมตามธรรมชาติ คือความจริงที่ว่าสรรพสิ่งหรือสังขารทั้งปวงนั้นอยู่ในภาวะของนิยามที่ทรงบัญญัติเรียกว่าทุกข์มีข้อความสำคัญตอนหนึ่งทำยอนุราธสูตรกล่าวไว้ว่า “ในกาลก่อนและในบัดนี้ เราย่อมบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น” (ส.ข.(ไทย) 17/86/157) การที่ทรงบัญญัติสอนเรื่องทุกข์ ไม่ใช่เพื่อให้เป็นทุกข์ หากแต่เพื่อให้รู้จักว่าทุกข์เป็นปัญหาที่แก้ได้ ไม่ใช่ของที่เที่ยงแท้แน่นอน เพราะชีวิตที่คับข้องนั้นมีทุกข์เป็นปัญหาคอยรบกวนอยู่ ถ้าแก้ปัญหาโดยดับทุกข์ หรือสร้างภูมิคุ้มกันคือความสามารถในการดับทุกข์พร้อมไว้แล้ว ชีวิตก็จะพบสุขที่แท้จริง เพราะอยู่กับทุกข์ เข้าใจทุกข์ และแก้ปัญหายุ่งยากได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและตรงไปตรงมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), หน้า 96) ซึ่งวิธีการดับทุกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนนั้น เป็นที่มาของจริยธรรมการประพฤติในทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้บุคคลได้พิจารณานำไปประพฤติใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติและวัตถุแวดล้อมนั่นเอง

คำสอนอธิบายสภาวะและความเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย หรือกฎธรรมชาติครอบคลุมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานร่วมของชีวิตที่เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลใดแล้วถือว่าเป็นภาวะที่บีบคั้นทนได้ยาก ความทุกข์จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ยากประสบและไม่ต้องการ มีทั้งที่เกิดกับกายและเกิดกับใจ หรือเกิดทั้งกายและใจร่วมกัน เช่น เมื่อเจ็บป่วยทางด้านร่างกายเป็นโรคร้าย ก็ส่งผลให้หมด

กำลังใจหล่อแท้ในชีวิต เกิดความทุกข์ทางใจ เป็นต้น ขณะเดียวกันทุกข์ทางใจก็ส่งผลให้เกิดทุกข์ทางกาย เช่น เป็นโรคความดัน เพราะเกิดจากความเครียดทางจิตใจ เป็นต้น เป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะร่างกายมีความผิดปกติบางครั้งก็มีผลทำให้จิตใจ เศร้าหมองเพราะคิดพะวงเป็นทุกข์ไปด้วย ในทำนองเดียวกัน เมื่อจิตใจ ห่อเหี่ยวและอ่อนแอ ก็เป็นเหตุให้ร่างกายเจ็บไข้ได้ด้วยเช่นกัน

จึงเห็นได้ว่าทุกข์มีไว้ให้เห็น ไม่ได้มีไว้ให้เป็นคนที่มีความทุกข์ เพราะว่าใจขาดปัญญาในการพิจารณาให้เห็นทุกข์ทุกข์จึงเป็นพื้นฐานร่วมของชีวิตซึ่งสัมพันธ์กันโดยภาวะและการประพุดดังนั้นความตระหนักรู้ในพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของทุกข์ จึงเป็นทัศนคติที่ถูกต้องที่ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตได้ด้วยความ เป็นปกติ

2. ความหมายของทุกข์

ทุกข์มีความหมายที่หลากหลาย ในธรรมชาติจะมีความหมายอย่างหนึ่งในมิติที่เกิดขึ้นกับบุคคล จะมีความหมายที่สอดคล้องไปกับปรากฏการณ์ที่เกิดร่วมกับชีวิตเป็นความทุกข์ที่บุคคลรับรู้ได้ทางกาย ทางใจ และทั้งทางกายและทางใจ ทุกข์ที่เกิดกับร่างกาย หมายถึง ความเจ็บป่วยด้วยอาการต่างๆ เช่น ทุกข์ที่เกิดจากความหนาว ความร้อน ความป่วยไข้ ความบาดเจ็บ ความหิวกระหาย ความเสื่อมสภาพของร่างกายและความทุกข์อื่นๆ อันมีกายเป็นต้นเหตุอีกเป็นจำนวนมากทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจ หมายถึง ทุกข์ที่เกิดมาจากความคิด ความไม่สบายใจ ด้วยอาการต่างๆ เช่น ความทุกข์จากการประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ที่พอใจ ทุกข์จากการพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักที่พอใจ จากการไม่ได้ในสิ่งที่ปรารถนา จากความโกรธ ความขัดเคืองใจ จากความกลัว จากความวิตกกังวลใจ ความคับแค้นใจ จากความกลัวว่าความสุขที่มีอยู่ จะต้องหมดไป ทุกข์จากความกลัวความทุกข์ยากลำบากที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ทุกข์จากการกลัวความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ เสื่อมสรรเสริญ และทุกข์ทางใจอื่นๆ อีกนับไม่ถ้วนทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ หมายถึง ทุกข์ทางใจนี้ส่วนหนึ่งมีทุกข์ทางกายเป็นปัจจัยให้เกิด เช่น บุคคลเมื่อได้รับบาดเจ็บหรือป่วยไข้ขึ้นมา ทำให้เกิดทุกข์ทางกายขึ้นแล้ว ต่อมาก็เกิดความกังวลใจ ความหวาดกลัวขึ้นมาอีกว่าอาจจะรักษาไม่หาย อาจจะต้องสูญเสียอวัยวะไป หรืออาจจะต้องถึงตาย

ซึ่งความกังวลความหวาดกลัวเหล่านี้จะก่อให้เกิดทุกข์ทางใจขึ้นมาในพระไตรปิฎกและอรรถกถา มีความหมายและนิยามครอบคลุมสภาวะ อาการต่างๆ ตามคำอธิบายดังต่อไปนี้ทุกข์ที่นิยามโดยสภาพ ทุกขธาตุ (ธาตุคือทุกข์) (ม.อ. (ไทย) 14/125/162) คือ ทุกข์ในนิยามความหมายกว้างที่สุดครอบคลุมทั้งหมด มีลักษณะคือเป็นภาวะที่ไม่คงตัว ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ เพราะมีความบีบคั้นกดดันขัดแย้งที่เกิดจากความเกิดขึ้นและเสื่อมสลาย ซึ่งเป็นลักษณะของสังขารทั้งหลายทั้งปวง(ขุ.จริยา. (ไทย) 33/100/46) เป็นนิยามความหมายที่กินขอบเขตเท่ากับความไม่เที่ยง คือสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ โดยสภาพทุกข์นั้นมี 3 (วิ.ม. (ไทย) 4/21/28) ลักษณะด้วยกันคือ 1) สภาวะทุกข์คือทุกข์ 2) สภาวะทุกข์ คือ

สังขาร (ปรุงแต่ง) 3) สภาวะทุกข์คือความแปรผันไป (ส.สพ. (ไทย) 18/327/345) ทุกข์จึงเป็นภาวะที่มีความบีบคั้นอยู่ตลอดเวลาด้วยความเกิดขึ้นและความเสื่อมสลาย ทั้งบีบคั้นขัดแย้งต่อประดาสิ่งที่ประกอบอยู่กับทุกข์ และสภาพของทุกข์เองก็ถูกสิ่งที่ประกอบอยู่ด้วยนั้นบีบคั้นขัดแย้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558), หน้า 74) ทุกข์ที่นิยามโดยอาการ คือทุกข์เพราะความบีบคั้นอยู่ตลอดเวลาด้วยความเกิดขึ้น ความเสื่อมโทรม และความแตกสลาย กับสิ่งที่ประกอบอยู่ด้วยหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วย ด้วยต่างก็เกิดขึ้นต่างก็ไหมไป ต่างก็แตกสลาย จึงเป็นสภาพที่ทนได้ยาก คือคงทนอยู่ไม่ไหว หมายความว่าคงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ จะต้องเปลี่ยน จะต้องกลาย จะต้องหมดสภาพไป เพราะความเกิดขึ้นและความเสื่อมสลายนั้น จึงเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ คือเป็นที่รองรับของความทุกข์ หรือเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์ หมายความว่าทำให้เกิดความทุกข์ต่างๆ เช่น ทุกขเวทนาความรู้สึกทุกข์ หรือความรู้สึกบีบคั้น เป็นต้นทุกข์ คือ สภาพปัญหา ความคับข้อง ติดขัด กัดดัน บีบคั้น บกพร่องที่เกิดมีแก่ชีวิตหรือที่บุคคลได้ประสบ ซึ่งว่าอย่างกว้างที่สุดก็คือภาวะที่สังขารหรือนามรูป หรือขันธ 5 หรือโลกและชีวิตตกอยู่ใต้อำนาจกฎธรรมดาความเป็นของไม่เที่ยงแท้คงที่เพราะถูกเหตุปัจจัยต่างๆ กัดดันบีบคั้น จึงขึ้นต่อเหตุปัจจัย และไม่มีตัวตนที่อยู่ในอำนาจครอบครองบังคับได้จริง

ลักษณะเช่นนี้จึงขัดแย้งกับความอยากความยึดถือ บีบคั้นใจที่ไม่ได้ตามปรารถนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558, หน้า 635) ทุกข์จึงเป็นสภาวะด้านหนึ่งของชีวิต หรือว่าชีวิตนี้มีทุกข์เป็นสภาวะด้านหนึ่งของมัน หมายความว่า เป็นธรรมชาติของชีวิตนั่นเองที่เป็นสังขารซึ่งเกิดมีเป็นไปโดยขึ้นต่อเหตุปัจจัยหลากหลาย ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่คงทน แปรปรวนไปเรื่อยไม่มี ไม่เป็นตัวตนของมันเองอย่างแท้จริง พูดสั้นๆ ก็คือชีวิตนี้เป็นทุกข์เพราะทนยากอย่างหนึ่ง ดูแล้วน่าเกลียดอย่างหนึ่ง ว่างอย่างน่าเกลียด คือไม่มีตัวตนอันเที่ยงแท้ถาวรอย่างหนึ่ง พิจารณาความหมายอย่างไหนก็ทำให้เกิดความเอือมระอา (พุทธทาสภิกขุ, 2558, หน้า 29) จึงเห็นได้ว่าทุกข์คือ สภาพปัญหา ความคับข้อง ติดขัด กัดดัน บีบคั้น บกพร่องที่เกิดมีแก่ชีวิตหรือที่บุคคลได้ประสบ ซึ่งว่าอย่างกว้างที่สุดก็คือภาวะที่สังขารหรือนามรูป หรือขันธ 5 หรือโลกและชีวิตตกอยู่ใต้อำนาจกฎธรรมดาความเป็นของไม่เที่ยงแท้คงที่เพราะถูกเหตุปัจจัยต่างๆ กัดดันบีบคั้น และไตรลักษณ์ก็คือภาวะธรรมชาติสามด้านของชีวิต ส่วนอริยสัจอธิบายข้อเท็จจริง คือการมีอยู่ของทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ เป็นทุกข์ในความหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเป็นธรรมอันประเสริฐที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ เพื่อปลดปล่อยความคิดจิตใจให้เป็นอิสระจากเงื่อนไขของระบบไตรลักษณ์ เป็นการเอาชนะธรรมชาติด้วยปัญญาอย่างยิ่งอริยสัจกล่าวถึงการมีอยู่และเป็นไปของภาวะทั้งสามด้านในบุคคลเรียกรวมกันว่าทุกข์อริสัจเกิดขึ้นตามกระบวนการรับรู้ทางธรรมชาติ เช่น ร้อน หนาว เย็น หิว ความแก่ ความเจ็บ สุดท้ายความตาย เป็นต้น

3. มองทุกให้เห็น จึงเป็นสุข

การมองทุกอย่างตามความเป็นจริง ในขณะที่เรามีความพอใจในเรื่องอะไรๆ ที่เกิดขึ้น เราก็รู้สึกสบายใจ ยิ้มได้ แต่ว่าในขณะใดที่เรารู้สึกขัดใจ ไม่ชอบใจ ในสิ่งที่เกิดมีอยู่เฉพาะหน้า ในขณะนั้นเราก็มีความทุกข์ มีความไม่สบายใจอันความทุกข์ความเดือดร้อนใจนี้ ใครๆ ก็ไม่ค่อยชอบ ไม่ค่อยต้องการ แต่ว่าพอผลออกความทุกข์ก็เกิดขึ้นในตัวเราได้ที่ความทุกข์เกิดขึ้นได้ก็เพราะความประมาท เผลอไป ไม่ได้ใช้ปัญญา คตินิกรัตริตรองในเรื่องนั้น มองอะไรก็มองแต่เพียงแง่เดียว ไม่มองไปในแง่ที่ว่า มันเป็นความจริงอย่างไร คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ของสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เรามองไม่ชัดเจนตามที่เป็นจริง เมื่อมองเห็นอะไรๆ ไม่ชัดเจนตามที่มันเป็นจริง ก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในใจได้

เพราะฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนา จึงมีหลักคำสอนว่าจงมองทุกสิ่งทุกอย่างตามที่มันเป็นจริง ท่านใช้ศัพท์เทคนิคในทางธรรมะว่า ยถาภูตญาณ หรือ สัมมาทัสสนะ จัดเป็นขั้นกำหนดสมุทัยสัง หรือ ”การเห็นอะไรๆ ทุกอย่างตามที่มันเป็นจริง” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) 2559, หน้า 208) ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป เรื่องของความทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่เราต้องการกันทั้งนั้น ไม่มีใครเลยต้องการความทุกข์ความเดือดร้อนใจ แต่ว่าโดยธรรมชาติของพระพุทธานุภาพของพระพุทธานุภาพสอนให้เรา รู้ว่าในโลกนี้ไม่มีความสุข มันมีแต่ความทุกข์ทั้งนั้น ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นดำรงอยู่และแปรผันไป นอกจากทุกข์ ไม่มีสิ่งอื่นเกิดขึ้นนอกจากทุกข์ ไม่มีอะไรอื่นดับไป (ส.ส. (ไทย) 15/171/228) พระพุทธศาสนาสอนเรื่องความทุกข์ สอนเหตุให้เกิดทุกข์ สอนเรื่องทุกข์เป็นสิ่งที่ดับได้ แล้วก็สอนวิธีว่า จะดับทุกข์ได้อย่างไร อันนี้เป็นสัจจะ เป็นความจริงที่มีอยู่ในโลก ความทุกข์นั้นหาไม่ มีแต่ความทุกข์ แต่เราก็เรียกว่ามีความสุขที่เรียกว่ามีความสุขก็เพราะว่า ทุกข์มันลดน้อยลงไป โลกนี้มีแต่ความทุกข์ ถ้าทุกข์ลดลงไปหน่อย ก็เรียกว่าเป็นความสุขเท่านั้นเอง ตราบใดที่ยังมีชีวิตถ้าจิตยังไม่ถึงปัญญา เรายังจะต้องมีความทุกข์ที่จะต้องทนต่อไป ทนเรื่อยไป จนกว่าเราจะมีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งนั้นตามสภาพที่เป็นจริง แล้วเราก็ไม่ต้องทนทุกข์อีกต่อไป จิตของเราไปถึงจุดหมาย คือที่สุดของความทุกข์เราควรจะอยู่ด้วยความไม่ เป็นทุกข์ในอะไรๆไม่ว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้น ฝนจะตก ไฟหรือว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นในชีวิตของเรา เราก็จะไม่เป็นทุกข์ในเรื่องนั้น เราจะใช้สติปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา แล้วรู้จักปลง รู้จักวางในสิ่งนั้นๆ ไม่เข้าไปยึดถือด้วยความโง่ความเขลาเพราะถ้าเราเข้าไปยึดถือด้วยความโง่ความเขลา เราก็เป็นทุกข์มันไม่ได้ประโยชน์อะไรแม้แต่น้อยที่จะมานั่งเป็นทุกข์ แต่เป็นการลงโทษตัวเอง ลงโทษสุขภาพจิต สุขภาพกาย ทำให้จิตเสื่อม ทำให้ร่างกายทรุดโทรม แก่เร็ว แล้วก็ตายเร็วด้วย เพราะเรามีความทุกข์มาก มีความกลุ้มใจมาก ตัดทอนสุขภาพทั้งกายทั้งใจ (มนิจ ชูชัยมงคล, มปป, หน้า 6-12)

ดังนั้น เรื่องของความทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่เราต้องการกันทั้งนั้น ไม่มีใครเลยต้องการความทุกข์ความเดือดร้อนใจ แต่ว่าโดยธรรมชาติของพระพุทธานุภาพของพระพุทธานุภาพสอนให้เรา รู้ว่าในโลกนี้ไม่มี

ความสุข มันมีแต่ความทุกข์ทั้งนั้น ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นดำรงอยู่และแปรผันไป นอกจากทุกข์ ไม่มีสิ่งอื่นเกิดขึ้น นอกจากทุกข์ ไม่มีอะไรอื่นดับไปตราบใดที่ยังมีชีวิตถ้าจิตยังไม่ถึงปัญญาเรายังจะต้องมีความทุกข์ที่จะต้องทนต่อไป ทนเรื่อยไปจนกว่าเราจะมีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งนั้นตามสภาพที่เป็นจริงก็ไม่ต้องทนทุกข์อีกต่อไป

4. ธรรมนุญสำหรับชีวิต

หลักคำสอนสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา คือ “อริยสัจ 4” ซึ่งเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ ในอัมมจักรกัปปวัตตนาสูตรพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ว่าเมื่อใดพระองค์มีความเห็นด้วยญาณตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 อย่างบริสุทธิ์ดีแล้วเมื่อนั้นพระองค์ทรงยืนยันว่าเป็นผู้ตรัสรู้แล้วซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พระพุทธองค์ทรงใช้เวลาตลอดช่วงชีวิตในการสื่อธรรมเพื่อให้คนพ้นทุกข์ คือการบรรลุอริยสัจ 4 อันเป็นแบบอย่างให้ พระสาวกยึดถือปฏิบัติในการเผยแผ่ตลอดมา โดยได้ตรัสถึงหลักอริยสัจ 4 ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์อริยสัจ คือแม้ความเกิดก็เป็นทุกข์แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์แม้ความตายก็เป็นทุกข์ความประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาเป็นทุกข์โดยย่อ อุปาทานขันธ์ 5 ก็เป็นทุกข์” ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์สมุทยอริยสัจคือตัณหาอันทำให้เกิดอีกประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนดมีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์นิโรธอริยสัจคือความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละความสละทั้งความพ้นความไม่อาลัยในตัณหาภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 นี่คือ (1) สัมมาทิฐิ (2) สัมมาสังกัปปะ (3) สัมมาวาจา (4) สัมมากัมมันตะ (5) สัมมาอาชีวะ (6) สัมมาวายามะ (7) สัมมาสติ (8) สัมมาสมาธิ (วิ.ม. (ไทย) 4/14/21-22) ทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีหลักปฏิบัติสำคัญ คือ อริยสัจ ข้อที่ 1 ทุกข์คือสิ่งที่ควรกำหนดรู้ด้วยสติและโยนิโสมนสิการ ข้อที่ 2 สมุทัยคือสิ่งที่ควรละ ข้อที่ 3 นิโรธคือสภาพที่ทุกข์หมดไป ครอบคลุมถึงการปิดกั้นไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้น และข้อที่ 3 มรรคคือสิ่งที่ควรเจริญอริยสัจทั้ง 4 ข้อนี้ เมื่อบุคคลเห็นข้อใดข้อหนึ่งก่อนธรรมอีก 3 ข้อที่เหลือจะเกิดขึ้นเนื่องกันทันทีอธิบายตามหลักไตรสิกขาซึ่งครอบคลุมข้อปฏิบัติของมรรคทั้ง 8 ด้วยกล่าวคือ การดับทุกข์ในส่วนของปัญญามี สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ คือหลักโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นหลักการคิดเพื่อให้เกิดปัญญา คือ กุศลธรรมการดับทุกข์ในส่วนของสมาธิมี สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ คือ หลักอัปมาทธรรมหรือสติและสัมปชัญญะ เป็นการดำเนินชีวิตอย่างรู้ตัวทั่วพร้อมในปัจจุบันขณะการดับทุกข์ในส่วนของศีลมี สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และ สัมมาอาชีวะ คือ หลักอินทริยสังวรเป็นการสำรวมระวังในการเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกโดยไม่จำเป็นผ่านทางอายตนะ บุคคลควรพัฒนาหลักปฏิบัติ 3 ประการให้สมบูรณ์และเจริญขึ้นไปพร้อมกัน

ดังนั้น ไม่ว่าบุคคลจะดับทุกข์ในส่วนของปัญญา ส่วนของสมาธิ หรือในส่วนของศีลก็ตาม จิตขณะ

นั้นจะเข้าถึงภาวะนิโรธชั่วคราวที่เรียกว่า ตถกนิโรธหรือนิพพานชั่วคราว เมื่อบุคคลศรัทธาในภาวะดังกล่าวก็จะประพุดมรรคอย่างต่อเนื่องเพื่อย้ายภาวะนิโรธให้ยาวนานขึ้น ทุกข์ก็จะดับเย็นได้ตามระยะเวลาของความเพียรที่ประพุดมรรคพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านนำมาสอนแก่ชาวโลกทั้งหลาย คือเรื่องอริยสัจ 4 อันเป็นเรื่องหลักเรื่องสำคัญ เป็นคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเราควรจะได้ศึกษาแล้วนำไปใช้ในชีวิตประจำวันพระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้ขึ้นไว้ก็เพราะว่าพระองค์ทรงทราบว่าชีวิตของมนุษย์นี้มีความทุกข์ มีความเดือดร้อน ด้วยปัญหาต่างๆ หลายอย่างหลายประการ ทรงต้องการจะให้มนุษย์รู้จักวิธีแก้ไข ปัญหาชีวิตของตน จึงได้วางหลักอริยสัจ 4 ประการเหล่านี้ไว้ หมายความว่า อริยสัจ 4 ประการจึงเป็น ธรรมบัญญัติสำหรับชีวิตที่เราควรจะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเรานำหลักนี้มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างจริงจังเราก็จะอยู่ด้วยความสุขความสงบในโลกนี้ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนในชีวิตจิตใจของเรา

5. สรุป

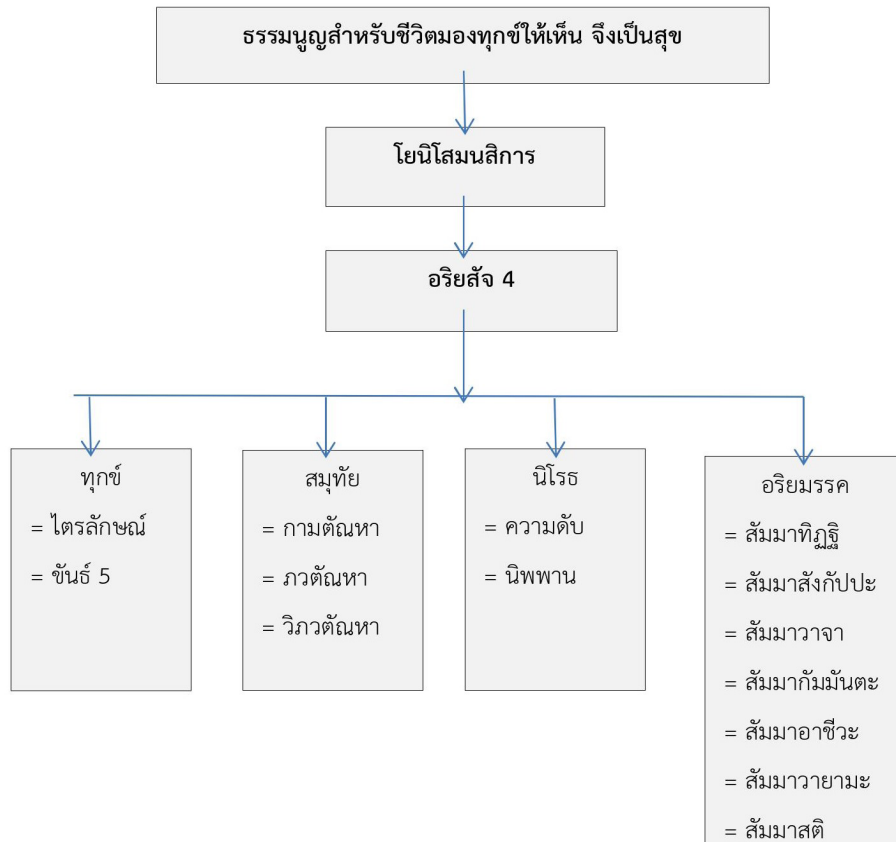
ทุกข์มีไว้ให้เห็น ไม่ได้มีไว้ให้เป็นแต่คนส่วนมากมักเป็นทุกข์มาก กว่าที่จะเห็นทุกข์ คนที่มีความทุกข์ เพราะว่าใจขาดปัญญาในการพิจารณาให้เห็นทุกข์ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในสภาวะที่มีอยู่เดิมตามธรรมชาติ พระพุทธเจ้าประกาศสอนเรื่องทุกข์และวิธีดับทุกข์ในอินเดียหรือชมพูทวีปเมื่อประมาณกว่า 2,500 ปีเศษ คือ “อริยสัจ 4” ซึ่งเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ในอัมมจักรกัปปวัตตนสูตรพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศแก่ปัญจวัคคีย์ว่าเมื่อใดพระองค์มีความเห็นด้วยญาณตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 อย่างบริสุทธิ์การมองทุกอย่างตามความเป็นจริง ในขณะที่เรามีความพอใจในเรื่องอะไรๆ ใช้ปัญญาคิดนึกตรึกตรองในเรื่องนั้น มองอะไรก็มองแต่เพียงแง่เดียว ไม่มองไปในแง่ที่ว่า มันเป็นความจริงอย่างไร คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ของสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เรามองไม่ชัดเจนตามที่เป็นจริงชีวิตของมนุษย์นี้มีความทุกข์ มีความเดือดร้อน ด้วยปัญหาต่างๆ หลายอย่างหลายประการ ทรงต้องการจะให้มนุษย์รู้จักวิธีแก้ไขปัญหาชีวิตของตน จึงได้วางหลักอริยสัจ 4 ประการเหล่านี้ไว้ หมายความว่า อริยสัจ 4 ประการจึงเป็นธรรมบัญญัติสำหรับชีวิตที่เราควรนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

พระองค์มีความเห็นด้วยญาณตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 อย่างบริสุทธิ์ การมองทุกอย่างตามความเป็นจริง ในขณะที่เรามีความพอใจในเรื่องอะไรๆ ใช้ปัญญาคิดนึกตรึกตรองในเรื่องนั้น มองอะไรก็มองแต่เพียงแง่เดียว ไม่มองไปในแง่ที่ว่า มันเป็นความจริงอย่างไร คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ของสิ่งนั้นเป็นอย่างไร เรามองไม่ชัดเจนตามที่เป็นจริงชีวิตของมนุษย์นี้มีความทุกข์ มีความเดือดร้อน ด้วยปัญหาต่างๆ หลายอย่างหลายประการ ทรงต้องการจะให้มนุษย์รู้จักวิธีแก้ไขปัญหาชีวิตของตน จึงได้วางหลักอริยสัจ 4 ประการเหล่านี้ไว้ หมายความว่า อริยสัจ 4 ประการจึงเป็นธรรมบัญญัติสำหรับชีวิตที่เราควร

จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

จึงเห็นได้ว่า อริยสัจ 4 ถือเป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งมีประโยชน์ต่อการดับทุกข์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต คือ “ทุกข์” การมีอยู่ของทุกข์ คือการสำรวจความไม่สบายกายไม่สบายใจของตนเองที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจตามเงื่อนไขของไตรลักษณ์รวมทั้งการเข้าไปยึดมั่นในรูปนามหรือขั้น 5 “สมุทัย” เหตุแห่งทุกข์ คือการค้นหาสาเหตุที่เกิดจากกามตัณหา - ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์, ภวตัณหา-ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยภวทิฐิหรือสัสสตทิฐิ และ วิภวตัณหา-ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ “นิโรธ” ความดับทุกข์ คือการหาแนวทางแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือ ความดับทุกข์

ความดับโดยสิ้นกำหนด โดยไม่เหลือแห่งตัณหา, ”มรรค” หนทางนำไปสู่ความดับทุกข์ คือการใช้สติแก้ปัญหาในระยะยาวคือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่นิโรธหรือนำไปถึงความดับทุกข์ ความดับโดยสิ้นกำหนด โดยไม่เหลือแห่งตัณหา มีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ 1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ 3) สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ พยายามชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือทางสายกลาง ดังนั้น อริยสัจ 4 จึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ถูกยกย่องว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เมื่อชาวพุทธเกิดปัญหา เกิดความทุกข์ ก็นำหลักธรรมนี้มาใช้เป็นวิธีคิด และมองเห็นทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นกระบวนการ

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- มนิจ ชูชัยมงคล. (ม.ป.ป.). *มองทุกข์ให้เห็น จึงเป็นสุข ธรรมบรรยายพระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)*. กรุงเทพฯ: แอลซีพี ฐิติพรการพิมพ์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2536). *คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรมฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 42). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความทุกข์และความดับทุกข์*. กรุงเทพฯ: ไพลิน.

ประคองจิตให้มีสุขด้วยหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา

Support your mind to be happy with the Threefold Principles in Buddhism

พระครูวินัยธรอภิชาติ โสภณวาทิ (วงศ์หาญ), พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทิสฺสนวิภาณี
และพระมหาถาวร ถาวรเมธี

Phrakruwinaitorn Aphichat Sopanawatee (Wongharn), Phrarajpattanavajjarabundit,
Phramaha Natthaphan Sudsanavibhani and Phramaha Thaworn Thawornmethi
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

บทคัดย่อ

ชีวิต เปรียบเสมือนการเดินทางที่มีทั้งสุข ทุกข์ สมหวัง ผิดหวัง ปะปนกันไป หลายครั้งเราเผชิญกับอุปสรรค ปัญหา และความทุกข์ใจจนรู้สึกท้อแท้ สูญเสียกำลังใจ ในยุคสมัยที่เต็มไปด้วยความวุ่นวาย เร่งรีบ และความไม่แน่นอน หลายคนเผชิญกับปัญหาสุขภาพจิตและความเครียด จึงฝึกตนให้เป็นแหล่งพลังงานทางบวก แหล่งพลังงานแห่งความดีงาม ความสุข ความสงบ และความคิดสร้างสรรค์ จากนั้นสิ่งดีๆ จึงจะบังเกิดมีขึ้นในชีวิต

จิตคือธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์ เป็นศาสตร์แห่งนามธรรม เพราะว่าจิตนี้เป็นธรรมชาติที่ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามนยาก ธรรมชาติของจิตนี้ ย่อมดิ้นรนไปมา เป็นธรรมชาติที่วิ่งไปไกลเที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในอ้าคือร่างกาย และจิตนี้เป็นธรรมชาติที่วิจิตรและทำสิ่งอื่นๆ ให้วิจิตรด้วย กล่าวโดยชื่อจิตนี้มี 10 คือจิต มโน มานัส หทัย ปันธุระ มนายตนะ มนินทรีย์วิญญูญาณ วิญญูญาณขันธ และมโนวิญญูญาณธาตุ อนึ่ง คำว่าจิต มโน วิญญูญาณ ดังนี้เป็นต้นโดยเนื้อความก็อันเดียวกันคือความรู้แจ้ง แต่ว่าโดยชาติเป็น 3 อย่างคือ เป็นกุศล อกุศล และอัปายากฤต

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้จิตมีสุข มนุษย์จะต้องมีการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม เราก็ฝึกคนให้เจริญอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ และให้องค์ประกอบเหล่านี้พาเข้าสู่การเข้าถึงอิสรภาพ และสันติสุขที่แท้จริง ตัวการฝึกที่จะทำให้ชีวิตที่ดีงามเป็นสิกขา ตัวชีวิตที่ดีงามที่เกิดจากการฝึกนั้นก็เป็มนรรค

คำสำคัญ: จิต; ความสุข; มองโลกในแง่ดี

Abstract

Life is like a journey that has happiness, sorrow, fulfillment, and disappointment all mixed together. Many times, we face obstacles, problems, and suffering until we feel discouraged. Lose morale in an era that is full of chaos, hustle and uncertainty. Many people face mental health problems and stress. Train yourself to be a source of positive energy. A source of energy for goodness, happiness, peace and creativity. Then good things will happen in your life.

The mind is the nature that knows emotions. It is an abstract science. Because this mind is a nature that is struggling, fluctuating, difficult to maintain, difficult to stop. The nature of this mind would struggle back and forth It is natural to travel far, travel alone, have no form, live in a cave, that is, the body. And this mind is of a beautiful nature and makes other things beautiful as well. Said by the name of this mind, there are 10: mind, mano, manas, hatai, pantara, manayatana, manindriya, viññāna, viññānakhandha, and mano viññānadhātu. Furthermore, the words citta, mano, viññāna, etc., are essentially the same thing, namely enlightenment. But by birth there are three things: meritorious, demeritful, and upayakrit.

Following the principles of Buddhism to keep the mind happy. Humans must train and develop themselves. In Buddhism, it is organized into principles called the Threefold Principles, namely morality, concentration, and wisdom, which are the components of a good life. We train people to flourish in these elements. and let these elements lead him to reach true freedom and peace. The training that will lead to a good life is the precepts. The good life that arises from training is the path.

Keywords: mind; happiness; optimistic

1. บทนำ

การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในประเทศ และสังคมโลกเป็นสิ่งสำคัญ การที่บุคคลจะดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ ก็ด้วยมีปัจจัยในการดำรงชีวิตในสังคมอย่างพร้อมมูล มีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีอารมณ์ขุ่นมัวหรือวิตกกังวล มีอารมณ์มั่นคง มีความอดทนและมีความสามารถต่อสู้อุปสรรคต่างๆ ได้ รวมทั้งยอมรับความเป็นจริงของชีวิตได้ คนที่มีความสุขจะสามารถประกอบกิจการงานของตน

ให้ประสบความสำเร็จได้ไม่ยาก นอกจากเป็นประโยชน์ต่อตัวเองแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติด้วยความสุขเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

ดังนั้น ความสุขจึงเกิดขึ้นได้กับทุกคน ไม่ว่าจะมั่งมีหรือยากจนเป็นธรรมดาของคนเราที่ร่างกายและจิตใจย่อมอาศัยซึ่งกันและกัน เวลาใดร่างกายแปรปรวนไป ก็จะทำให้จิตใจแปรปรวนไปด้วย จึงเห็นได้ว่าคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยทางกายนั้น ใจก็มักจะไม่ค่อยดี คือจะเป็นคนหงุดหงิดง่าย หรือยิ่งกว่าหงุดหงิดก็คือว่า ความเจ็บป่วยอาจจะทำให้เขาเกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ต่างๆ เมื่อหวาดกลัวก็ยังเพิ่มความรู้สึกที่ไม่ดีทางจิตใจเข้ามาอีก อาจจะมีอาการกังวลหวั่นไหว นึกไปถึงญาติพี่น้องและเงินทองทรัพย์สินสมบัติ โดยเฉพาะคนในครอบครัวที่ต้องดูแลรับผิดชอบ ไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป เมื่อเกิดอาการกังวลหวั่นไหวขึ้นมา สภาพจิตใจก็ยิ่งไม่ดีใหญ่ นึกไปสารพัดยังคิดไปก็ยิ่งเสียกำลังใจ นึกถึงคนอื่นก็หวั่นไหว นึกถึงตัวเองก็หวาดกลัวแล้ว ก็เศร้า บางคนก็ท้อแท้สิ้นหวัง ความหงุดหงิดก็ตาม ความหวาดกลัว ความหวั่นไหว หรือความท้อแท้หมดกำลังใจก็ตาม อะไรต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นสภาพจิตใจที่ไม่ดีทั้งนั้น แสดงว่าเป็นผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือไม่เฉพาะทางกายเท่านั้น แต่ต้องการความช่วยเหลือทางใจด้วย

ชีวิตมนุษย์เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและความวุ่นวาย หลายคนเผชิญกับปัญหา อุปสรรค และความทุกข์ทางใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางชีวิต ช่วยให้ประคองจิตใจให้มีความสุขได้ บทความนี้นำเสนอการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้จิตมีสุข มนุษย์จะต้องมีการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา

2. ความหมายของจิต

จิต ในทางพุทธศาสตร์ให้คำจำกัดความไว้ว่า ธรรมชาติที่รู้อารมณ์(สิ่งที่กำหนดหมาย) ที่บ้างก็เรียกกันว่าใจ บ้างก็เรียกว่าวิญญาณ บ้างก็เรียกว่ามโน บ้างก็เรียกว่าหทัย บ้างก็เรียกว่ามโนยตนะ บ้างก็เรียกว่ามโนทริย ๆ หลายท่านพยายามหาว่า จิตคืออะไร? เกิดขึ้นอย่างไร? มีตัวตนไหม? และอยู่ที่ใด? บ้างก็ว่าเจตภูต บ้างก็ว่าปฏิสนธิวิญญาณที่ลอยละล่องท่องเที่ยวแสวงหาภพใหม่หรือที่เกิดบ้าง บ้างก็ว่ากายทิพย์ บ้างก็ว่าคือสมอง บ้างก็ว่าหัวใจ บ้างก็ว่าอยู่ที่กลางอก บ้างก็ว่าอยู่ที่กลางศูนย์กลาง บ้างก็ว่ากลางหน้าผาก บ้างก็ว่าคือสมอง บ้างก็ว่าระบบประสาท บ้างก็ว่าเกิดมาแต่ชาติปางก่อน บ้างก็ว่าเป็นอาตมัน เป็นของติดตัวของตน ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นการปรุงแต่งกันไปต่าง ๆ นานาด้วยอำนาจของทิฏฐุปาทานและสัสสปัตตูปาทานทั้งสิ้น กล่าวคือ ไม่ได้เห็นเป็นไปตามความเป็นจริงอย่างปรมาตมด้วยตนเอง แต่ล้วนเป็นความเห็นความเชื่อเป็นไปตามที่มีการถ่ายทอดสืบต่อๆ กันมา หรือตามความเข้าใจหรือความเชื่อของตัวของคนที่สั่งสมอบรมมาด้วยอวิชชา จึงต่างล้วนตกลงสู่หลุมพรางของความผิดพลาด หรือมายาของจิตทันที เกิดการปั่นจิตเป็นตัวตน เป็นผู้รู้บ้าง เป็นดวงสว่างบ้าง เป็นดั่งมณีบ้าง อยู่กลางอกบ้างฯ ล้วนแล้วแต่จะปรุงแต่งกันไปตามความเชื่อ จึงเป็นไปดังคำกล่าวข้างต้นของหลวงปู่ดูลย์อตุโล ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

นั่นเอง คือหล่นลงสู่หลุมพราง ด้วยจิตไม่มีตัวตน ของตนอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนกับความว่าง หรือเงา ปราศจากขอบเขตใดๆ ด้าน หรือปราศจากรูปทรงรูปร่างให้หยั่งวัดได้ จึงคล้ายตั้ง อยู่ในสภาวะที่เรียกได้ว่า มีก็ไม่ใช่ ไม่มีก็ไม่ถูก (ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, 2559, หน้า 37)

แนวคิดเรื่อง “จิต” นั้นเข้าใจยาก และภาษาต่างๆ ก็สร้างแนวคิดต่างกัน คำว่า จิต ในพระพุทธศาสนาเป็นภาษาสันสกฤต คือ จิตตะ ซึ่งมีความหมายที่หลากหลาย ประกอบด้วยการรับรู้ทางอายตนะ ความคิดทางวาจาและนามธรรม อารมณ์ ความรู้สึกมีความสุขและไม่มีความสุข ความใส่ใจ สมาธิ สติ ปัญญา และอื่นๆ เมื่อพระพุทธศาสนากล่าวถึงจิต หมายถึง กิจกรรมทางจิตทุกประเภท

จุดเน้นไม่ได้อยู่ที่พื้นฐานทางกายภาพ คือ สมอง ระบบประสาท, ฮอร์โมน และอื่นๆ หรือกิจกรรมทางเคมีหรือทางไฟฟ้าที่เกี่ยวข้อง พระพุทธศาสนาไม่ได้ลบล้างสิ่งเหล่านี้ เพราะมันมีอยู่จริงและมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่แล้ว จิตไม่ได้หมายถึง “สิ่งของ” ที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งครอบครองสมองและสร้างกิจกรรมด้วย ยิ่งกว่านั้น พระพุทธศาสนาไม่ได้ตั้งจิตไว้สำหรับรวมหรือจิตสากล (อเล็กซานเดอร์ เบอริชชิน, แมท ลินเดน, 2545, หน้า 74) กิจกรรมทางจิตของการประสพชีวิตคือสิ่งที่พระพุทธศาสนาหมายถึงโดย “จิตใจ” กิจกรรมนี้เปลี่ยนแปลงทุกขณะและมักมาพร้อมกับปัจจัยทางจิตต่างๆ พระพุทธศาสนาสอนเราว่าเราไม่ใช่เหยื่อของสิ่งที่ชีวิตพุ่งเข้ามาหาเรา แต่เรามีบทบาทสำคัญในวิธีการและสิ่งที่เราประสพในชีวิต ด้วยการฝึกจิตใจ เราสามารถเปลี่ยนประสบการณ์ของเราให้ดีขึ้นได้อย่างสิ้นเชิง และด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกนี้จะกลายเป็นเรื่องแบบไม่ต้องพยายาม

จิตคือธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์ เป็นศาสตร์แห่งนามธรรม เพราะว่าจิตนี้เป็นธรรมชาติที่ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ธรรมชาติของจิตนี้ ย่อมดิ้นรนไปมา เป็นธรรมชาติเที่ยวไปไกลเที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในถ้าคือร่างกาย และจิตนี้เป็นธรรมชาติที่วิจิตรและทำสิ่งอื่นๆ ให้วิจิตรด้วย

3. ประเภทของจิตในคัมภีร์ธรรมสังคณี

ในจิตตูปาทกัณฑ์ (คือหัวข้อที่ว่าด้วยการเกิดขึ้นของจิต พระพุทธองค์ได้อธิบายเกี่ยวกับจิตตามลักษณะของมาติกา ทั้ง 22 มี กุศลติกะเป็นต้น (กุสลา ธมมา อกุสลา ธมมา อพยากตา ธมมา) และมี สนิทสสนติกะเป็นที่สุด (อภิ.ส. (ไทย) 34/[1-22]/1-4)

ดังนั้น การอธิบายเกี่ยวกับจิตในคัมภีร์ธัมมสังคณีนี้นี้ จึงเป็นการอธิบายเรื่องจิตตามหลักมาติกา (หัวข้อธรรมที่เป็นแม่บท) ในคัมภีร์นี้ จึงเป็นการอธิบายตามทศนะที่ว่า “กุศลติกะ” เมื่อทำการศึกษาค้นคว้าโดยละเอียดแล้วก็พบว่า “ติกะ” แรก (หมวดละ 3 หัวข้อ) เป็นติกะที่อธิบายจิตทั้งหมด และครอบคลุมทุกๆ ติกะที่เหลือ เพราะเป็นติกะแม่บทที่หนึ่ง และเป็นติกะแรกที่พระพุทธองค์ทรงยกหัวข้อแม่บทขึ้นมาอธิบายไว้อย่างละเอียด (ราเชนทร์ พงษ์วิธานุสรณ์, 2561, หน้า 24)

หมวดกุศลธรรม หรือ กุศลจิต (กุสลา ธมมา) ประกอบด้วย 1) กามาวจร คือ จิตที่ท่องเที่ยวไปใน

กามภูมิ หรือ กามคุณอารมณ์ ที่เป็นฝ่ายกุศล มี 8 2) รูปาวจรภูมิ คือ จิตที่ท่องเที่ยวไปในรูป (รูปบัญญัติ) ที่เป็นฝ่ายกุศล หมายถึง จิตที่เป็นรูปฌาน หรือฌานที่เพ็งรูปเป็นอารมณ์ มี 5 3) อรูปาวจร คือ จิตที่ท่องเที่ยวไปอุปที่ที่เป็นฝ่ายกุศล หมายถึง จิตที่เป็นอรูปฌาน คือ ฌานที่เพ็งนาม หรือสิ่งที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์ มี 4 4) โลกุตตร คือ จิตที่พ้นจากโลกทั้ง 3 ได้แก่จิตที่เป็นมรรคจิต มี 4

หมวดอกุศลธรรม คือ อกุศลจิต (อกุสลา ธมมา) จิตที่เป็นอกุศล หรือ อกุศลจิต มีประเภทเดียว จิตที่ยังท่องเที่ยวอยู่ในกามคุณอารมณ์เป็นจิตที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกุศล ให้ผลเป็นความทุกข์ เป็นจิตที่ประกอบด้วยโลภจิต 8 โทสจิต 2 โมหจิต 2 จึงรวมเป็น 12 ชนิด

หมวดอัพยาตธรรม (อพยากตา ธมมา) ประกอบด้วย 1) กามาวจร คือ จิตที่ท่องเที่ยวไปในกามภูมิ หรือ กามคุณอารมณ์ ที่เป็นอัพยาตะ (หรือ อัพยาตฤต) มีได้กล่าวไว้โดยความเป็นกุศล และอกุศล แต่กล่าวโดยความเป็นวิบากจิต และกิริยาจิต มี 34 คือ แบ่งเป็นอัพยาตะที่เป็นวิบากจิต 23 (อกุศลวิบากจิต 7 อเหตุกะกุศลวิบากจิต 8 มหาวิบากจิต 8) และ ที่เป็นอัพยาตะที่เป็นกิริยาจิต 11 (อเหตุกะกิริยาจิต 3 มหากิริยาจิต 8) 2) รูปาวจรภูมิ คือ จิตที่ท่องเที่ยวไปในรูป (รูปบัญญัติ) ที่เป็นอัพยาตะฝ่ายวิบากจิต และอัพยาตะฝ่ายกิริยาจิต (เว้นรูปาวจรกุศล) หมายถึง จิตที่เป็นรูปาวจรวิบากฌาน มี 5 และ จิตที่เป็นรูปาวจรกิริยาฌาน มี 5 รวมเป็น อัพยาตะที่เป็นรูปาวจรจิต 10 3) อรูปาวจร คือ จิตที่ท่องเที่ยวไปอุปที่ที่เป็นอัพยาตะฝ่ายวิบากจิต และอรูปาวจรกิริยาจิต (เว้นอรูปาวจรกุศล) หมายถึง อัพยาตะจิต ที่เป็นอรูปาวจรวิบากฌาน มี 4 และอัพยาตะจิตที่เป็นรูปาวจรกิริยาฌาน มี 4 รวมเป็น อัพยาตะที่เป็นอรูปาวจรจิต 8 4) โลกุตตระ คือจิตที่พ้นจากโลกทั้ง 3 ได้แก่ อัพยาตะที่เป็นโลกุตตรวิบากจิต มี 4 ชนิด คือ โสตาปัตติผลจิต สกทาคามีผลจิต อนาคามีผลจิต อรหัตตผลจิต

รวมอัพยาตะ (อัพยาตธรรม) ทั้ง 4 ประเภท คือ อัพยาตะที่เป็นกามาวจรจิต 34 อัพยาตะที่เป็นรูปาวจรจิต 10 อัพยาตะที่เป็นอรูปาวจรจิต 8 อัพยาตะที่เป็นโลกุตตระ 4 จึงมีอัพยาตะที่มีใช้กุศลและอกุศลทั้งสิ้น 56 ชนิดฯ และเมื่อทำการรวบรวมสังเคราะห์ตามหลัก “กุสลดิจะ” คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยาตธรรม ทั้งหมด แล้วจะมีสภาวะธรรมปรากฏ ดังนี้ คือ กุศลธรรม 21 อกุศลธรรม 12 อัพยาตธรรม 56 เพราะฉะนั้น จึงรวมเป็นจิต 89 ชนิด

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เมื่อกล่าวตามสภาวะ คือกล่าวตามลักษณะของจิตแล้ว จิตนี้มีเพียง 1 (คือ รู้แจ้งอารมณ์-อารมณ์วิชานลกขณ เพราะจิตมีสภาวะ มีสภาพ มีลักษณะ รับรู้อารมณ์แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นเอง แต่เมื่อกล่าวตามอารมณ์ที่รู้ ตามประเภทที่รู้ กล่าวคือ รู้ในเรื่องกามที่เป็นบุญเป็นบาปรู้เรื่องรูปฌาน รู้ในเรื่องอรูปฌาน รู้ในเรื่องนิพพานเหล่านี้แล้ว จิตก็มีจำนวนนับอย่างพิสดารได้ถึง 121 ดวง หรือ 121 อย่าง 121 ชนิด และจำแนกได้เป็นประเภทตามอาการที่รู้นั้นได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) กามาวจรจิต 54 ดวง 2) รูปาวจรจิต 15 ดวง 3) อรูปาวจรจิต 12 ดวง 4) โลกุตตรจิต 8 ดวง หรือ 40 ดวง

ดังนั้น จิตทั้งหมดจึงรวมเป็น 89 ดวง หรือ 121 ดวง (โดยความเป็นกุศลธรรม อกุศลธรรม และ

อภัยาทะธรรมทั้งหมดรวมกัน)

คำว่า “กามาวจร” (อภ.ส.ไทย) 34/1287/1601) คือสภาวะธรรมที่เป็นกามาวจร คือ ชันธ ชาติ อายุ ตณะ รูป เวทนาสัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ นับเนื่องอยู่ในภุมิระหว่างนี้ คือเบื้องต่ำ กำหนดเอาอเวจีมหานรกเป็นที่สุด เบื้องสูง กำหนดเอาเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเป็นที่สุด สภาวะธรรมเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นกามาวจร (อภ.ส.ไทย) 34/1287/325) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า คำว่ากามาวจร ในที่นี้คือจิตตูปบาท ที่ท่องเที่ยวและนับเนื่องในกามาวจรภูมิ หรือกามาวจรอารมณ ซึ่งพระพุทธองค์กำหนดขอบเขตของ “กามาวจร” (การรับอารมณ หรือท่องเที่ยวไปของจิต) ไว้อย่างชัดเจนคือ ชั้นต่ำสุด ได้แก่ อเวจีมหานรก และสูงสุดไม่เกินเทวภูมิชั้นปรนิมมิตวสวัตตี

กามาวจรจิต เป็นจิตประเภทที่ข้องอยู่ ที่ติดอยู่ ที่หลงอยู่ ที่เจืออยู่ในกามตัณหา หรือเป็นจิตที่ส่วนมากท่องเที่ยววนเวียนอยู่ในกามภูมิ จิตประเภทนี้เรียกสั้นๆ ว่า กามจิต มีจำนวน 54 ดวง รูปาวจรจิต เป็นจิตที่ถึงซึ่งรูปฌาน พอใจที่จะเป็นรูปพรหม หรือเป็นจิตที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูปภูมิ จิตประเภทนี้มีจำนวน 15 ดวง

อรุปาวจรจิต เป็นจิตประเภทที่เข้าถึงซึ่งอรุปฌาน พอใจที่จะเป็นอรุปพรหมหรือ เป็นจิตที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรุปภูมิ จิตประเภทนี้มีจำนวน 12 ดวง

โลกุตตรจิต เป็นจิตประเภทที่กำลังพ้นและพ้นแล้วจากโลกทั้ง 3 คือ พ้นจากกามโลก (กามภูมิ), จากรูปโลก (รูปภูมิ) และจากอรุปโลก (อรุปภูมิ) โลกุตตรจิตนี้ มีจำนวนเพียง 8 ดวง ถ้าจิต 8 ดวงนี้ประกอบด้วยฌานด้วยแล้ว จิตแต่ละดวงก็แยกได้เป็น 5 ตามขั้นตามประเภทของฌาน ซึ่งมี 5 ขั้น จึงเป็นจิตพิสดาร 40 ดวง

ดังนั้น จิตทั้งหมด นับโดยย่อก็เป็น 54 ดวง และนับโดยพิสดารก็เป็น 121 ดวงที่นับอย่างพิสดารนั้นจำนวนที่เพิ่มขึ้น ก็เพิ่มที่โลกุตตรกุศลจิตประเภทเดียวเท่านั้น

4. หลักธรรม

ความหมายของหลักพุทธธรรมคำว่า “พุทธธรรม” คือธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นมีมากมายถึง 84,000 พระธรรมชั้นนี้เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์และวิธีการดับทุกข์ (การศึกษาด้านธรรมะ, 2559)

หลักธรรมคำสอนเชื่อกันว่าเป็นคำสอนเป็นหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าได้สั่งสอน อบรม ที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลานานปีและได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญาโลกเป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติเป็นมรดกโลกพระธรรมหมายถึงธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่หรือคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกข์และวิธีการดับทุกข์ของพระพุทธเจ้า ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้นคำว่า “ค้นพบ” ย่อมหมายถึง “ธรรม” เป็นสิ่งที่มีอยู่เดิมมีมาก่อนไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์แต่

เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ อาจพอกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ธรรมก็คือการรับรู้ธรรมตาโลกเรียนรู้สิ่งที่ป็นปกติที่มีบ่อเกิดที่มามีมาอย่างไรและไปอย่างไรเพราะหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสสอนไว้กว่าสองพันปีที่ผ่านมาเป็น “สัจธรรม” เพราะ “คนเราจะล่วงพ้นความทุกข์ได้เพราะความเพียรในการทำความดี” ผู้ใส่ใจในธรรมเท่านั้นถึงจะรู้ถ่องแท้

พระพุทธศาสนาเรียกหลักธรรมว่าพระธรรม คือหลักความเป็นไปของโลก เน้นความจริงที่เกิดขึ้นกับโลก การเกิดดับ ไม่มุ่งเน้นความสบาย พระพุทธศาสนาสอนให้มุ่งเน้นในส่วนที่โลกกำลังดำเนินอยู่ เกี่ยวพัน เกี่ยวข้องกับระบบทั้งมวล เราอยู่ในจักรวาล ก็ย่อมดำเนินตามระบบของจักรวาล เราอยู่ในโลกก็ย่อมดำเนินตามระบบของโลก ทุกอย่างล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ธรรมชาติก็คือระบบ ทุกอย่างพัวพันกับระบบ

5. การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้จิตมีสุข

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้จิตมีสุขมนุษย์จะต้องมีการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2562, หน้า 48)

1. ศีล เป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล ก็คือวินัย วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ เพราะวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วก็เกิดเป็นศีล ดังนั้น โดยสรุปวินัยจะมาเป็นรูปของการฝึกพฤติกรรมเคยชินที่ดีและการจัดสภาพแวดล้อม ที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี และเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ การฝึกคนให้คุ้นกับพฤติกรรมที่ดี ตลอดจนการจัดระเบียบระบบทั้งหลายทั้งปวงในสังคมมนุษย์

2. สมาธิ เป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็ง มั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่ มั่นคง ความมีสติ สมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่น ผ่องใส ความรู้สึกพอใจ พูดสั้นๆ ว่า พัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต

3. ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่างๆ สร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นจริง ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากล

ของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดภัย ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

หลักทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้ เป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม เราก็ฝึกคนให้เจริญงอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ และให้องค์ประกอบเหล่านี้นำเขาสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง ตัวการฝึกที่จะให้มีชีวิตที่ดีงามเป็นสิกขา ตัวชีวิตที่ดีงามที่เกิดจากการฝึกนั้นก็เป็นมรรค

การฝึกที่เรียกว่าสิกขา หรือแปลว่าการศึกษานี้ บางทีก็ใช้ศัพท์แทนเป็นคำว่า ภาวนา ซึ่งก็คือเรื่องของสิกขานั้นเอง แต่คำว่าภาวนา แปลว่าทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม ภาวนาจัดเป็น 4 อย่าง คือ 1) กายภาวนา การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) ศิลภาวนา การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม 3) จิตภาวนา การพัฒนาจิต คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคงสงบสุข และเป็นอิสระ 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้าง ความรู้ความเข้าใจ ความคิดเหตุผล และการหยั่งรู้ความจริง จนเข้าถึงอิสรภาพ มีชีวิตที่ดีงามปลอดภัยปราศปัญหา

6. สรุป

ชีวิต เปรียบเสมือนการเดินทางที่มีทั้งสุข ทุกข์ สมหวัง ผิดหวัง ปะปนกันไป หลายครั้งเราเผชิญกับอุปสรรค ปัญหา และความทุกข์ใจจนรู้สึกท้อแท้ สูญเสียกำลังใจ ในยุคสมัยที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายเร่งรีบ และความไม่แน่นอน หลายคนเผชิญกับปัญหาสุขภาพจิตและความเครียด จึงฝึกตนให้เป็นแหล่งพลังงานทางบวก แหล่งพลังงานแห่งความดีงาม ความสุข ความสงบ และความคิดสร้างสรรค์ จากนั้นสิ่งดีๆ จึงจะบังเกิดมีขึ้นในชีวิต

สาระสำคัญประเภทของจิตในพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า มี 89 ดวง หรือ 121 ดวง คือ อกุศลจิต 12 อเหตุกจิต 18 กามาวจรโสภณจิต 24 รูปาวจรจิต 15 อรูปาวจรจิต 12 โลกุตตรจิต 8 หรือ 4 ในจิตดังกล่าวนี้เมื่อจัดโดยประเภทแบ่งออกเป็น 4 คือกามาวจรจิต 54 รูปาวจรจิต 15 อรูปาวจรจิต 12 และโลกุตตรจิต 8 หรือ 40 การที่จิตมี 121 ดวงนั้น ก็เพราะนับโลกุตตรจิต 8 ของท่านผู้ได้ฌาน 5 เข้าไปด้วย

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้จิตมีสุข มนุษย์จะต้องมีการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม เราก็ฝึกคนให้เจริญงอกงามในองค์ประกอบเหล่านี้ และให้องค์ประกอบเหล่านี้นำเขาสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง ตัวการฝึกที่จะให้มีชีวิตที่ดีงามเป็นสิกขา ตัวชีวิตที่ดีงามที่เกิดจากการฝึกนั้นก็เป็นมรรค

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จิตคือธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์ เป็นศาสตร์แห่งนามธรรม เพราะว่าจิตนี้เป็นธรรมชาติที่ด้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ธรรมชาติของจิตนี้ ย่อมด้นรนไปมา เป็นธรรมชาติเที่ยวไปไกลเที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในอ้าคือร่างกาย และจิตนี้เป็นธรรมชาติที่วิจิตรและทำสิ่งอื่นๆให้วิจิตรด้วยการ ประครองจิตตามหลักไตรสิกขา หมายถึง การดูแลรักษาจิตใจให้มีความสงบ มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ต่างๆ ด้วยศีล สมาธิปัญญา

ประครองจิตให้มีความสุขด้วยหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา		
ประครองจิต หมายถึง การดูแลรักษาจิตใจให้มีความสงบ มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ต่างๆ เปรียบเสมือนการ ประครองดวงประทีปให้ส่องสว่างอยู่เสมอ โดยไม่ให้ดับ หรือล้ม	ประเภทของจิตในคัมภีร์ ธรรมสังคณี กุศลจิต (กุสลา ธมมา) กุศลธรรม คืออกุศลจิต (อกุสลา ธมมา) อัปยาตาธรรม (อพยาคตา ธมมา)	ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

การศึกษาด้านธรรมะ. (2559). *ความรู้ด้านหลักพุทธธรรม*. เข้าถึงได้จาก <https://marin222.wordpress.com>
 ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ. (2558). *จิตในพระไตรปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). พิษณุโลก: โพกส์การพิมพ์,
 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
 _____. (2562). *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร?!*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*.
 กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
 กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 _____. (2539). *อรรถกถาภาษาบาลี พระอภิธรรมปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

-
- _____. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย พระอภิธรรมปิฎก พระพุทธโฆษาจารย์ รจนา*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราเชนทร์ พงษ์วิทยานุสรณ์. (2561). *การศึกษาจิตในคัมภีร์ธัมมสังคณีตามหลักปรมัตถธรรม*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภูมิปัญญากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายใต้หลักสังคหวัตถุ 4 Wisdom and improving the quality of life of the elderly under the principles of Sangahavatthus 4

พระจักรกฤษ ฌนฺทธมฺโม, พระมหานัฏฐพันธ์ สุทฺตสนฺนิภาณี, พระมหาจงยุทธ กิตติยุดฺโต, พระเมธีวัชรอาจารย์
และพระมหาธงชัย วิลาสินี

Phra Chakkrit Chanthammo, Phramaha Natthabhan Sudsanavibhāni,
Phramaha Jongyut Kittiyutto, Phra Metheewatcharajarn and Phra Maha Thongchai Wilasini
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

บทคัดย่อ

ภูมิปัญญามีความสำคัญในเรื่องของคุณค่า ความผูกพัน จิตสำนึกที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้มีความยั่งยืนเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ซึ่งผู้สูงอายุเป็นผู้ที่สั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน ประสบการณ์ในการใช้ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุมีอย่างหลากหลาย ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้บริบทวิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักทาน คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้ปฏิบัติตามหลักของการให้ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจให้เกิดความเมตตา มีความสงบ เป็นพื้นฐานของการทำบุญเบื้องต้น 2) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักปิยะวาจา คือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ หรือมีการชักชวนผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ 3) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักอัตถจริยา คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีอาชีพที่สามารถทำเองได้ที่บ้าน 4) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักสมานัตตตา คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หน่วยงานรัฐหมั่นให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพ การแนะนำในการปฏิบัติตนต่อการเอาใจใส่ตนเอง

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา, ผู้สูงอายุ, สังคหวัตถุ

Abstract

Wisdom is important in terms of values, ties, and consciousness that our ancestors have preserved. It is about creating a balance between people, society and nature so

that sustainability is the foundation of culture. The elderly are the ones who have accumulated local wisdom for a long time. There are many experiences in using the wisdom of the elderly. which occurs within the context of the way of life By integrating with the 4 Sangha Vatthu principles: 1) Developing the wisdom of the elderly with the principle of alms, that is, encouraging the elderly to Has followed the principle of giving which is the development of the mind to be merciful and peaceful, which is the basis for making merit. 2) Developing the wisdom of the elderly with the principles of Piyāvaja. is to encourage the elderly to talk exchange knowledge or inviting the elderly to participate in various activities. 3) Developing the wisdom of the elderly with the principles of Atthachariya, which is to encourage the elderly to have occupations that they can do at home. 4) Developing the wisdom of the elderly with the principles of Samanat. Tatta is to encourage the elderly to live happily in society. Government agencies regularly provide knowledge about health. Guidance on how to practice self-care.

Keywords: knowledge; older person; Sanghavatthus 4

1. บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและรวดเร็วมาก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์โลกแม้กระทั่งจำนวนประชากร โลกก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเหมือนกัน เช่น จำนวนประชากรของผู้สูงอายุในแต่ละประเทศก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่อัตราการเกิดกลับลดลง ประเทศต่างๆ รอบข้างเราได้มีปัญหาระดับสูงแล้ว เช่น ที่สิงคโปร์ มีสัดส่วนของผู้สูงอายุใกล้เคียงกับไทย และเป็นสังคมผู้สูงอายุ เกาหลีได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว ญี่ปุ่นมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก และเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุด จึงทำให้เกิดการขาดสมดุล ระหว่างการ กำเนิดของประชากรและประชากรวัยสูงอายุซึ่งนำไปสู่ปัญหาการดำรงชีพของสังคมผู้สูงอายุ ขาดคน เอาใจใส่ดูแลชีวิตบั้นปลายทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกเหงาเหี่ยวขาดความอบอุ่นรวมทั้ง ปัญหาด้านสุขภาพการเจ็บป่วย ด้วยโรคภัยไข้เจ็บรุนแรงเรื้อรังขาดกำลังวังชาลดน้อยถอยลงช่วยเหลือตัวเองลำบากหรือช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย

สำหรับประเทศไทยเอง ก็กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในเร็ววัน นี้เช่นกัน โดยมีประชากร ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปร้อยละ 10 หรือมากกว่า 7 ล้านคนแล้ว ของประชากรทั้งประเทศ จึงเป็นเหตุผลที่คนไทยอย่างเราจะต้องตระหนักและรับรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์นี้ เนื่องจากสังคมไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

ในปี 2568 ตามสถิติต่างๆ จะเป็นไปได้ที่เราคนไทยจะต้องเตรียมการรับมือในสถานการณ์ดังต่อไปนี้
เร่งด่วน อันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่ลดลงและ ความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ทำให้ผู้สูงอายุมีอายุ
ยืนยาวขึ้น การที่ประชากรวัยสูงอายุมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประเทศต้องมีรายจ่าย
ด้านสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น ครอบครัวต้องแบกรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น ขณะที่ผู้สูง
อายุเองเมื่อมีอายุยืนยาวขึ้นก็ยิ่ง ต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนรายได้หรือมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การ
ดำรงชีพ รวมถึงความเสี่ยง จากการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างๆ ความพิการหรือทุพพลภาพ (กองส่งเสริม
ศักยภาพผู้สูงอายุ, 2559: 2) ในขณะที่แนวโน้มผู้สูงอายุอยู่คนเดียวหรืออยู่ตามลำพังกับคู่สมรสเพิ่มมาก
ขึ้น ซึ่งมีผลต่อการให้การดูแลผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อายุยิ่งสูงยิ่งเจ็บป่วย โดยเฉพาะเจ็บป่วย
ด้วยโรคเรื้อรัง เชื้อ เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และไขมันในเลือดสูง ซึ่งโรคเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น
และเป็นโรคที่รักษาไม่หาย ทำให้มีภาวะการพึ่งพิงต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่อง และระยะยาวผู้สูงอายุ
จำนวนมากมีปัญหาข้อเข่าเสื่อม และครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุมีฟันแท้เหลือน้อยกว่า 20 ซึ่งทำให้ไม่สามารถ
เคี้ยวอาหารได้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน (กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุสำนักงานส่งเสริมสุขภาพ กรม
อนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2557: 2)

แนวความคิดให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ เป็นเรื่องที่รัฐบาลให้ความสำคัญมาเป็นเวลานาน โดย
มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การอุปการะแก่ผู้สูงอายุที่ไร้ญาติ และไม่มีที่พึ่งพาอาศัยต่อจากนั้นได้มีการจัดตั้ง
สถานสงเคราะห์เพิ่มขึ้น รวมทั้งผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้าน
ต่างๆ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ดังนี้ 1) ด้านการแพทย์และสาธารณสุข 2) ด้านการศึกษา
ศาสนา และข้อมูลข่าวสาร 3) ด้านการประกอบอาชีพ ฝึกอาชีพที่เหมาะสม 4) ด้านการพัฒนาตนเอง การ
มีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่าย/ชุมชน 5) ด้านการอำนวยความสะดวกและ
ความปลอดภัยในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ บริการสาธารณะอื่นๆ 6) ด้านการลดหย่อนค่าโดยสาร และ
การอำนวยความสะดวกในการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย 7) ด้านการยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของ
รัฐ 8) ด้านการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์โดย
มิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง 9) การให้คำแนะนำปรึกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี และ
ในทางการแก้ไขปัญหาควคุม 10) ด้านการช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่มให้ตาม
ความจำเป็นอย่างทั่วถึง 11) ด้านการช่วยเหลือเงินเบี้ยยังชีพ 12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตาม
ประเพณี 13) การจัดบริการสถานที่ท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการตามที่คณะกรรมการ
สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด 14) ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวก
ด้านพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ การจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ และ
วัฒนธรรม ตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด 15) ด้านการลดหย่อนภาษีเงินได้ และ
การลดหย่อนภาษี ให้แก่ผู้บริจาคทรัพย์สินเงินให้แก่กองทุนผู้สูงอายุ 16) ด้านกองทุนผู้สูงอายุ

ปัญหาที่สำคัญเหล่านี้ภาครัฐ เอกชน องค์กร และชุมชนต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรหาทางแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและครอบครัว และด้านปัญญาของผู้สูงอายุ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความมั่นคงในชีวิต ภาครัฐควรมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย และเป้าหมายหลักของการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องอย่างเป็นขั้นตอน เช่น กำหนดนโยบายและเป้าหมายด้านที่อยู่อาศัย ด้านสวัสดิการด้านสุขภาพ และอื่นๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุหลังเกษียณอายุมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีมีความเป็นอยู่ดีมีร่างกายแข็งแรงมีความสุข

คำสอนในพระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักความจริงของธรรมชาติชีวิต ให้รู้จักตนเอง พิจารณาแก้ปัญหาด้วยตนเองด้วยหลักการและเหตุผล เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มั่นคงบรรลุปเป้าหมายในชีวิต คือพระนิพพานในที่สุด พระนิพพานเป็นความสุขยิ่ง หลักคำสอนของ พระพุทธเจ้าเรียกว่าหลักพุทธธรรม ผู้ที่ปฏิบัติตามแนวทางหลักพุทธธรรมจะเกิดภาวะทางความ ประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่เรียกว่ามีศีลประกอบแต่กุศลกรรมปราศจากอวิชชา ตัณหาครอบงำ ดำรงตนด้วยใจเป็นอิสระในช่วงวัยสุดท้ายของชีวิตหรือวัยสูงอายุ (ปัจฉิมวัย) อยู่ในหลักธรรมที่เหมาะสมแก่ ตนเองเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุขรู้จักปล่อยวางอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันใช้ สติปัญญาควบคุมยับยั้ง จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีสภาพจิตใจดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้แก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญและเหมาะสมที่ จะนำมาใช้โดยเฉพาะหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักธรรมที่ครอบคลุมและเหมาะสมสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หลายอย่าง โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา 2) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่ายินดี ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่ คือ ช่วยเหลือด้วยแรงงาน และ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม 4) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550: 25)

ดังนั้น จึงเห็นความสำคัญของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่มีหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุได้ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธ ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยยกหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 อันเป็นหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความ

สุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม

2. ความหมายของผู้สูงอายุ

มนุษย์เราเกิดมาแล้วย่อมมีช่วงชีวิตในวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา เมื่อถึงวัยชราหรือเป็นผู้สูงอายุแล้วย่อมมีการเสื่อมถอยทางร่างกาย อารมณ์ และสภาพจิตใจ ทำให้การใช้ชีวิตไม่เหมือนเดิม เข้าใจถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุตามวัย จะเป็นประตูปานแรกที่เชื่อมความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุได้อย่างดีที่สุด

ผู้สูงอายุ (elderly) หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เป็นนิยามที่ใช้เป็นอายุที่เริ่มได้รับสิทธิต่างๆ จากทางราชการด้วย เช่น อายุเกษียณของข้าราชการหรืออายุที่เริ่มได้รับเบี้ยยังชีพ แต่ด้วยสถานการณ์ทางโครงสร้างอายุที่เปลี่ยนแปลงไป และความต้องการด้านความเชี่ยวชาญที่สั่งสมในตัวผู้สูงอายุในปัจจุบัน บางอาชีพ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถต่ออายุราชการได้ถึง 65 ปี แต่ต้องผ่านการประเมิน ประสิทธิภาพในการทำงาน (รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2556: 1)

ผู้สูงอายุเป็นวัยของการเกษียณจากการทำงานแล้ว อาจทำให้รู้สึกไม่ได้รับการยกย่อง ไม่มีคนเคารพเหมือนที่ผ่านมา ทำให้ขาดความมั่นใจในตนเอง รวมทั้งภาระหน้าที่และบทบาททางสังคมลดถอยลงไปด้วย ทำให้ผู้สูงอายุเริ่มออกห่างจากสังคม แต่ผู้สูงอายุจะมีเวลามากขึ้น ในการทำกิจกรรมที่ชอบ การท่องเที่ยว และเข้าวัด ทำให้มีเวลาที่จะสนใจตนเองมากขึ้น

3. สภาพของผู้สูงอายุไทย

สภาพของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละช่วงอายุ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร ได้กล่าวถึง สภาพด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544: 52)

1. สภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ (Physical Status Aging) เมื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ระบบในร่างกายของผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะต่างๆ และไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อัตราการเผาผลาญในร่างกายลดน้อยลง การเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อทำให้เหนื่อยง่าย การเปลี่ยนแปลงทางเดินโลหิต การเสื่อมของกระดูกและกล้ามเนื้อ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในระบบสมอง ระบบย่อยอาหาร การขับถ่าย และระบบอื่นๆ ของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุรับโรคและเกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ง่าย เกิดปัญหาแก่ผู้สูงอายุ ครอบครัว และบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการเจ็บป่วยในระยะเวลาที่ยาวนาน และภาวะทุพพลภาพ ทำให้เกิดปัญหาด้านค่าใช้จ่าย จิตใจ และสังคมตามมา

2. สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ (Psychological Status of Aging) สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเสื่อมถอยของอวัยวะต่างๆ ความผิดปกติของระบบประสาท และสมอง

ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของสมองและประสาทลดลง มีผลกระทบต่อระบบความทรงจำ เกิดอาการหลงลืม และความทรงจำย้อนกลับ สามารถจดจำเหตุการณ์ในอดีตได้ดีกว่าเหตุการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนั้นสภาพการเจ็บป่วย และการสูญเสียด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพ ทางจิตใจมากมาย ดังนี้ 1) การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เนื่องจากบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น คู่สมรส ญาติสนิท เพื่อน เสียชีวิตหรือแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ทำให้เกิดการซึมเศร้าอันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก 2) การสูญเสียสถานภาพทางสังคม เนื่องจากการออกจากงาน หรือหมดภาระที่ต้อง รับผิดชอบ ทำให้รู้สึกไร้ค่า 3) การสูญเสียสัมพันธภาพในครอบครัว เนื่องจากบุตร ธิดา ส่วนใหญ่แยกตัวออกไปสร้าง ครอบครัวใหม่ จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตร หลานลดลง บทบาทในการให้คำอบรมสั่งสอนลดลง ผู้สูงอายุเกิดความว่าเหว และรู้สึกว่าตนไม่มีคุณค่า 4) การไม่ตอบสนองความต้องการทางเพศ ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียทางจิตใจอย่างรุนแรง เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระเคมีของร่างกาย และวัฒนธรรมที่มีต่อเรื่องเพศสัมพันธ์ของผู้สูงอายุว่าไม่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศได้ ทั้งที่มีความต้องการทางเพศอยู่ ทำให้รู้สึกโดดเดี่ยวและขาดความภูมิใจในคุณค่าของตน จากการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจทำให้ผู้สูงอายุมีสภาพที่อารมณ์เหงาซึม หวาดระแวง ท้อแท้ ผิดหวัง มีปมด้อย มีความหวาดระแวงว่าจะถูกทอดทิ้ง ไม่มีผู้ดูแลเอาใจใส่ เกิดอารมณ์ฉุนเฉียว ใจน้อย ขาดความยับยั้งชั่งใจ กลัวง่าย มองว่าตนเองไม่สำคัญ ไร้ความสามารถ และขาดความเชื่อมั่นในตนเองไป อาจพบอาการโรคจิตที่มักเกิดกับผู้สูงอายุ เช่น แสดงออกทางอารมณ์ที่เศร้าซึมและคลุ้มคลั่งสลับกัน เกิดอาการหูแว่ว เลอะเลือน สงสัย และสับสน อาการเสื่อมสลายเหล่านี้เกิดขึ้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทั้งในด้านความคิด สติปัญญา การตัดสินใจ และการควบคุมตนเอง

3. สภาพของสถานภาพทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ (Social Status of Aging) ในอดีตผู้สูงอายุและครอบครัว ประกอบด้วยบุตร หลาน และบุคคลอื่นไม่น้อยกว่า 3 รุ่นอายุ อาศัยด้วยกันในลักษณะครอบครัวใหญ่ อันเป็นลักษณะครอบครัวขยาย (Extended Family) ซึ่งสมาชิกทุกรุ่นมีความรักใคร่ และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตรเท่านั้น ทำให้กิจกรรมในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป บางครั้งต้องพึ่งพิง สถาบันจากภายนอกในลักษณะการซื้อบริการ เช่น การเลี้ยงดูบุตร และการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุควรจะมีร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชนตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนและประเทศ โดยเฉพาะการร่วมกันกระตุ้นเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการก้าวเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุ จะต้องมีการเตรียมวางแผนการออม การใช้ชีวิตในบั้นปลาย การร่วมมือกันในชุมชน การจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ การปรับตัวทางด้านสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุ รวมทั้งการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้ามาเยียวยาจิตใจของผู้สูงอายุที่มีสภาพร่างกายและจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไป

4. ความหมายของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกัน ขึ้นมาจากความรู้หลายๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชา ต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การ แก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ ก็จะเป็นที่รู้จักกัน เกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคสมัยได้

ภูมิปัญญา (wisdom) เป็นความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพใน การแก้ปัญหา ของมนุษย์ที่สืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและมีความเชื่อมโยงกันทั้งระบบ ไม่ว่าเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีความต่อเนื่องยาวนานและทันสมัย เกิดจาก การสะสมองค์ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด พัฒนา ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย และสิ่งแวดล้อมที่มีความ หลากหลายทางชีวภาพและทางวัฒนธรรม ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ ความสมบูรณ์พูนสุขของประชากร ทุกชาติ ชั่ววรรณะ มิใช่จำกัดแต่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548: 224)

ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย ซึ่งเกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ที่ได้ผ่านการเรียนรู้ การคัดสรร ปรับปรุง พัฒนา และมีการสืบทอดต่อกัน มาเป็นเวลายาวนาน เพื่อใช้แก้ปัญหาและจัดการ ปรับตัว พัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทต่างๆ ใน แต่ละยุคสมัย

จากประเด็นดังกล่าวเห็นว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ความเชี่ยวชาญ การใช้สติ ปัญญาในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์มาเป็นระยะ เวลารนาน โดยถ่ายทอด ผ่านทางการเล่าเรื่อง พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมทาง วัฒนธรรม ฯลฯ ภูมิปัญญาจึง เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันภายในสังคม

ความสำคัญของภูมิปัญญา เกิดจากการการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของ มนุษย์ เป็นระยะเวลายาวนาน โดยใช้สติปัญญาสั่งสมความรู้อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืน ระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ การสั่งสมประสบการณ์ในกระบวนการ เหล่านี้มาจนหลายชั่วอายุคน ทำให้ก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาเกิดขึ้นแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น อุดม เขียววงศ์ และคณะ อธิบายความสำคัญของภูมิปัญญาไทย ดังนี้ (อุดม เขียววงศ์ และคณะ, 2548 : 152-155)

1. สร้างความภูมิใจ และเกียรติภูมิแก่คนไทย วรรณกรรมไทยถือว่าเป็น วรรณกรรมที่มีความ ไพเราะ ได้อรรถรสครบทุกด้าน วรรณกรรมหลายเรื่องเป็นที่ยอมรับของ นานาชาติ จนกระทั่งได้รับการ แปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา อีกทั้งภูมิปัญญาด้านอาหาร นอกจากมีรสอร่อยแล้วยังมีคุณค่าทาง โภชนาการ และยังสามารถป้องกันโรคได้หลายชนิด

2. ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง พระมหากษัตริย์ทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้าง ชาติสร้าง ความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ทรงใช้ ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและเหล่าพสกนิกรมากมายเหลือคณานับ ทรงใช้พระปรีชา สามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศจนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้ง พระองค์ทรงมีพระ ปรีชาสามารถหลายด้าน แม้แต่ด้านการเกษตร พระองค์ทรงพระราชทานทฤษฎี ใหม่แก่พสกนิกรด้าน การเกษตรแบบสมดุลและยั่งยืน พื้นฟูสภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นของ ประชาชนให้กลับคืนมา

3. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาไทย มีความเด่น ชัดในการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คน สังคม และธรรมชาติอย่างยิ่ง มีเครื่องชี้ที่แสดงให้เห็น ได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ประเพณีไทย 12 เดือน ตลอดปีล้วนเคารพคุณค่าของ ธรรมชาติ เช่น ประเพณี สงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

4. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่าง เหมาะสม คนไทย นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ โดยได้นำหลักธรรมคำสอนทางศาสนา มาปรับใช้ใน วิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีประนอม รักสงบ ใจเย็น มีความอดทนให้ อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ดำรงวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุขทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมา จากหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่คนไทยเคารพนับถือ เป็นการใช้อนุภูมิปัญญาในการประยุกต์หลักธรรมคำ สอนทางศาสนา มาใช้กับชีวิตประจำวันนั่นเอง

5. ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย แม้ว่าความรู้ สมัยใหม่ จะหลั่งไหลเข้ามา มาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำ เครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใส่ใบพัดเป็นหาง ช่วยให้แล่นได้เร็วขึ้น เรียกว่า เรือหางยาว การรู้จักทำเกษตร แบบผสมผสาน สามารถพลิกฟื้นธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าเดิมที่ถูก ทำลายไป คนในชุมชน ก็ใช้ภูมิปัญญาในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อรักษาป่าชุมชน ร่วมกันสร้าง ระเบียบกฎเกณฑ์กันเองให้ทุก คนปฏิบัติได้ ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น อันจะส่ง ผลถึงการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม ความสำคัญของภูมิปัญญาเป็นสัจธรรมที่เด่นชัด ไม่ว่าสังคมใด หรือชุมชนใดก็ตาม เป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชน และเป็นรากฐานของวัฒนธรรม โดยสะท้อนออกมา ในรูปแบบของขนบประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรี การละเล่นพื้นบ้าน และวิทยาการต่างๆ

จากประเด็นความสำคัญของภูมิปัญญา เห็นว่า ภูมิปัญญา มีความสำคัญในเรื่องของคุณค่า ความ ผูกพัน จิตสำนึก ที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้ เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้ มี ความยั่งยืนเป็นรากฐานของวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัย ที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านทาง วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ฯลฯ

5. หลักสังคหวัตถุ 4

หลักธรรม 4 ประการที่มีชื่อว่า “สังคหวัตถุ 4” เป็นหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมือง และประเทศชาตินั่นเอง

สังคหวัตถุ คือ ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์กันและกัน พระพุทธองค์ทรงอุปมาสังคหวัตถุไว้ในสังคหสูตรว่าเปรียบเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความเจริญในโลก ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ ดังนี้

1. ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การให้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ หรือเงินเป็นทาน 2) ธรรมทาน คือ การให้ธรรมะเป็นทาน 3) อภัยทาน คือ การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์ การปล่อยวาง ความผูกโกรธให้หมดไปจากใจ

2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ สมควรแก่กาลเทศะ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

3. อัตถจริยา คือ การประพฤติสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น เป็นการทำความประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยแรงกาย ขวนขวายช่วยเหลือผู้อื่นในกิจกรรมต่างๆบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ รวมทั้งการแก้ปัญหาในด้านต่างๆ อุตถจริยา

4. สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ ทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ ไม่ถือตัวเป็นการวางตนให้สมกับฐานะของตน สมานัตตา ถือเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการสังคมสงเคราะห์กัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านทรงได้ให้หลักธรรมไว้ใน สังคหสูตร ที่เปรียบเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความเจริญในโลกในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเป็นสุขคือ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ ทาน คือการให้ ทั้งทานที่ให้เป็นบุญ และทานที่ให้เป็นคุณ ปิยวาจา คือการพูดวาจาที่ไพเราะ ฟังแล้วเกิดความชื่นใจ อุตถจริยา คือทำตนให้เป็นประโยชน์ แก่ผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม สมานัตตตา คือวางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะใด หลักธรรม 4 ประการนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้คนในสังคมให้อยู่กันอย่างสันติสืบต่อไป

หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทยมีอยู่ในกลุ่มของประชากรที่มีอายุอยู่ในช่วงสูงวัยหรือผู้สูงอายุ การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้พัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง หากผู้สูงอายุได้รับการช่วยเหลือเอาใจใส่ที่ดีแล้ว ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวของผู้สูงอายุเองก็จะได้รับการพัฒนาขึ้นมา เริ่มจากการให้ทานแบ่งปัน และการแลก

เปลี่ยนภูมิปัญญาระหว่างกันและกัน

1. การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักทาน คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้ปฏิบัติตามหลักของการให้ ซึ่งการให้ในทางพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง คือ ให้วัตถุสิ่งของ และการให้ด้วยศิลปวิทยา ความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะการให้ข้อคิด คติเตือนใจแก่คนรุ่นหลัง ให้รับผิดชอบชีวิต ถือเป็นวิทยาทานที่ได้บุญมากที่สุด เพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ผ่านเรื่องราวและมีประสบการณ์มากมาย ซึ่งการให้ยังเป็นการพัฒนาจิตใจให้เกิดความเมตตา มีความสงบ เป็นพื้นฐานของการทำบุญเบื้องต้น เพราะบุญคือสิ่งนำปรารถนาที่สุดในช่วงบั้นปลายของชีวิต เป็นที่พึ่งทางใจ ช่วยลดปัญหาความเครียด ทำอารมณ์ ให้สดชื่นแจ่มใสเป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำเพราะไม่มีใคร อยากมีความเครียดหรือความกังวลโดยวิธีการที่ผู้สูงอายุ ได้แก่ การทำบุญ ตักบาตร ไหว้พระและการ ร่วมงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน

2. การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักปิยะวาจา คือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ หรือมีการชักชวนผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยมีสถานที่ในการแสดงออกทางความคิดเห็น พัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ใช้ในการดูแลตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพร ด้านการนวด จับเส้น นวดน้ำมัน การเป่า การต่อกระดูก ด้านอาหาร และการถนอมอาหาร ด้านศาสนาประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมและความเชื่อ เป็นต้น

3. การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักอัตถจริยา คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีอาชีพที่สามารถทำเองได้ที่บ้าน โดยหน่วยงานรัฐมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ หรือมีการสอนอาชีพต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุเลือกทำได้ตามความสามารถของตน และมีค่าตอบแทนจากผลิตภัณฑ์นั้นๆ เช่น การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น ตลอดทั้งการจัดกิจกรรมอื่นๆ เกี่ยวกับการละเล่นต่างๆ ให้แก่ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการทำ กิจกรรมเพื่อคลายเครียด และยังรู้สึว่าตนมีความสำคัญต่อผู้อื่น สามารถเข้าสู่สังคมแห่งความเป็นผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอัตถจริยาสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และการทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์

4. การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักสมานัตตตา คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หน่วยงานรัฐหมั่นให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพ การแนะนำในการปฏิบัติตนต่อการเอาใจใส่ตนเอง ตลอดทั้งมีความประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย วางตนได้อย่างพอดีพอเหมาะแก่วัย ประพฤติตนให้เป็นที่ความเคารพนับถือ อีกทั้งการใช้ภูมิปัญญาในการดูแลตนเองเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ว่าเป็นวิธีการดูแลตนเองเพื่อให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง และดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขตามวิถีของชาวบ้าน โดยนำองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้มาใช้ในการดูแลตนเอง ได้แก่ การรับประทาน อาหารพื้นบ้านที่เหมาะสม การพักผ่อนนอนหลับให้เป็นเวลาและที่เพียงพอ การเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น

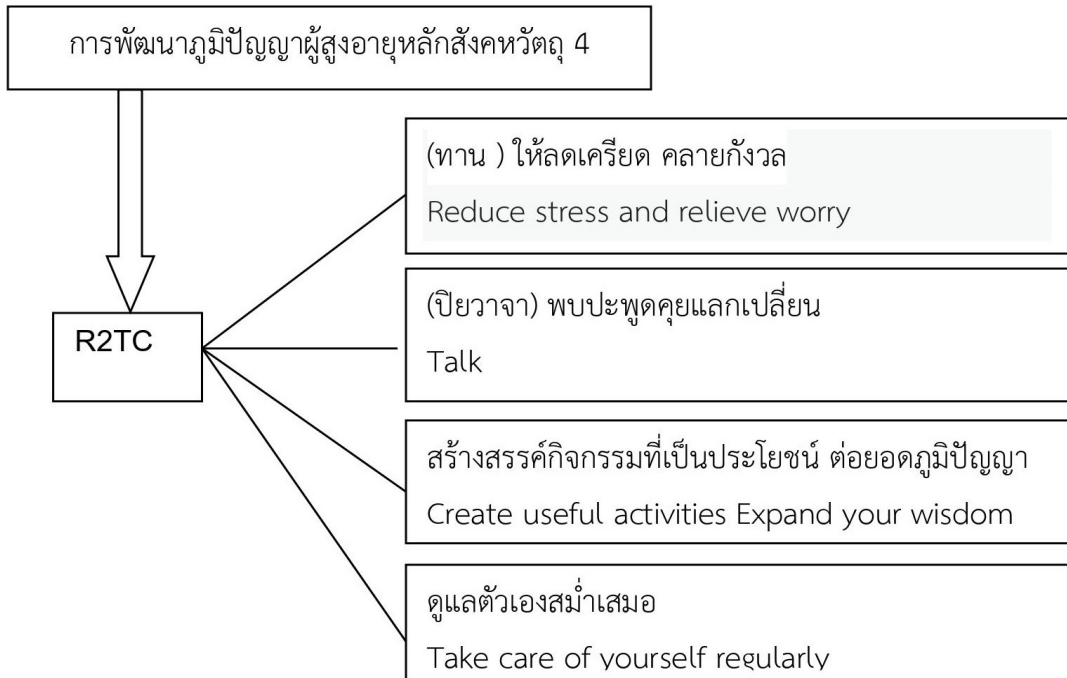
การพัฒนาภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เป็นวิธีที่สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มียึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะจิตใจ คือ สิ่งสำคัญในการประคับประคองร่างกายให้แข็งแรงตามไปด้วย เพราะผู้สูงอายุนอกจากปัญหาด้านสุขภาพกายที่เจ็บป่วยไปตามวัยแล้ว ปัญหาสุขภาพจิต ก็เป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กัน หากจิตใจดี มีความเมตตา ไม่เครียดหรือมีความทุกข์ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งการจะเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ดีได้นั้น จำเป็นต้องมีความเพียรพยายาม หรือหมั่นให้ทาน ให้อภัย ให้ความรัก ความเมตตาต่อบุคคลอื่น รวมถึงการรักษาศีล เจริญจิตภาวนา เป็นต้น

6. สรุป

ภูมิปัญญากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายใต้หลักสังคหะวัตถุ 4 เป็นวิธีที่สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มียึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะจิตใจ คือ สิ่งสำคัญในการประคับประคองร่างกายให้แข็งแรงตามไปด้วย เพราะผู้สูงอายุนอกจากปัญหาด้านสุขภาพกายที่เจ็บป่วยไปตามวัยแล้ว ปัญหาสุขภาพจิต ก็เป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กัน หากจิตใจดี มีความเมตตา ไม่เครียดหรือมีความทุกข์ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งหลักในทางพระพุทธศาสนามีคตินิยมอยู่ว่า หากบุคคลมีจิตที่ฝึกดีแล้ว มีสติรู้ทุกเมื่อ เป็นบุคคลที่มีจิตใจเข้มแข็ง ย่อมนำสุขมาให้ ซึ่งการจะเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ดีได้นั้น จำเป็นต้องมีความเพียรพยายาม หรือหมั่นให้ทาน ให้อภัย ให้ความรัก ความเมตตาต่อบุคคลอื่น รวมถึงการรักษาศีล เจริญจิตภาวนา เป็นแนวทางในการฝึกฝนพัฒนาตนให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งหลักสังคหะวัตถุ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เถรวาท เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวนำใจของกันและกัน ได้แก่ 1) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักทาน คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ได้ปฏิบัติตามหลักของการให้ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจให้เกิดความเมตตา มีความสงบ เป็นพื้นฐานของการทำบุญเบื้องต้น 2) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักปิยะวาจา คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ หรือมีการชักชวนผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ 3) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักอัตถจริยา คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีอาชีพที่สามารถทำเองได้ที่บ้าน 4) การพัฒนาภูมิปัญญาผู้สูงอายุด้วยหลักสมานัตตตา คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หน่วยงานรัฐหมั่นให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพ การแนะนำในการปฏิบัติตนต่อการเอาใจใส่ตนเอง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภูมิปัญญากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุภายใต้หลักสังคหะวัตถุ 4 ตามรูปแบบ R2TC ผู้ศึกษาสามารถนำมาเป็นองค์ความรู้ตามแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มอนามัยผู้สูงอายุสำนักงานส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2557). *รายงานการสำรวจสุขภาพผู้สูงอายุไทย ปี 2556 ภายใต้แผนงานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการ*. กรุงเทพฯ: วชิรินทร์ พี.พี.
- กองส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ. (2559). *คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมนุญชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 82). กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รศรินทร์ เกรย์ และคณะ. (2556). *มนต์คนใหม่เชิงนิยามผู้สูงอายุ มุมมองจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). *วัฒนธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2552). การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อม เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.).

อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ. (2548). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

พุทธธรรมกับการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

Buddhism and the Promotion of Sustainable Peace

พระบุญเพ็ง โคตรตระกูล, พระขันติ ปญฺญาวโร, พระมหาภิรธุรกรณ อัมมาลี และพระมหาสำรอง สญฺญโต

Phra Bounpheng Khodtakoun, Phra Khanti Paññavaro, Phamaha Piratkorn Amsumâl,

and Phramaha Samsong Sanñato

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

E-mail: 6305501076@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาหลักพุทธธรรมกับการเสริมการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนจากการศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสันติสุขนั้นมี 5 หลักธรรม ดังนี้ 1) เมตตาธรรม เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก มีคุณค่าและสำคัญต่อสังคมและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข 2) อภัยทาน หรือ การยกโทษให้แกกัน ไม่จองเวรกันอีกต่อไป 3) ขันติธรรม ความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ อดทน ต่อโลกโทสะและโมหะ 4) อนัตตา การสลายความเป็นอัตลักษณ์ความยึดมั่น ถือมั่น ลดทอนความเห็นแก่ตัวและ 5) ศราวุธธรรม ความเคารพในองค์ความรู้ที่เราได้รับการชี้แนะจากบุคคลอื่น การแสดงออกดังกล่าวจัดได้ว่า เป็นหัวใจสำคัญของนักสันติวิธี จึงเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมกับการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนเป็นธรรมที่สามารถนำมาปฏิบัติและช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่เส้นทางแห่งสังคมสันติสุขได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พุทธธรรม; การสร้างสันติสุข

Abstract

This academic article aims to Study the principles of Buddhism and promote sustainable peace. From the study it was found that There are 5 principles of Buddhism that promote the creation of peace: 1) Metta Dhamma: Metta is the sustainer of the world. They are valuable and important to society and can live together happily. 2) Forgive or forgive one another. No more reservations, 3) Tolerance, goodness and right intentions, patience with greed, anger and delusion. 4) Anatta, the dissolution of identity, clinging,

holding fast, reducing selfishness, and 5) Respect. Dhamma Respect for the knowledge that we receive from others. Such an expression can be considered as It is the heart of peace activists. Therefore, it can be seen that the principles of Buddhism and the promotion of sustainable peace It is fairness that can be put into practice and help in developing the quality of life towards the path to a truly peaceful society.

Keywords: Buddhist; Peacebuilding

1. บทนำ

ปัญหาความขัดแย้งด้านความคิด และปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ที่ยังคงมีให้เห็นอย่างต่อเนื่องจนมาถึงปัจจุบัน ปัญหาเศรษฐกิจ หรือปัญหาด้านสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ด้านสังคมขาดการพึ่งพาอาศัยกัน ขาดความสัมพันธ์อันดี ความรักใคร่กลมเกลียวและการไว้น้ำใจเชื่อใจกันในชุมชน ส่งผลทำให้ชุมชนมีความอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ลดลง อันเนื่องมาจากความแตกแยกที่เห็นไม่ตรงกัน พ่อแม่ พี่น้อง ลูกป้า น้าอา แยกกันเป็นคนละฝ่ายไม่ไปหาмаสู่กันฉันญาติมิตร จนกลายเป็นศัตรูกัน ไม่มีการแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สิน สีส้ม, 2561) ความขัดแย้งทางสังคมดังกล่าวได้ปรากฏตัวขึ้น และมีแนวโน้มว่าจะกลับกลายเป็นความรุนแรง อาจมีสาเหตุพื้นฐานมาจากความไม่เป็นธรรมในสังคม การจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมตลอดจน ความแตกต่างทางด้านความคิดความเชื่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแม้ทุกฝ่ายจะพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อสร้างสังคมสันติสุขแต่หลายครั้งพบว่าปัญหายังคงดำรงอยู่อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาย่างถูกต้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมยังขาดหลักการและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ฉะนั้นการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นหลักวิถีปฏิบัติในสังคมถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สามารถแก้ปัญหาสังคมที่มีความขัดแย้งนี้ได้ (ปริดา ขนดีโสภณ, 2559) ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นมองว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ แนวคิดในลักษณะนี้ทำให้มนุษย์เกิดเมตตาจิตและมีความเห็นอกเห็นใจ พิจารณาที่จะให้พ้นทุกข์หรือปลดปล่อยให้ทุเลาเบาบางลง (พระไพศาล วิสาโล, 2549: 5-6)

จากปัญหาความอยู่ร่วมกันอย่างไม่มีสันติสุขของคนในชาติที่เกิดขึ้นทั่วทุกแห่งตามที่กล่าวมานั้น จึงเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน ที่ทุกคนได้รับเสมอเหมือนกันจนทำให้ผู้คนในสังคมไทย เกิดความสับสน และความกังวล จนกลายเป็นความเดือดร้อนไปทั่วทุกภาคจึงเป็นปัญหาใหญ่ของประชาชนในประเทศ ฉะนั้น ความอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดูเหมือนจะยิ่งห่างไกลออกไปทุกที (สิน สีส้ม, 2561: 4-5) สันติสุขจึงเป็นเสียงเรียกร้องที่สังคมทุกพื้นที่ต่างก็แสวงหา กล่าวคือสังคมในยุคปัจจุบันและสังคมในอนาคตต่างก็พึงปรารถนาการอยู่ร่วมกัน คือมีความเข้มแข็งและมีความสามัคคีในสังคมแม้ว่าจะมีพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก็สามารถก้าวข้ามผ่านความขัดแย้งนั้นได้ใน

ประเทศที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แนวคิดที่ถูกนำเสนอ หรือหยิบยกขึ้นมาพูดกันมากก็คือ การนำ “ธรรมะ” หรือหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดความสันติสุข (สมควร ทรัพย์บำรุง, 2554) ตามแนวคิดสังคมอุดมคติของศาสนาพุทธ คือสังคมที่วางอยู่บนหลักการเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสงบสุขของตัวเราย่อมเกิดขึ้นจากความสงบสุขของสังคม และในทางกลับกัน ความสับสนวุ่นวายของสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อความสงบสุขและความปลอดภัยของตัวเรา ดังนั้น สันติสุขจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นยิ่งในทางจริยธรรม และพระพุทธศาสนาก็สนับสนุนให้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงภาวะที่จะเสวยรสแห่งสันติสุขได้ในระดับต่างๆ (นาโฆค อุ่นเวียง, 2564)

จากข้อมูลเบื้องต้นนี้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสันติสุข” เพราะเห็นว่าหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย รับผิดชอบ สมัคสมานสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ หลักพุทธธรรมที่ว่าด้วยการส่งเสริมการสร้างสันติสุข ถือเป็นหลักธรรมดั้งเดิมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงค้นพบและวางเอาไว้เพื่อให้พุทธสาวกนำไปสั่งสอนให้ผู้อื่นได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในสังคม จะเกิดความเจริญมั่นคงในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยใช้วิธีการตามหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา

ผู้ศึกษาจึงได้เสนอหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อเป็นองค์ความรู้นำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขของคนในสังคมในประเทศชาติ แม้กระทั่งการมีสันติสุขของโลกโดยรวมและเมื่อศึกษาจนได้ข้อสรุปแล้วก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์ต่อที่ผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตต่อไป

2. หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสันติสุข

หลักพุทธธรรม คือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่พิสูจน์กันมาหลายยุคหลายสมัยแล้วว่าเป็นสัจธรรมที่แท้จริง ทั้งยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข ความเจริญ เป็นธรรมที่สามารถน้อมนำมาปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวัน ในการปฏิบัติงาน และช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสุข หลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังส่งเสริมให้เกิดสันติสุข สามารถแก้ปัญหาสังคมที่มีความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงได้และคลี่คลายประเด็นปัญหาและผลกระทบจากความขัดแย้งทางสังคม ตลอดจนเป็นมาตรการป้องกันการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งนั้น ซึ่งในที่นี้ผู้ศึกษาได้นำ 5 หลักพุทธธรรมมาเพราะเป็นหลักพุทธธรรมที่สำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดสันติสุขในสังคม ดังนี้

1. หลักเมตตาธรรม ธรรมภาสิตว่า โลโกปตมมกิกา เมตตา แปลว่า เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก (กรรมกรศาสนา, 2537: 52) เมื่อพิจารณาธรรมภาสิตนี้ จะพบว่า เมตตามีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมโลกมาก เพราะทำให้โลกมนุษย์เราอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งบุคคลควรปลูกเมตตาให้เกิดขึ้น

ในจิตใจ การจะปลูกเมตตาให้เกิดขึ้นในใจของคนนั้น ต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตใจอยู่เสมอ ด้วยการหมั่นพิจารณาความจริงของชีวิตว่าเราเกิดมาก็ต้องตายไม่เร็วหรือช้าก็ต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อเรามีความโกรธขึ้นมาเราต้องมีสติที่จะระงับความโกรธนั้นไม่ให้แสดงออก และพิจารณาความโกรธลงไปให้ลึกซึ้งว่าทุกชีวิตต่างก็รักตนเองไม่ปรารถนาที่จะได้รับความเจ็บปวดหรือการชิงชัง เมตตา เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนในโลกเกื้อกูลกัน เกิดความรักความปรารถนาดีต่อกัน (พระมหาบุญเรือน ปภังกร, 2542: 41)

ดังนั้นสังคมจะเกิดสันติสุข จะต้องยึดหลักเมตตาธรรมที่เป็นเมตตาที่ไม่จำกัด เมตตาได้ทุกเมื่อกับคนทุกคน มีเมตตาเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อสามารถเมตตาได้กับคนทุกคน ไม่ว่าจะมีเชื้อชาติศาสนาใดก็ตามโดยเห็นว่าเขาเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกกับเราแล้ว เราก็จะไม่ไปเบียดเบียนกัน เมตตา จึงสามารถสลایกิเลสที่เป็นรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งเกลียดชังในสังคม ที่แบ่งแยกคนให้แบ่งฝักแบ่งฝ่ายที่เรียกว่าวิกฤตแบ่งขั้ว อันเป็นความขัดแย้งที่เกิดจาก ตณฺหามานะ และทิฐิได้ เพราะความเมตตา มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวไม่มีแบ่งแยก ไม่มีการเลือกปฏิบัติความเหมือนกันทำให้ไม่มีเขาไม่มีเรา คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นว่าเป็นอย่างเดียวกับเรา สังคมก็จะมีความสุข

2. หลักอภัยทานอภัยทาน หมายถึง การอดโทษ หรือการยกโทษให้แก่กัน ไม่ถือโทษโกรธพยาบาทอาฆาตจองเวรต่อกันอีกต่อไป การให้ในลักษณะนี้เป็นการสร้างบรรยากาศของสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น โดยการที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลได้แสดงให้บุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่นไม่มีความเกรงกลัว ขลาดกลัว หรือหวาดระแวงต่อการคิด พูด และการกระทำของเรา อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้จิตของเราได้มีโอกาให้อภัยในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ดีกับเรา หรือขอภัยต่อบุคคลอื่น ในสิ่งที่เราได้ล่วงละเมิดในวิถีทางที่ไม่เหมาะสมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การไม่จองเวร หรือพยาบาทซึ่งกันและกัน หลักพุทธธรรมได้ชี้ให้เห็นจุดเด่นของการให้อย่างน้อยสองประการ กล่าวคือ ผู้ให้อย่อมผูกไมตรีไว้ได้ และผู้ให้อย่อมเป็นที่รัก คนหม่อมมากย่อมคบเขา หลักการเช่นนี้เป็นการให้ความสำคัญแก่ผู้ให้ ซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้รับ หรือบุคคลทั่วไปที่แสดงความชื่นชมต่อการให้ แม้จะไม่ได้เป็นผู้รับโดยตรงก็ตาม (พระมหาปริดา ขนฺติโสภณ, 2559: 72)

ฉะนั้น การให้ที่นำไปสู่การผูกมิตร และนำมาซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในบรรยากาศของความขัดแย้งกันก็คือ การให้อภัย เหตุผลสำคัญของการให้อภัยเกิดจากพื้นฐานทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ใครบ้างไม่มีโทษ ใครบ้างไม่มีความผิด ใครบ้างไม่ถึงความหลงใหล ในโลกนี้ใครเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้มั่งคั่งในกาลทุกเมื่อเล่า ฉะนั้น เมื่อเราขอโทษอยู่หากบุคคลใดไม่ยอมยกโทษให้ ยังมีความโกรธอยู่ภายใน มีความแค้นเคืองหนัก บุคคลนั้น ชื่อว่าย่อมผูกเวร ซึ่งการผูกเวรดังกล่าวจะนำไปสู่ผลลบแก่มนุษย์และสังคม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การให้อภัยจึงมีความสำคัญในวิถีชีวิต และการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งในเชิงปัจเจกและสังคมที่จะก่อให้เกิดสันติสุข

3. หลักขันติธรรมขันติ คือ ความอดทน อดได้ ทนได้ เพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ เป็นกิจที่อดทนต่อโลกะความอยากได้ต่อโทษะความโกรธเคืองจนถึงความพยายาหมั่งร้ายต่อ

โมหะความหลงมกมายเมื่อได้ประสบกับอารมณ์ที่ยั่วให้เกิดความอยากได้ อยากล้างผลาญ อยากเบียดเบียน ก่อตหนไว้ ไม่แสดงอาการตามอำนาจแห่งโลภะโทสะโมหะและอดทนต่อทุกขเวทนา เย็น ร้อน เป็นต้น สามารถจำแนกขันติความอดทนได้ 4 กรณีดังนี้ 1) ขันติ ความอดทน ความอดกลั้นต่อความลำบาก ตรากตรำทางกาย อันเกิดจากความร้อนความหนาวความหิวกระหายและความเหนื่อยล้า 2) ขันติ ความอดทน ความอดกลั้นต่อทุกขเวทนาทางกายอันเกิดจากความเจ็บไข้ได้ป่วย 3) ขันติ ความอดทน ความอดกลั้นต่อความเจ็บใจ อันเกิดจากวาจาหยาบคายเสียดสีคำกล่าวล่วงเกินให้เสียหาย 4) ขันติ ความอดทน ความอดกลั้นต่อความเจ็บใจ อันเกิดจากวาจาหยาบคายเสียดสีคำกล่าวล่วงเกินให้เสียหาย (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เจริญ สุขทูมโน, 2553; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

ขันตินับเป็นหลักธรรมสำคัญทั้งในระดับสามัญแห่งการดำรงชีวิต อันจะส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข จนกระทั่งเป็นหลักธรรมสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมระดับสูงเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา

4. หลักอนัตตาทอนตตา หมายถึง ความไม่มีตัวตนแท้จริง ที่จะสั่งบังคับให้เป็นอย่างไรก็ได้ ความรู้ในหลักอนัตตาที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การสลายความเป็นอัตลักษณ์ ความยึดมั่น ถือมั่น การขยลดทอนความเห็นแก่ตัวเปิดใจกว้างในการยอมรับฟังความคิดเห็นหรือการกระทำของผู้อื่นสามารถเข้าไปเกี่ยวข้อง พิจารณาและจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง โดยไม่เอาตัวตน ความอยากของตนตลอดจนความเห็น ความยึดมั่นถือมั่นของตนเข้าไปตัดสิน แต่จะพิจารณาจัดการไปตามเหตุและผล ดังที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำในประเด็นนี้กับเจ้าศากยะทั้งหลายว่า “เราได้เห็นหมู่มสัตว์กำลังดิ้นรนอยู่ด้วยทวิภูฏิ (เพราะทวิภูฏิ)” ฉะนั้น “มุนีย่อมไม่กล่าวยกย่องตนในบุคคลที่เสมอกัน ผู้ต่ำกว่า ผู้สูงกว่า และย่อมไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อเข้าใจเรื่องอนัตตา ย่อมสามารถประสานประโยชน์ร่วมกันได้” พุทธธรรมข้อนี้จึงเป็นพลังสร้างคนในชาติให้เกิดความสามัคคีและขับเคลื่อนสังคมสู่ สันติสุขได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

ดังนั้น การรู้หลักอนัตตาทอนตตา จะทำให้สลายความเป็นอัตลักษณ์ความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการจัดการความขัดแย้ง

5. หลักการวธธรรม คารวะ หมายถึง ความเคารพผู้ใหญ่ หรือบุรุษอาวุโสผู้ทรงธรรมซึ่งทำหน้าที่ในการ ชี้ “ขุมทรัพย์” ให้แก่เรา ความเคารพในองค์ความรู้ที่เราได้รับการชี้แนะจากบุคคลอื่น และความเคารพที่ประชุม หรือมติที่ประชุม การแสดงความเคารพ ยกย่อง ให้เกียรติ หรือให้ความสำคัญแก่ “บุคคล” “ข้อมูลหรือองค์ความรู้ธรรม” และ “ประชาคม” โดยลำดับ การแสดงออกซึ่งความเคารพ ให้เกียรติ หรือยกย่อง “องค์ประกอบที่สำคัญ” ดังกล่าวจัดได้ว่า เป็นหัวใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของนักสันติวิธี เพราะรัฐบุรุษอาวุโสท่านนั้น ได้ชื่อว่า “อาวุโสโดยธรรม” ไม่ได้หมายถึงอาวุโสด้วยอายุ ฉะนั้น การเคารพบุคคลดังกล่าวย่อมหวังผลเลิศในแง่ของการได้รับความเอ็นดู ความรักและการสนับสนุนส่งเสริมในมิติต่างๆ จาก

ท่าน และได้รับการแนะนำพรำบอก ประจุการซึ่งมธุรพยที่ประมาณคามีได้ อันส่งผลเชิงบวกต่อเราในลำดับต่อไป และในขณะเดียวกัน ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ หรือคฤหัสถ์ เกิดขึ้นจากการไม่เคารพในรัฐบุรุษอาวุโส ดังจะเห็นได้จากกรณีของพระเทพทัตหรือกรณีของพระภิกษุฉัพพัคคีย์ เป็นต้น กระบวนการของความเคารพ ให้เกียรติ และยกย่อง โดยไม่ดูหมิ่นดูแคลน “บุคคล” “องค์ความรู้” และ “สิ่งชะ” นอกจากเป็นหลักการที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของพระสัทธรรมแล้ว ยังจัดได้ว่าเป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (พระมหาบุญเรือน ปภกฺโร (พิลาพันธ์), 2542: 130)

การปฏิบัติตามหลักการวธรรมนี้ จะช่วยให้ครอบครัวและบุคคลอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าและมีความสามัคคีในหมู่คณะ สมาชิกในสังคมก็จะให้ความเคารพต่อกันก่อให้เกิดสันติสุขได้

3. แนวทางการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

ความหมายสันติสุข คำว่า “สันติสุข” ตามความหมายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีความหมายเป็นคำไวพจน์ของสันติสุข หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ คือ “พระนิพพาน” ความสงบอันเกิดจากสัมมาสมาธิที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยอภิญญา 5 สมาธิ 5 ว่าเป็นผลแห่งปัจจุบันสุขและอนาคตสุขเกิดขึ้นเป็นวิมุตติ เพราะหลุดพ้นจากสังขตธรรมทั้งปวง (เดชปัญโญ ภิกขุ, 2535: 64) กล่าวโดยสรุป สันติสุขหมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเจียบ ความสะดวก ความเย็นใจ โดยที่สุขมีหลายระดับ สุขของชาวบ้านอันเกิดจากกาม สุขจากการบวชอันปลอดโปร่งจากกาม สุขทางกาย สุขทางใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นขุ่นมัวความสงบระงับสงบกายสงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ

เสริมการสร้างสันติสุข ผู้ศึกษาได้แบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขเป็น 2 ระดับ คือ 1) ปัจจัยภายนอก และ 2) ปัจจัยภายใน ดังนี้

1. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสันติสุขภายนอก ตามที่ได้กล่าวถึงไว้ในเบื้องต้น คำว่า สันติสุข หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเจียบ ความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นขุ่นมัว เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบของฆราวาสหรือคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ใช้แนวทางเดียวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นั่นคือการมีกัลยาณมิตร ในสังคาลกสูตรหรือหลักทศ 6 (อุตตรทิศ) ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ไว้ ดังนี้

1. มิตรมีใจงาม คือ มิตรมีอุปการะมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ มิตรมีใจงาม ชนิดอุปการะมี 4 แบบ คือ 1. เพื่อนประมาทช่วยรักษา 2. เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน 3. เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ 4. เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

2. ทมะ คือ หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝนการข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัวรู้จักควบคุมจิตใจฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

3. มิตรมีใจงามชนิดมีใจรักมี 4 แบบ คือ 1. เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ 2. เพื่อนมีสุขพลอยแจ่มชื่นยินดี 3. เขาติเตียนเพื่อนช่วยยับยั้งแก้ไข 4. เขาสรรเสริญเพื่อนช่วยพูดเสริม

4. สัจจะ คือ ความจริงซื่อตรงซื่อสัตย์จริงใจพูดจริงทำจริง

5. ขันติ คือ ความอดทนตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็งทนทานไม่หวั่นไหวมั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

6. มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุขมี 4 แบบ คือ 1. บอกความลับแก่เพื่อน 2. รักษาความลับของเพื่อน 3. มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง 4. แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

7. มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์มี 4 แบบ คือ 1. ห้ามปรามจากความชั่ว 2. ให้ตั้งอยู่ในความดี 3. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง 4. บอกทางสวรรค์ให้ ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของคนดีประกอบด้วยสัทธิธรรม 7 ประการ คือ 1. มีศรัทธา 2. มีhiri 3. มีโอตตปปะ 4. เป็นพหูสูต 5. มีความเพียรอันปรารถนาแล้ว 6. มีสติมั่นคง 7. มีปัญญาพระภิกษุสงฆ์หรือสมณชีพรามณ์ ก็พึงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ดังจะเห็นว่า หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่ออุลูปตรตามหลักทศเปื้องบน ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งหน้าที่ของพระสงฆ์นั้น จะมีเพิ่มเข้ามาอีก 2 ข้อรวมเป็น 6 ข้อ คือ 1. ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว 2. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี 3. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี 4. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง 5. ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 6. สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จบอกทางสวรรค์ (ที.ป. 11/204/206)

สำหรับคนสามัญนั้น ต้องอาศัยการชี้แนะแนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดีมีปัญญามีคุณธรรมทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีทัศนคติค่านิยมความรู้ ความเข้าใจต่างๆ ที่ดีงาม ที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดี เห็นชอบก็เป็นมิตรแท้หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ แต่บางครั้งก็ปรากฏว่าเพื่อนชนิดที่คบหากลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่าง แต่มีพลังแรงเข้าถึงใจ ได้แก่ มิตรสื่อมวลชนต่างๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือหรือในปัจจุบันสื่อจากอินเทอร์เน็ตในโลกออนไลน์เช่น เฟสบุ๊กเป็นต้น (นิത്യ จารุศร, 2537: 74-75)

ในปัจจุบันนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้หรือปัจจัยตัวเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือ ความเลื่อมใสที่เรียกว่า “ศรัทธา” ทำให้มิตรแม้จะอยู่ไกลไม่ได้คลุกคลีก็มีอิทธิพลถึงตัวมิตรที่อยู่ใกล้ได้อย่างไรก็ตาม แต่การคบมิตรที่ดีมีประโยชน์ไม่ว่าทางออนไลน์หรือโลกความเป็นจริง ก็เป็นปัจจัยให้เกิดกัลยาณมิตรของกันและกันโดยแต่ละคนต่างก็เกื้อหนุนซึ่งกันและกันทำให้สังคมอยู่อย่างผาสุกได้

2. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสันติสุขภายใน ปัจจัยทางสังคมแม้จะมีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มอง

ข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดึงมาทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่ม ซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบ หรือชีวิตที่ดีงามเกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคม และปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน สำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม จะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประดับประกอบคอยเสริมเติม กระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อไป ในด้านวิธีการดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมาย คือสันติสุขขั้นต่างๆ นั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา 3 คือ ข้อที่จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน (หลวงวิจิตรวาทการ, 2510: 112) ดังนี้ 1) อริสัลสิกขา คือ ศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง 2) อริจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง 3) อริปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้น จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์ เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอริสราพทางจิตใจ และปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้นพึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไปได้ผลแท้งกว่าวิธียับยั้งในระดับที่เรียกกันว่าศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม คนที่มีอริสราพทางจิตใจและปัญญาเท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์สังคมอย่างนี้และอยู่กันด้วยดีในสังคมได้ (ประภาส แก้วเกตุพงษ์ และวิเชียร แสนมี, 2563: 72)

กล่าวโดยสรุป การสร้างสันติภายในคือการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ถือเป็นหลักการศึกษาและปฏิบัติ เพื่อใช้พัฒนาดตนเองโดยให้ตนเองไม่เป็นผู้เบียดเบียนผู้อื่น เริ่มจากการมีศีล เมื่อมีศีลย่อมทำให้จิตสงบได้ง่าย ทำให้การเจริญจิตตภาวนาเป็นไปได้สะดวก วิธีการคือให้เจริญเมตตาภาวนา แม่เมตตาให้สรรพสัตว์ ส่วนเรื่องของปัญญาสิกขาให้เจริญสติปัฏฐาน 4 คือ (กายานุปัสสนา เวทนानุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธัมมานุปัสสนา) จนเกิดปัญญาเห็นและเข้าใจความจริงในอริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) จนนำมาใช้ระงับความขัดแย้งได้และเกิดปัญญาเห็นแจ้งจนบรรลุนิพพานคือสันติอย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนา

4. ประโยชน์ของการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

สันติสุข มีลักษณะทำให้เกิดความสบาย ความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้า ไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง การมีสันติสุขทำให้เกิด

ความเข้าใจ เห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้วการดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูดและการกระทำ ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ตรงตามการเข้าใจในวิชาการทางโลก ยังไม่จัดว่าเป็นสันติสุขต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุข ประโยชน์ของสันติสุขนั้น จำแนกไว้ มี 5 ประการ ดังนี้ (ปิ่น มุกขนัต, 2535: 145)

1. สันติสุข เป็นความร่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่ว การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือการสำรวมระงับยับยั้งกายวาจา การแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณา เป็นต้นมุ่งเน้น สันติสุขความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความเจริญก้าวหน้าในชีวิตในทางโลกเช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุข เรียกว่า อยู่ในชั้นมนุษย์ สมบัติและสวรรค์สมบัติหรือทิฐธัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะ ศีลธรรมที่กล่าวนี้ก็คือ ศีล เมื่อยุติได้ปัญหาก็คงจะหมดไป (ปิยทัสสี ภิกขุ, 2540: 65)

2. สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไป มีความสุขพื้นฐานเป็นความสุขโดยตัวของมันเองและเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่างๆ ความสุขพื้นฐานนี้ ได้แก่ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่ง ผ่องใสเจิดจ้า ไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใดๆ มีความสะอาดสว่างสงบ อย่างไรก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่า เป็นผู้มีความสุข(พัชรี ศิลารัตน์, พระมหาประสาท แก้วเกตุพงษ์ และประเวช วัฒนาแก้ว, 2560: 104)

3. สันติสุข เป็นความสงบ สันติสุขเป็นสุขที่ถูกค้นหาปรุงแต่ง อยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา เนื่องด้วยความชอบใจ ไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชิน ภาวะเช่นนี้ นำไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น ความขัดแย้ง ภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น เป็นต้นต่อของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวาย เป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาณัติด้านใด เกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณให้ความสบายเป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นสุขกันได้มาก คนก็ยิ่งดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้น เพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งชิงกัน จึงมีแต่นำไปสู่การระงับปัญหา และมีแต่ความสงบสุข (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), 2532: 154)

4. สันติสุข เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง เมื่อคนวางใจถูกต้องต่อความคลายความติดพันในกามคุณ เลิกหมกมุ่นในกามสุขได้ เขาก็มีสิทธิหรือเป็นผู้พร้อมที่จะทำความรู้จักกับ ฌานสุขที่ประณีตลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และฌานสุขนั้น ต้องอาศัยความตั้งมั่น เมื่อเขาได้รับฌานสุขแล้วจิตของเขาจะตั้งมั่นแนบแน่นไปในอารมณ์ของฌานอันประณีตลึกซึ้งกว่ากันขึ้นไปตามลำดับ จนถึงขั้นสูงสุดภูมิขั้นแห่งการบรรลุเช่นนี้ นับว่าประเสริฐสุดสูงสุด เลิศ ยากที่ใครๆ จะเข้าถึงได้ผู้ที่สามารถปล่อยวางละความติดใจพัวพันในภาวะเลิศล้ำของฌานสมบัติเหล่านี้ได้ คือ ถอนความติดในกามมาได้ขั้นหนึ่งแล้ว ยังถอนความติดในสมาบัติได้อีก ไม่มีความเกี่ยวเกาะติดพันในสิ่งใดๆ เลย เขาก็จะถึงภาวะหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ นี่ก็ภาวะ เรียกว่านิพพาน (พัชรี ศิลารัตน์, 2560: 104)

5. สันติสุข เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่นๆ ได้เกิดขึ้น สุขที่ยังเป็นสุขเวทนาหรือสุขที่ยังเสวยอารมณ์ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้นที่ล้วนเป็นสังขารธรรม จึงย่อมเป็นทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อรู้เข้าใจตามความเป็นจริงว่า สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี อทุกข์มสุขก็ดี ล้วนไม่เที่ยงตามกฎไตรลักษณ์ต้องดับไปเป็นธรรมดาแล้วหมดใคร่หาติดในเวทนาทั้ง 3 นั้น จนจิตหลุดพ้นเป็นอิสระได้แล้ว เมื่อนั้นจึงจะประสบสุขเหนือเวทนาหรือสุขที่ไม่เป็นเวทนาไม่อาศัยการเสวยอารมณ์ที่เป็นขั้นสูงสุด จิตใจที่ปราศจากสิ่งมัวหมองรบกวนไม่มีอะไรดั่งค้ำกั้วล ไม่เกาะเกี่ยวกับอารมณ์ที่เสพเสวยอย่างใดๆ ย่อมปลอดโปร่งเปิดกว้างแผ่ออกไปได้อย่างไร้ขีดจำกัด มีลักษณะอย่างที่ท่านเรียกว่า มีจิตใจไร้เขตแดน ภาวะจิตเช่นนี้จะเป็สุขผ่องใสเบิกบานโปร่งโล่งอย่างไร เป็นประสบการณ์เฉพาะที่ผู้หลุดพ้นแล้วมีเป็นพิเศษ ต่างจากปุถุชนทั้งหลายซึ่งปุถุชนไม่เคยประสบ จึงยากจะคาดคะเน แต่ักพอจะนึกถึงได้ว่า เป็นภาวะที่เลิศล้ำอย่างหนึ่ง เสวยวิมุตติสุขที่ประเสริฐกว่า (พัชรี ศีลารัตน์, 2560: 104)

กล่าวได้ว่า ประโยชน์ของสันติสุขอย่างยั่งยืนคือก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นความสุขสะอาดสงบ เป็นความสุขที่ไร้อาภิมสก็อูกแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้แจ้ง อริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่นๆ ได้เกิดขึ้นเพราะความเห็นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิต และสังคมมนุษย์ไปสู่ความดีความเจริญ

5. สรุป

หลักพุทธธรรม คือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่พิสูจน์กันมาหลายยุค หลายสมัยแล้วว่าเป็นสังฆธรรมที่แท้จริง ทั้งยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข ความเจริญ เป็นธรรมที่สามารถน้อมนำ มาปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวัน ในการปฏิบัติงาน และช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการทำงานให้มีความสุขพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางปฏิบัติในวิถีชีวิตของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์เข้าถึงสัจจะแห่งชีวิตและสันติสุข รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้งขจัดความเห็นแก่ตัว มีขันติธรรมทนต่อกันได้ รู้จักการให้อภัย สร้างคนในสังคมให้สามัคคีมีเมตตา หลักธรรมดังกล่าวจะเป็นพลังสำคัญที่ก่อให้เกิดสังคมสันติสุขได้ สามารถสร้างภาวะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน ป้องกันไม่ให้เกิดการรณรงค์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองเกิดขึ้นซ้ำอีก นำพามนุษย์ในสังคมให้มีความปรองดองไม่แตกแยก มีความปรารถนาดีต่อกัน เข้าอกเข้าใจกัน ทำให้สังคมเกิดความเป็นปึกแผ่นลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างสังคมให้มีความเสียสละ ถักทอให้คนในสังคมมีสำนึกร่วม ยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดโดยสังคม หลักพุทธธรรมจึงเป็นพลังอันสำคัญที่เสริมสร้างสังคมให้ไปสู่เส้นทางแห่งสังคมสันติสุขได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2537). *พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- เดชปัญญา ภิภข. (2535). *อริยสัจเพื่อมวลมนุษย*. ชลบุรี: อาศรมพุทธบุตร.
- นำโชค อุณเธิง. (2564). *ศาสนาพุทธกับสันติสุขในสังคม*. เข้าถึงได้จาก <https://www.trueplookpanya.com/learning/detail/34744#>
- นิตย จารุสร. (2537). *สารธรรม*. กรุงเทพฯ: เจริญบุญ.
- ปิ่น มุกกันต์. (2535). *พุทธศาสตร์ (ภาค 2)*. กรุงเทพฯ: มหามงกุฎราชวิทยาลัย.
- ปิยทัสสี ภิภข. (2540). *วิมุตติธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2532). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระไพศาล วิสาโล. (2549). *สันติวิธีวิถีอารยะ*. กรุงเทพฯ: โกมลคิมทอง.
- พระมหาบุญเรือน ปภังโก (พิลาพันธ์). (2542). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาปริดา ขนดีโสภณ. (2559). *พุทธธรรม: พลังขับเคลื่อนสู่สังคมสันติสุข*. (สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชร ศิลารัตน์. (2560). แนวทางสร้างสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, (2), 22. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมควร ทรัพย์บำรุง. (2554). *ธรรมะกับการทำงาน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.Learntrepitaka.com/>
- สิน สีสม. (2561). การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, (2), 2.
- หลวงวิจิตรวาทการ. (2510). *ศาสนาสาทุก*. พระนคร: ลูก ส.ธรรมภักดี.

แนวทางการประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 กับการสื่อสารและเทคโนโลยี

สารสนเทศ

Guidelines for Applying the 4 Principles of Sanghahavatthuto Communication and Information Technology

พระขันติ ปญญาวโร, พระบุญเพ็ง โคตรตระกูล, พระมหาภิรธุรกรณ อัมมาสือ และพระมหาสำรอง สมญูโต

Phra Khanti Paññavaro, Phra Bounpheng Khodtakoun, Phamaha Piratkorn Am̐sumāl,

and Phramaha Samsong Sanñiato

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Khanti.ole@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพให้คำนึงถึงประโยชน์และโทษของการสื่อสาร คือ 1) การสื่อสารหลักทานจะต้องคำนึงถึงผลกระทบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ควรพิจารณาไตร่ตรองให้ดีก่อน ไม่ควรโพสต์ หรือแชร์ข้อมูลข่าวสารเพียงเพราะอำนาจกิเลส 2) การสื่อสารหลักปิยวาจา คือการสื่อสารตามหลักของการเจรจา การแลกเปลี่ยนความรู้หรือการแชร์ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ เช่น ภูเก็ตพบเพชบุรีออนไลน์ติดต่ออยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริง 3) การสื่อสารหลักอภยัตถจริยา เป็นการส่งเสริมในลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเอง ไม่แสวงหาประโยชน์จากเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย 4) การสื่อสารหลักสมานัตตตา เป็นการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลายรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศและส่งเสริมให้ผู้ใช้มีจิตหนักแน่น มั่นคง มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

คำสำคัญ: การประยุกต์; สังคหวัตถุ 4; การสื่อสาร; เทคโนโลยีสารสนเทศ

Abstract

This academic article is to study the principles that help communicate effectively, considering the benefits and disadvantages of communication, namely: 1) Communicating the principles of charity. The impact on both oneself and others must be considered.

You should consider it carefully. You should not post or share information just because of the power of your desires. 2) Piyavaca communication is communication based on the principles of negotiation knowledge exchange Or sharing useful experiences through various platforms such as Google, YouTube, Facebook, Line, Tiktok must be based on information. The news is true. 3) Communication of Atthachariya principles It promotes self-esteem. Do not seek to benefit from modern technology. 4) Communicating the principles of samānatta It is a practice of conduct that is consistent and consistent. Be aware of changes in information technology. and encourage users to have a strong, stable mind and be honest with themselves and others.

Keywords: Guidelines for Applying; 4 Principles Of Sanghahavatthu; Communication and Technology

1. บทนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารออนไลน์เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาในทุกมิติของสังคมคนในยุคปัจจุบันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต การทำงาน ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นข้อมูล หรือรับข้อส่งข้อมูลระหว่างกัน ตลอดจนการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในการติดต่อสื่อสารตอบสนองความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขและในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในโลกของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร นอกจากนี้จากการที่กระแสทางเศรษฐกิจ และสังคมดิจิทัลมีแนวโน้มที่จะพัฒนาและเติบโตมากยิ่งขึ้น(สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2564: 12) ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารช่วยให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (สร้อยัญญ์ เกระวงศ์ และคณะ, 2562: 16) โดยเฉพาะการสื่อสารออนไลน์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทรงอิทธิพลและมีบทบาทอย่างมากเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคแห่งเทคโนโลยีอย่างเต็มรูปแบบหรือเรียกว่า ยุคศตวรรษที่ 21 จึงทำให้วัฒนธรรมและค่านิยมของคนในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปการเข้าถึงแหล่งวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ๆ มีความหลากหลายโดยที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารคือเครื่องมือที่คอยขัดเกลาระบบการคิด กระบวนการตัดสินใจ (คาลอส บุญสุภา และคณะ, 2559: 21) สภาวะอารมณ์และการแสดงออกทางพฤติกรรมอย่างเห็นได้ชัดของคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งเปรียบเสมือนดาบสองคมที่มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่อาจก่อให้เกิดโทษร้ายแรงต่อผู้สื่อสารและผู้รับสารได้ หากขาดการศึกษาทำความเข้าใจให้ดีเสียก่อน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแม้จะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในปัจจุบันแต่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้งานโดยที่ผู้ใช้งานจะต้องศึกษาทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญทางด้านทักษะ มีความรู้ ความเข้าใจและมีวัตถุประสงค์ของการใช้งานก่อนที่จะส่งสารหรือรับสารเข้ามา และที่

สำคัญต้องไม่ใช่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไปในทางที่ก่อให้เกิดโทษ หรือสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม แม้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะเป็นหนึ่งในนวัตกรรมที่มีความสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศชาติแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้ประเสริฐขึ้นได้ ดังนั้นการพัฒนาสังคม ประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างแท้จริงนั้น นอกจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยแล้ว จะต้องไม่ละทิ้งการพัฒนาจิตใจของคนด้วย โดยจะต้องประยุกต์หลักธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 คือ ประกอบไปด้วยหลักของ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา (อง. จตุกก. (ไทย) 21/39/51) เพื่อพัฒนาจิตใจของคนในสังคมควบคู่กันไป เพราะเมื่อคนมีจิตใจที่ดี มีหลักของการให้เป็นเบื้องต้นมีหลักการเจรจาเป็นพื้นฐาน มีหลักการทำงานเป็นชีวิต และมีจิตเป็นสาธารณะประโยชน์แล้ว ในการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารก็ย่อมเกิดประสิทธิภาพสูงสุดด้วย การสื่อสารย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมสูงสุดเช่นกัน รวมถึงเป็นประโยชน์ทั้งผู้พัฒนาและผู้ใช้ โดยที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของฐานแห่งอำนาจทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเพราะเทคโนโลยีสารสนเทศสามารถช่วยให้กิจกรรมทุกด้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพราะการสื่อสารมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น (สุขุม เฉลยทรัพย์, 2555: 34)

2. ความหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตแทบทุกส่วนในสังคม เช่นการใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงาน ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นข้อมูล หรือรับส่งข้อมูลระหว่างกัน ตลอดจนการใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสาร การทำธุรกรรมต่างๆ ภายในมือถือสมาร์ทโฟน โดยปัจจุบันองค์กรภาครัฐและเอกชนได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้งานในทุกระดับชั้นขององค์กร เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายและประหยัดเวลา รวมถึงประหยัดค่าใช้จ่ายอีกด้วย

คำว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) เรียกว่า “ไอที” ประกอบด้วยคำว่า “เทคโนโลยี” และคำว่า “สารสนเทศ” นำมารวมกันเป็น “เทคโนโลยีสารสนเทศ” และคำว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) หรือเรียกว่า “ไอซีที” ประกอบด้วยคำที่มีความหมายดังนี้

เทคโนโลยี (Technology) คือการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ในการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ วิธีการและกระบวนการ

สารสนเทศ (Information) คือผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำข้อมูลมาผ่านกระบวนการต่างๆ อย่างมีระบบ

เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างหรือจัดการสารสนเทศอย่างเป็นระบบและรวดเร็ว โดยอาศัยเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ

และการสื่อสาร (Information and Communication Technology) หมายถึง เทคโนโลยีทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสารที่นำมาใช้ในการจัดการสารสนเทศ ได้แก่การจัดเก็บ ประมวลผลเรียกใช้แลกเปลี่ยนนำเสนอหรือเผยแพร่ไปถึงมือผู้รับที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ โดยในส่วนของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ครอบคลุมถึงส่วนที่เป็นฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ฐานข้อมูลระเบียบวิธีปฏิบัติและบุคลากรด้านคอมพิวเตอร์ ส่วนเทคโนโลยีการสื่อสารครอบคลุมถึงระบบเครือข่ายสถานี รวมถึงอุปกรณ์และช่องทางในการสื่อสาร ในการส่งผ่านและแลกเปลี่ยนสารสนเทศ (บรรจง เชื้อนแก้ว, 2552: 20)

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นส่วนผสมผสานระหว่างเทคโนโลยี 2 ประเภท คือ (กิตานันท์ มลิทอง, 2548: 12)

1. เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) คือ การทำงานร่วมกันระหว่างฮาร์ดแวร์ (Hardware) และซอฟต์แวร์ (Software) ในการประมวล จัดเก็บเข้าถึง ค้นหา นำเสนอและเผยแพร่สารสนเทศด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ สำหรับคอมพิวเตอร์ที่มีสมรรถนะสูงมาก สามารถทำงานนอกเหนือจากการประมวลผลและจัดเก็บข้อมูลธรรมดา นำมาเป็นสื่อในการสร้างภาพ 3 มิติ การตัดต่อภาพยนตร์ การผสมเสียงและเป็นตัวกลางในการนำเสนอสารสนเทศรูปแบบต่างๆ ตัวอย่างของฮาร์ดแวร์ ได้แก่อุปกรณ์ใดๆที่มีชิพคอมพิวเตอร์เป็นส่วนประกอบ เช่น คอมพิวเตอร์ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล โทรศัพท์เคลื่อนที่และรวมถึงวัสดุ เช่น สมาร์ทการ์ด ตัวอย่างของซอฟต์แวร์ เช่น โปรแกรมประมวลคำ โปรแกรมกราฟิก โปรแกรมตัดต่อภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น

2. เทคโนโลยีการสื่อสาร (Communication Technology: CT) คือ อุปกรณ์และวิธีการในการสื่อสารโทรคมนาคมเพื่อการเข้าถึง ค้นหาและรับส่งสารสนเทศด้วยความรวดเร็ว ตัวอย่าง เช่น โมเด็มการส่งสัญญาณผ่านดาวเทียม การประชุมทางไกล เป็นต้น”

ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึงเป็นการนำเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร ตั้งแต่การนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์ หรือประมวลผล รวมถึงการจัดเก็บและการนำไปใช้งานใหม่เพื่อให้มีประสิทธิภาพ โดยเทคโนโลยีเหล่านี้จะรวมถึงเครื่องมือและอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ซึ่งประกอบด้วย ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์และส่วนของข้อมูล ซึ่งจะต้องผ่านระบบการสื่อสาร หรืออุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น รวมถึงระบบสื่อสารข้อมูลดาวเทียมหรือเครื่องมือสื่อสารอื่นๆ ทั้งมีสายและไร้สาย

3. ประโยชน์และความสำคัญ

เมื่อเข้าสู่ยุคแห่งนวัตกรรมอย่างเต็มรูปแบบ จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า เทคโนโลยีไม่มีความจำเป็นต่อวิถีชีวิตของคนยุคปัจจุบันได้ โดยที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสร้างประโยชน์ต่อการใช้งาน

มากมายสามารถแบ่งได้เป็น 8 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารถูกนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารด้านการศึกษา เช่น ระบบการลงทะเบียนระบบการจัดตารางสอน ระบบการสอนออนไลน์ ระบบการสร้างสื่อการสอน และอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ยังใช้เป็นเครื่องมือในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนรวมถึงการค้นหาข้อมูลข่าวสารได้อย่างอิสระในยุคปัจจุบันผ่านแพลตฟอร์ม (platform) ต่างๆ เช่น กูเกิล (Google), ยูทูบ (YouTube), เฟซบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (LINE), หรือระบบการค้นหาอัจฉริยะด้วยเทคโนโลยี AI หรือ Artificial Intelligence ปัญญาประดิษฐ์

2. ด้านการแพทย์และสาธารณสุข เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารถูกนำมาใช้เริ่มตั้งแต่การทำทะเบียนคนไข้ การรักษาพยาบาลทั่วไป ตลอดจนการวินิจฉัยและรักษาโรคต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ นอกจากนี้ยังใช้ในหัตถการ การศึกษาและการวิจัยทางการแพทย์ งานศึกษาโมเลกุลสารเคมี สามารถค้นคว้าข้อมูลทางการแพทย์ รักษาคนไข้ด้วยระบบการรักษาทางไกลตลอดเวลาผ่านเครือข่ายการสื่อสาร เครื่องเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า อีเอ็มไอสแกนเนอร์ (EMI scanner) ถูกนำมาถ่ายภาพสมองมนุษย์เพื่อตรวจหาความผิดปกติในสมอง เป็นต้น

3. ด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารถูกนำมาใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรมเช่น การจัดทำระบบข้อมูลเพื่อการเกษตรและพยากรณ์ผลผลิตด้านการเกษตร นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม การประดิษฐ์หุ่นยนต์เพื่อใช้ทำงานบ้าน และหุ่นยนต์เพื่องานอุตสาหกรรมที่ต้องเสี่ยงภัยและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น โรงงานสารเคมี โรงผลิตและการจ่ายไฟฟ้ารวมถึงงานที่ต้องทำซ้ำๆ ซึ่งปัจจุบันเกษตรกรหันมาพึ่งพาเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและผลกำไร และภาคเกษตรกรรมในปัจจุบันนิยมใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อน เช่น หุ่นยนต์เซ็นเซอร์ อุณหภูมิและความชื้น การถ่ายภาพทางอากาศและเทคโนโลยี GPS อุปกรณ์เหล่านี้และการทำเกษตรแม่นยำ ช่วยให้เกษตรกรสามารถทำกำไรได้มากขึ้น กระบวนการทำการเกษตรมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน), 2567)

4. ด้านการเงินธนาคาร เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารถูกนำมาใช้ด้านการเงินและการธนาคาร โดยใช้ช่วยด้านการบัญชี การฝากถอนเงิน โอนเงิน บริการสินเชื่อ และเปลี่ยนเงินตรา บริการข่าวสารธนาคาร การใช้คอมพิวเตอร์ด้านการเงินการธนาคารที่รู้จักและนิยมใช้กันทั่วไป เช่น บริการฝากถอนเงิน การโอนเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงโมบายแบงก์กิ้ง (Mobile Banking) เป็นการให้บริการธุรกรรมออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันของสถาบันการเงิน ที่ทำให้ผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เพราะสามารถเบิกถอน โอน จ่ายบิล หรือชำระค่าสินค้าและบริการต่างๆ ผ่านสมาร์ตโฟนทำให้สามารถทำธุรกรรมทางการเงินได้ทุกที่ ทุกเวลา (Umayplus, 2567)

5. ด้านความมั่นคง มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกันอย่างแพร่หลาย เช่น ใช้ใน

การควบคุมประสานงานวงจรสื่อสารทหาร การแปลรหัสลับในงานจารกรรมระหว่างประเทศการส่งดาวเทียมและการคำนวณวิถีโคจรของจรวดไปสู่อวกาศสำนักงานตำรวจแห่งชาติของประเทศไทยมีศูนย์ประมวลข่าวสาร มีระบบจัดทำทะเบียนปืน ทะเบียนประวัติอาชญากร ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูลเพื่อการสืบสวนคดีต่างๆ

6. ด้านการคมนาคม มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในส่วนที่เกี่ยวกับการเดินทาง เช่น การเดินทางโดยรถไฟ มีการเชื่อมโยงข้อมูลการจองที่นั่งไปยังทุกสถานี ทำให้สะดวกต่อผู้โดยสารการเช็คอินของสายการบิน ได้จัดทำเครื่องมือที่สะดวกต่อลูกค้า ในรูปแบบของการเช็คอินด้วยตนเอง

7. ด้านวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการออกแบบหรือจำลองสภาพการณ์ต่างๆ เช่น การรับแรงสั่นสะเทือนของอาคารเมื่อเกิดแผ่นดินไหว โดยการคำนวณและแสดงภาพสถานการณ์ใกล้เคียงความจริง

8. ด้านการพาณิชย์ องค์กรในภาคธุรกิจใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการบริหารจัดการ เพื่อช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นให้กับองค์กรในการทำงาน ทำให้การประสานงานหรือการทำกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละหน่วยงานในองค์กรหรือระหว่างองค์กรเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถใช้ปรับปรุงการให้บริการกับลูกค้าทั่วไป สิ่งเหล่านี้นับเป็นการสร้างโอกาสความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับองค์กร

ดังนั้น ประโยชน์และความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญในยุคปัจจุบันที่มีผลต่อความสำเร็จในแทบทุกด้านของกิจกรรม และทุกคนจำเป็นต้องมีวิธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ โดยต้องหมั่นเรียนรู้ทำความเข้าใจให้มากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้มีส่วนร่วมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้ได้ประโยชน์มากที่สุด โดยไม่เสียหายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจึงต้องรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4. การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุ คือธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์กันและกัน พระพุทธองค์ทรงอุปมาสังคหวัตถุไว้ในสังคหสูตรว่าเปรียบเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความเจริญในโลก ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551: 142) 1) ทาน คือ (Giving; Generosity; Charity) การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยการให้สิ่งของ หรือให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไมตรีมีความโอบอ้อมอารี จะช่วยผูกใจคนไว้ได้ การทำทานจะไม่สูญเปล่า ผู้ที่ให้สิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มณาปทาเย ลภเต มณาปิ” แปลว่า ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจย่อมได้รับสิ่งที่น่าพอใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 2) ปิยวาจา (Kindly Speech : Convincing Speech) คือ

การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ สมควรแก่กาลเทศะ คือเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียดเว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ 3) อุตถจริยา (Useful Conduct; Rendering Services ; Life of Service; Doing Good) คือ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลหลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน 2 ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม 4) สมานัตตตา(Evenand Equal Treatment; Equality Consisting in Impartiality, Participation and Behaving Oneself Properly in All Circumstances) คือ เอาตัวเข้าสมานคือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ตลอดถึงวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะภาวะ บุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

1. การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักทาน คือ การส่งเสริมให้ผู้ใช้งานปฏิบัติตามหลักของการให้ ซึ่งการให้ในทางพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง คือ ให้วัตถุสิ่งของและการให้ด้วยศิลปะวิทยาความรู้ต่างๆ ซึ่งในการให้ทั้ง 2 ประการนี้ จะไม่ก่อให้เกิดโทษทั้งต่อตนเองและผู้อื่น แม้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีความจำเป็นต่อการใช้ชีวิตแทบทุกอย่าง แต่ภัยของการใช้งานก็มีมากเช่นกัน หากไม่สามารถรู้เท่าทันต่อภัยสังคมที่มากับเทคโนโลยีได้ เช่น การหลอกลวงกันในสังคมออนไลน์การทะเลาะวิวาท รวมถึงการถูกกลุ่มมิจฉาชีพหรือแก๊งคอลเซ็นเตอร์ โจรกรรมข้อมูลและธุรกรรมทางการเงิน รวมถึงทรัพย์สินด้านอื่นๆ ทำให้เกิดความเสียหายแพร่หลายเป็นวงกว้าง

ดังนั้น การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักทานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ใช้งานจะต้องคำนึงถึงผลกระทบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เช่น การโพสต์ หรือแชร์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ควรพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนไม่ควรโพสต์ หรือแชร์ข้อมูลข่าวสารเพียงเพราะอำนาจกิเลส ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือขาดสติ และในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศใดๆ ก็ตาม ควรศึกษาทำความเข้าใจให้ดีเสียก่อนถึงความคุ้มค่าและข้อดีข้อเสียหากยึดมั่นในหลักของการให้ทานแล้วย่อมจะไม่เกิดโทษ โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารต่างๆ จะไม่เป็นไปเพื่อการหลอกลวง หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ภัยทางสังคมก็ลดลงเช่นกัน เพราะทานจะช่วยฝึกความเสียสละ ลดละ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งมีความโลกเป็นพื้นฐานทำให้เกิดความอยากได้ ขาดความเมตตาต่อกัน หากปฏิบัติตามการให้ในพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ย่อมส่งผลให้เป็นที่รักและเมตตาของผู้อื่น

2. การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักปิยวาจา คือ การส่งเสริมให้ผู้ใช้งานสารสนเทศและการสื่อสารได้ปฏิบัติตามหลักของการเจรจา การแลกเปลี่ยนความรู้ หรือการแชร์ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ เช่น กูเกิล (Google), ยูทูบ (YouTube), เฟซบุ๊ก (Facebook), ไลน์ (LINE), ตี๊กต็อก (Tiktok) และอื่นๆ โดยต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริง ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารอันเป็นเท็จ หรือสร้างความเดือดร้อนต่อผู้อื่นและสังคม ซึ่งปัจจุบันแม้การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ต่อมนุษย์มากที่สุด คือความทันสมัย

สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและเปิดกว้าง แต่ประสิทธิภาพของเทคโนโลยีต่างๆ ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ใช้งานเป็นสำคัญ หากมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบก็สร้างประโยชน์ได้มาก

ดังนั้น การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักปญญา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยส่งเสริมให้ผู้ใช้งานตระหนักถึงการสื่อสารที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม การพูด หรือนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้วยแพลตฟอร์ม (platform) ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีกาลเทศะ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดหรือการสื่อสารอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะสื่อสารด้วยช่องทางใดก็ตาม เพราะการสื่อสารเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการสื่อสารให้เป็นปญญานั้นจะต้องพูดหรือสื่อสารโดยยึดหลักเกณฑ์ดังนี้ เว้นจากการพูดหรือสื่อถึงสิ่งที่เป็นเท็จ เว้นจากการพูดหรือแสดงถึงอาการส่อเสียด เว้นจากการพูดหรือสื่อถึงคำหยาบ เว้นจากการพูดหรือสื่อถึงคำเพื่อเจ้อ โดยทุกครั้งที่พูดหรือสื่อสารออกไปจะต้องประกอบด้วยจิตเมตตา จึงจะทำให้การสื่อสารด้วยวาจา หรือด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศก็จะมีประสิทธิภาพ

3. การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักอรรถจริยา คือ การส่งเสริมให้ผู้ใช้งานสารสนเทศและการสื่อสารได้ตระหนักถึงหลักของประโยชน์ ซึ่งประโยชน์ที่ว่ามีด้วยกัน 2 ประการ คือประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าคนส่วนใหญ่มักเห็นประโยชน์ส่วนตนมาก่อนเสมอ แม้ประโยชน์ตนจะสำคัญเพียงใด ก็ต้องให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมด้วยเช่นกัน โดยการเริ่มต้นทำตนให้เป็นประโยชน์เสียก่อน จึงทำประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสบุคคลไว้ 3 ประเภท คือ 1) อรรถจริ ผู้ที่สร้างประโยชน์ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม บุคคลแบบนี้ยากย่องน่าสรรเสริญ 2) โฆษบุรุษ บุรุษผู้ว่างเปล่าไม่ทำทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ 3) อนัตถจริ ผู้ทำสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ถ้าเป็นเรื่องไม่ดีพวกนี้ชอบทำ แต่ในการอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตามจะต้องอนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารปัจจุบันต้องใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่นได้มากที่สุด

ดังนั้น การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักอรรถจริยา เป็นการส่งเสริมในลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเอง เห็นโทษของการเห็นแก่ตัว หรือภัยที่เกิดจากการสื่อสารเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วปัญหาไม่ได้เกิดจากเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย แต่กลับเกิดจากผู้ใช้งานที่ขาดคุณธรรม ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม กระทำเพื่อหวังเพียงประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น แต่เมื่อใดก็ตามที่ผู้ใช้งานมีคุณธรรม มีความเห็นอกเห็นใจกัน กลัวโทษจากการใช้เทคโนโลยีหรือการสื่อสารในทางที่ผิด และการกระทำที่ส่งผลเสีย ทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายทั้งสภาพร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน เมื่อแลเห็นโทษเช่นนี้ ผู้ใช้งานควรที่จะมุ่งมั่นศึกษาและพัฒนา รวมถึงใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยความระมัดระวัง และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักสมานัตตตา คือ การส่งเสริมให้ผู้ใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยที่หน่วยงานรัฐ หรือหน่วย

งานที่เกี่ยวข้องต้องหมั่นให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความรู้ และแนะนำในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารให้มีความถูกต้อง ชัดเจน รวมถึงการแก้ไขปัญหาทางเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือทางไซเบอร์ได้อย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งป้องกันความเสียหายร้ายแรงที่อาจเกิดจากผู้ใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิด ซึ่งปัจจุบันไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า เมื่อความทันสมัยของเทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทกับการดำเนินชีวิตแทบทุกอย่าง ช่วยอำนวยความสะดวกสบายแต่ก็มีผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการตกเป็นเหยื่อของกลุ่มมิจฉาชีพหรืออาชญากรรมทางไซเบอร์ที่มากขึ้นด้วย ปัญหาเรื่องสุขภาพ ปัญหาการขาดปฏิสัมพันธ์กันในสังคม ซึ่งภาครัฐจะต้องให้คำแนะนำ พร้อมให้การช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และทุกคนควรศึกษาทำความเข้าใจเรื่องของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ เพื่อไม่ตกเป็นเหยื่อของกลุ่มอาชญากรรมต่างๆ

ดังนั้นการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยหลักสมานัตตตา เป็นการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย โดยความช่วยเหลือจากหลายๆ หน่วยงาน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้ใช้งานให้มีความรับผิดชอบ รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สนับสนุนให้ทุกคนเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอยู่เสมอและส่งเสริมให้ผู้ใช้มีจิตหนักแน่น มั่นคง มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ด้วยกันเพราะสังคมแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน (ออนไลน์) มีทั้งข่าวสารที่เป็นจริงและเป็นเท็จ หากขาดการตรวจสอบหรือพิจารณาให้ดีเสียก่อน อาจนำความเสียหายมาสู่ตนได้ ดังนั้นผู้ใช้งานต้องไม่หลงเชื่อต้นข่าวต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยปัญญา มีการพิสูจน์หาเหตุผลที่น่าเชื่อถือได้เท่านั้น และเมื่อประพฤติตนอย่างสม่ำเสมอ ทำหน้าที่ได้ถูกต้องแล้ว ย่อมมีเกราะป้องกันภัยในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างแน่นอน

5. สรุป

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งานและตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้พัฒนา ปัจจุบันแม้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีความเปลี่ยนแปลงในสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนไป และในความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ไม่สิ้นสุดนี้ หากมองถึงผลที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน จะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งประโยชน์และโทษของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในปัจจุบัน โดยในส่วนที่เป็นประโยชน์ เช่น ช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประหยัดทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรเวลา และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและเปิดกว้าง เป็นต้น และในส่วนที่เป็นโทษ เช่น การสื่อสารมีความคาดเคลื่อนได้ง่าย หากผู้ส่งสารและผู้รับสารขาดปัญญา และที่สำคัญคือหากคุณธรรมก็จะก่อให้เกิดปัญหาตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรมไซเบอร์หรืออาชญากรรมคอมพิวเตอร์มากขึ้นและรุนแรงขึ้น เป็นต้น ปัญหาต่างๆ ทางเทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกันไป

ฉะนั้น การพัฒนาผู้ใช้งานให้เข้าถึงหลักการใช้ที่ถูกต้อง มีปัญญามีคุณธรรม ยึดมั่นในหลักของการ

สงครามกันภายในสังคม มีความปรารถนาดีต่อกัน และเห็นประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ไม่ก่อให้เกิดโทษทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยจะต้องปฏิบัติตามหลักของการให้ เป็นการให้คำแนะนำให้อภัย ให้อีก (ทาน) มีการสื่อสารด้วยจิตเมตตา นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริง (ปิยวาจา) กระทำตนเป็นประโยชน์เห็นคุณค่าในตนเอง ไม่เห็นแก่ตัว (อัตถจริยา) และปฏิบัติตามเสมอต้นเสมอปลาย ซื่อสัตย์จริงใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (สมานัตตตา) เมื่อสามารถประยุกต์หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ได้ อย่างสม่ำเสมอก็จะช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิดานันท์ มลิทอง. (2548). *เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- กาลอส บุญสุภา และคณะ. (2559). พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมในองค์กร. *วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์*. บรรจง เขื่อนแก้ว. (2552). *รูปแบบการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำหรับสถาบันอุดมศึกษาไทย*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต.). (2551). *พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิวรรณ จันทรเทพย์. (2567). *ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร*. เข้าถึงได้จาก <http://9203natnapa002.blogspot.com/>
- สร้อย ธารวงศ์ และคณะ. (2562) นวัตกรรมจัดการสื่อสารภายในองค์กรเพื่อเสริมสร้างความผูกพันของพนักงานต่อองค์กรและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานในองค์กรนำของประเทศไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*.
- สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน). (2567). *เทคโนโลยีการเกษตร เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในภาคเกษตรกรรม*. เข้าถึงได้จาก <https://www.arda.or.th/knowledgedetail.php?id=21>
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2564). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2563-2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร).
- สุขุม เฉลยทรัพย์. (2555). *เทคโนโลยีสารสนเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- อภิวันท์ หล่อพิมพ์. (2567). *หน่วยที่ 1 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร*. เข้าถึงได้จาก https://docs.google.com/documentpreview?hgd=1&id=1ziwfHHdJbon_4GMibh5EJ7a-UwXJjk5meMRQ3a_1yo

พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม: ความท้าทายขององค์กรพุทธในการพัฒนาจิตใน สังคมผู้สูงอายุไทย

พระฤทธิรงค์ สุ่มะโฮ (หาญรินทร์), พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี
และพระมหาถาวร ถาวรเมธี

Phra Ritthirong Sumedho (Hanrinth), Phrarajpattanavajarabundit,
Phramaha Natthaphan Sudsanavibhani and Phramaha Thaworn Thawornmethi
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: hanrinth@gmail.com

บทคัดย่อ

ผู้สูงอายุไทยตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่า หกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทยซึ่งข้อมูลเมื่อเดือนมิถุนายน 2566 พบว่ามีจำนวน 12,756,109 คน จากประชากรทั้งหมด 64,820,042 คน คิดเป็นร้อยละ 19.68 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับภาระระดับ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ที่มี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับการ ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้ง ประเทศ ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่า ร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ พบว่า ประเทศไทยอยู่ในช่วงปลายของสังคมสูงอายุและกำลังจะก้าวเข้าสู่ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ โดยปัญหาที่เกิดขึ้นจากระดับดังกล่าวมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและที่อยู่ อาศัย และด้านสุขภาพและค่าใช้จ่ายภาครัฐในภาพรวมประเทศ ส่วนในระดับปัจเจกของผู้สูงอายุก็มีผลกระทบต่อการเจ็บป่วยทั้งด้านร่างกายและจิตใจรวมไปถึงผลกระทบต่อผู้ดูแลในครอบครัว ซึ่งนำเข้าเป็น ปัญหาสังคมตามมา โดยในส่วนของปัญหาทางจิตใจที่เกิดจากความคิดที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ และการ ยอมรับถึงความจริงที่เกิดขึ้นนั้น องค์กรทางพุทธศาสนาที่มีองค์ความรู้ด้านพัฒนาปัญญาและพัฒนาสมาธิ ควรจะนำปัญหาด้านนี้มาเป็นสิ่งท้าทายพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่เข้ามามีบทบาทในการมาร่วมด้วยช่วยแก้ไข

ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

คำสำคัญ: สังคมผู้สูงอายุ; พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม; พัฒนาปัญญาและจิต

Abstract

Thai elderly according to the Elderly Act 2003 means a person who is over the age of sixty years of age or older and of Thai nationality Data as of June 2023 found that there were 12,756,109 people out of a total population of 64,820,042 people, accounting for 19.68 percent when compared with the United Nations: UN's division of levels of entry into the elderly society, which has 3 levels: 1 The level of entry into an aging society means a society or country with more than 10 percent of the country's population aged 60 and over or more than 7 percent of the country's population aged 65 and over. 2 The level of a completely aging society (Aged society) refers to a society or country with a population aged 60 years and over, more than 20 percent of the entire country's population, or a population aged 65 and over, more than 14 percent of the entire country's population. 3. Level A fully aging society (Super-aged society) means a society or country with more than 20 percent of the country's population aged 65 years and over. It was found that Thailand is at the end of the aging society and is about to enter the level of a completely aging society. The problems arising from such levels have economic, social, environmental and residential impacts. and health and government expenses In the country as a whole As for the individual level of the elderly, illness is affected both physically and mentally. including the impact on family caregivers which is imported into social problems as a result As for the mental problems that arise from thoughts that lack knowledge, understanding, and acceptance of the truth that arises, Buddhist organization that has intellectual and meditation knowledge This problem should be taken as a challenge for Buddhism for Society, which has a role to play in helping solve problems both now and in the future.

Keywords: Elderly society; Buddhism for Society; Develop intelligence and mind

1. บทนำ

ผู้สูงอายุในสังคมไทยเป็นบุคคลที่ครอบคลุมให้ความเคารพนับถือ เป็นปูชนียบุคคลของครอบครัว รวมไปถึงสังคมไทยที่ส่วนมากก็ให้ความเคารพ ให้เกียรติ และให้เป็นผู้นำในการพาทำกิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญเช่นการพาทำพิธีกรรมทางศาสนา การพาทำตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมทางสังคมไทยที่แสดงออกถึงความเคารพผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดให้มีวันผู้สูงอายุแห่งชาติ การจัดประเพณีรดน้ำผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ เป็นต้น ผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายความว่าบุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (มนัญญา ภูแก้ว, มปป.) ซึ่งข้อมูลผู้สูงอายุเดือนมิถุนายน 2566 พบว่า มีจำนวน 12,756,109 คน จากประชากรทั้งหมด 64,820,042 คน คิดเป็นร้อยละ 19.68 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566) เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับการแบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ที่มี 3 ระดับ ได้แก่ 1. ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ 2. ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ 3. ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึงสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (Sukhothai Thammathirathopen University, มปป.) ซึ่งในส่วนของประเทศไทย จากตัวเลขจำนวนผู้สูงอายุปัจจุบันไทยอยู่ในช่วงปลายของสังคมสูงอายุและกำลังจะก้าวเข้าสู่ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในไม่ช้า โดยผลกระทบที่ตามมาของสังคมผู้สูงอายุดังกล่าวนี้มีหลายด้าน ดังที่จะได้นำเสนอต่อไป

2. ผลกระทบของประเทศไทยต่อสังคมสูงอายุ

คณะทำงานจัดทำรายงานสุขภาพคนไทย (2566) กล่าวถึงผลกระทบที่ขึ้นต่อสังคมผู้สูงอายุมีในหลายๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมสูงอายุทำให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนไป มีสัดส่วนผู้สูงอายุมากขึ้น ขณะที่สัดส่วนวัยทำงานลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนแรงงาน ทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ อีกทั้งค่าจ้างแรงงาน และต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัวลงในระยะยาว ทำให้ประเทศไทยอาจจะต้องนำเข้าแรงงานเพิ่มขึ้น

2. ผลกระทบทางด้านสังคม ทำให้อัตราการพึ่งพิงสูง ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานต้องทำงานหนัก เพื่อหารายได้มาดูแลผู้สูงอายุ และจ่ายภาษีในอัตราที่สูงขึ้น เนื่องจากภาครัฐมีแนวโน้มขาดดุลงบประมาณมากขึ้น จากภาระด้านสวัสดิการสังคมที่เพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว

หรืออาจถูกทอดทิ้งได้ และส่งผลต่อสภาพจิตใจได้

3. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและที่อยู่อาศัย ซึ่งจากข้อมูลพบว่าร้อยละ 5 ของผู้สูงอายุ เคยหกล้ม ภายในบ้าน ร้อยละ 3 เป็นผู้สูงอายุติดบ้าน และติดเตียง และร้อยละ 1 เป็นผู้สูงอายุที่ครองโสดและอาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียว มิติสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย จึงมีความสำคัญต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

4. ผลกระทบด้านสุขภาพและค่าใช้จ่ายภาครัฐ ปัญหาสุขภาพหลักของผู้สูงอายุ คือ ภาวะที่เกิดจากโรคเรื้อรัง เช่น มะเร็ง โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคระบบทางเดินหายใจ เป็นต้น รวมทั้งโรคเกี่ยวกับความผิดปกติของอวัยวะรับสัมผัส เช่น การสูญเสียการมองเห็นและการได้ยิน และความผิดปกติของระบบประสาท จึงต้องมุ่งเน้นให้ประชากรสามารถช่วยเหลือดูแลตนเองในยามสูงวัยให้ยาวนานที่สุด ตลอดจนการดูแลสุขภาพให้แข็งแรงก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ และลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพต่างๆ เนื่องจากการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง มีค่าใช้จ่ายด้านงบประมาณสูงมาก

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าสภาพสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้นได้ส่งผลกระทบต่อประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ถ้าไม่ให้ความสำคัญอย่างมากในการป้องกันและแก้ไขอย่างเป็นระบบก็ยิ่งจะกระทบมากขึ้นเป็นลำดับ

3. ปัญหาของผู้สูงอายุและการดูแล

วัยสูงอายุเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในการเสื่อมถอย ซึ่งแยกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านร่างกายและจิตใจ ปัญหาความเสื่อมด้านร่างกายที่พบได้บ่อยก็จะเป็นความเจ็บป่วยในกลุ่มอาการเมแทบอลิก (Metabolic Syndrome) เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวานและไขมันในเลือดสูง ภาวะอ้วนปัญหา ระบบประสาท และสมอง สมองจะฝ่อลงตามอายุที่มากขึ้น ปัญหา ระบบทางเดินอาหารและระบบขับถ่าย มีปัญหาฟันหลุดร่วงตามวัย ทำให้รับประทานอาหารไม่ค่อยได้ ลิ้นรับรสได้น้อยลง จึงเบื่ออาหาร ภาวะอาหารไม่คอยืดหยุ่น ทำให้อิ่มเร็ว พบปัญหาท้องผูกได้ง่ายปัญหากระดูกและข้อเสื่อม ใช้งานข้อมากเกินไป เช่น ผู้ที่ต้องใช้มือบ่อยๆ อาจมีภาวะกระดูกบางและการเสื่อมของข้อและที่พบได้ เช่น การหกล้ม เดินลำบาก ปัสสาวะเล็ดราด นอนไม่หลับ มวลกล้ามเนื้อพร่อง ฯลฯ ซึ่งเกิดได้จากหลายสาเหตุ(สภากาชาดไทย, 2566) ส่วนปัญหาด้านจิตใจมักเกิดจากความรู้สึกสูญเสียโดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับความสามารถของตนเอง เช่น การเคยเป็นที่พึ่ง เป็นผู้นำให้กับคนอื่น การเป็นที่ยอมรับและยกย่องจากคนข้างเคียงเพื่อนฝูงหรือสังคมการขาดที่พึ่ง เช่น ผู้ใกล้ชิด เพื่อนสนิทถึงแก่กรรม เป็นต้น นอกจากนี้ การที่สุขภาพไม่แข็งแรงพอที่จะปฏิบัติการกิจต่างๆในชีวิตประจำวันได้ ขาดการติดต่อไปมาหาสู่กับผู้อื่น บุตรหลานก็เติบโตมีครอบครัวแยกย้ายกันไป ทำให้เกิดความรู้สึกเหงา ว้าเหว่ ซึมเศร้า ปัญหาทางจิตใจมีผลส่งไปกระทบถึงด้านร่างกาย คือ ไม่สบายตามร่างกาย ปวดเมื่อย ไม่มีแรง นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร เป็นต้น และปัญหาทางด้านสังคมก็

เป็นอีกด้านหนึ่งที่ทำให้เกิดความเครียดทางจิตใจได้มากสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากระบบเกษตรกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรมทำให้เกิดภาวะที่มีการแข่งขันกันมากขึ้น ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น พึ่งพาอาศัยกันน้อยลงครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากการอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่มีปู่ย่าตายาย พ่อแม่ลูก กลายเป็นครอบครัวเล็กๆ ลำพังพ่อแม่ลูก ทำให้ผู้สูงอายุขาดความสนใจจากลูกหลานนอกจากนี้ภาระหน้าที่ทางสังคมที่เคยกระทำมาก็ขาดหายไปจะเนื่องจากเกษียณอายุหรือจากบุตรหลานไม่ยอมให้ทำงานต่อไปด้วยความหวังดีว่าทำงานหนักมานานแล้ว สมควรที่จะพักผ่อนให้สบายก็ตามการขาดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในสังคมนี้อาจเป็นเหตุให้กระทบต่อความรู้สึกในคุณค่าของผู้สูงอายุเอง ทำให้เกิดความรู้สึกน้อยใจ เสียใจ เบื่อหน่าย แยกตัวออกจากสังคมได้(ประภา ชัยสินธพ, 2529)

สุธรรม นันทมงคลชัย(ม.ป.ป.)ได้จำแนกผู้สูงอายุและการดูแลของครอบครัว ออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่ ผู้สูงอายุกลุ่มที่ 1 คือผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี ไม่มีปัญหาสุขภาพการพึ่งพิงจากบุคคลในครอบครัวจะน้อย ผู้สูงอายุกลุ่มที่ 2 คือผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังแต่ยังช่วยเหลือตนเองได้ การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ เริ่มที่จะต้องมียุคคลในครอบครัวคอยดูแลเอาใจใส่มากขึ้น แม้ว่าผู้สูงอายุจะยังช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ดี แต่การดูแลสุขภาพ การรับประทานอย่างต่อเนื่อง การไปพบแพทย์ตามนัดบางครั้งก็จำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงลูกหลานในครอบครัว ผู้สูงอายุกลุ่มที่ 3 คือผู้สูงอายุที่เริ่มมีภาวะพึ่งพา/ช่วยเหลือตนเองได้บ้างต้องพึ่งพิงบุตรหลานในครอบครัวในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ดังนั้นการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในระยะยาว นอกจากจะเน้นการดูแลส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดีของผู้สูงอายุโดยตรงแล้ว การเสริมสร้างความรู้และทักษะในการดูแลผู้สูงอายุของบุคคลในครอบครัวก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งบุคลากรด้านสาธารณสุขก็เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ด้วยผู้สูงอายุกลุ่มที่ 4 คือ ผู้สูงอายุที่มีภาวะทุพพลภาพหรือช่วยเหลือตนเองไม่ได้โดยผู้สูงอายุกลุ่มนี้จำเป็นต้องมีบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่รับดูแลผู้สูงอายุดูแลตลอดเวลา ทั้งในเรื่องการรับประทานอาหาร การนอนและการปฏิบัติภารกิจอื่นๆ ในแต่ละวันดังนั้นการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในระยะยาวสำหรับคนกลุ่มนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้ามาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างผู้ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว บุคลากรด้านสาธารณสุขในชุมชนและรัฐบาลที่จะต้องจัดสวัสดิการที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อครอบครัวผู้สูงอายุ

จากข้อมูลที่กำลังข้างต้นนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุทั้งทางกายและจิตใจ นอกจากจะมีการดูแลตัวเอง และครอบครัวดูแลแล้ว ก็จะมีหน่วยงานเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณในการดูแลเช่นสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ฯ เป็นต้น ภาครัฐที่สำคัญเข้ามามีส่วนร่วมด้วย อาทิ ด้านสวัสดิการต่างๆ ก็จะมีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่เป็นองค์กรหลัก ส่วนปัญหาของผู้สูงอายุทางด้านร่างกายทั้งในส่วนบุคคลและกลุ่มนั้นก็จะมีหน่วยงานสาธารณสุขที่เป็นองค์กรหลักที่ให้การดูแล รวมถึงการดูแลในส่วนปัญหาด้านสุขภาพจิตที่นำหลักวิชาการด้านจิตวิทยา และหลักพุทธศาสตร์บางส่วนมาใช้ ซึ่งในส่วนของการคิดที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตที่สำคัญ ได้แก่ ความ

คิดที่เกี่ยวกับการสูญเสียความสามารถของตนเอง ความคิดเกี่ยวกับความเสื่อมและความเจ็บป่วยของร่างกายความคิดน้อยใจที่ลูกหลานไม่ดูแลเอาใจใส่ ความคิดอยากตาย เป็นต้น ซึ่งองค์กรพุทธศาสนาที่มีองค์ความรู้ในการสร้างปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของชีวิต รวมถึงการพัฒนาจิตให้มีสุขสงบได้ ควรจะต้องมีบทบาทเข้าร่วมในการแก้ปัญหาให้กับสังคมผู้สูงอายุด้วย

4. พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) เป็นชื่อสำหรับใช้เรียกขบวนการพระพุทธศาสนาแนวใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองปัญหาสังคมโลกยุคใหม่ หมายถึง ทศนะที่ว่าพระพุทธศาสนากับสังคมต้องผูกพัน (must be engaged) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีการแยกเรื่องศาสนากับสังคมออกจากกัน รวมทั้งความพยายามที่จะตีความพุทธธรรมให้ครอบคลุมปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เพราะเห็นว่าการสอนแบบจารีตที่เน้นการแก้ปัญหาของปัจเจกบุคคล ไม่เพียงพอต่อการตอบปัญหาสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนได้ (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, 2548)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันที่กล่าวข้างต้น ถือเป็นปัญหาสังคมที่เริ่มมีความยุ่งยาก ซับซ้อน และมีแนวโน้มที่สลับซับซ้อนมากขึ้นตามระดับสังคมผู้สูงอายุที่เปลี่ยนแปลงนั้น องค์กรทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นองค์กรที่มีองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาปัญญาและสมาธิ ควรจะได้นำปัญหาสังคมผู้สูงอายุเหล่านี้มาพิจารณาเป็นวาระหลักที่จะนำพุทธศาสนาเพื่อสังคมเข้าร่วมแก้ไขปัญหาด้านปัญญา(ความคิด)และจิตใจโดยพัฒนาผู้สูงอายุให้ได้ปัญญา รู้ เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความจริงของไตรลักษณ์ ยอมรับปัญหาในวัยของตนและปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ รู้จักเลือกวิธีคิดที่ดีที่เหมาะสมมาใช้ในการแก้ปัญหาพัฒนาให้มีกัลยามิตรในกลุ่มช่วยกันคิดแก้ไขร่วมด้วย รวมถึงการฝึกจิตที่ท้อแท้ๆ หรือทำเป็นประจำ ซึ่งก็จะทำให้จิตใจมีสงบสุข ลดความเจ็บป่วยทางจิตลง เมื่อจิตดีกายก็จะดีตามไปด้วย ตามความจริงที่ว่า“จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” หรือถ้ามีการเจ็บป่วยทางร่างกายแต่เมื่อมีปัญญารู้เท่าทัน จิตไม่ปรี๊ดวีกกับการป่วยทางกายมากจนเกินเหตุ ก็จะทำให้อยู่ได้ปกติตามอัตภาพ

จากที่กล่าวข้างต้นการจัดการปัญหาทางด้านปัญญา(ความคิด)และปัญหาสุขภาพจิตของสังคมผู้สูงอายุ จึงเป็นวาระที่สำคัญของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมขององค์กรผู้นำทางพุทธศาสนา

5. ความท้าทายขององค์กรทางพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในบทบาทพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมต่อสังคมสูงวัยไทย

องค์กรผู้นำทางพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรที่เป็นวัด ซึ่งจากข้อมูลสำนักพุทธศาสนาทั่วประเทศ สำนักรวบรวมข้อมูลเมื่อปี 2564 มีทั้งหมด 42,626 วัด เป็นวัดราษฎร์ แยกเป็นมหานิกาย 38,050 วัด ธรรมยุต 4,228 วัด จินนิกาย 15 วัด อนัมนิกาย 23 วัด เป็นอารามหลวง แยกเป็นโศภนิกาย 247

วัด ธรรมยุต 63 วัด ควรพิจารณาเข้ามาเป็นองค์กรหลักอีกองค์กรหนึ่งที่เข้าร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานที่จัดบริการผู้สูงอายุที่มีอยู่แล้ว เช่น กระทรวงสาธารณสุข(สธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(พม.) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น(สธ.) กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น โดยการนำเอาองค์ความรู้ที่เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาจิต เสริมสมรรถนะแก่ผู้นำพระในวัดต่างๆ จากนั้นถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้การสนับสนุนการสร้างเสริมปัญญา(ความคิด)และสุขภาพจิต การป้องกันและแก้ไขปัญหาคความคิดในทางลบและจิตใจที่หดหู่ เศร้าหมอง ลงสู่กลุ่มเป้าหมาย คือ ชมรมผู้สูงอายุในทุกระดับ โดยข้อมูล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2565 จำนวนชมรมผู้สูงอายุภายใต้สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ฯ ปี 2564 มีจำนวนทั้งหมด 29,359 ชมรม แบ่งได้ตามภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 13,570 ชมรม (46.20%) ภาคเหนือ จำนวน 9,527 ชมรม (32.45%) ภาคกลาง จำนวน 3,725 ชมรม (12.70%) ภาคใต้ จำนวน 2,140 ชมรม (7.30%) กรุงเทพฯ ฯ จำนวน 397 ชมรม (1.35%) โดยในความท้าทายนี้ควรแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. ความท้าทายเชิงกระบวนการ 2. ความท้าทายเชิงผลลัพธ์ โดยในส่วนของความท้าทายเชิงกระบวนการ ได้แก่ 1.1 การจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมในการพัฒนาจิตแก่ผู้สูงอายุ ที่แบ่งออกเป็น 2 หลักสูตร คือ 1.1.1 หลักสูตรการอบรมพระภิกษุผู้นำ ครู ก โดยคัดเลือกตัวแทนพระภิกษุผู้นำในระดับจังหวัดที่จัดในระดับประเทศ แล้วให้พระภิกษุผู้นำ ครู ก นำไปจัดอบรมพระภิกษุผู้นำ ครู ข โดยคัดเลือกตัวแทนพระภิกษุผู้นำทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และตำบล ในแต่ละจังหวัด 1.1.2. หลักสูตรการฝึกอบรมพัฒนาจิตในแกนนำชมรมผู้สูงอายุ(ชมรมผู้สูงอายุทุกตำบลในจังหวัด) 1.2 การทำบันทึกความร่วมมือกับชมรมผู้สูงอายุภายใต้สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ฯ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กระทรวงมหาดไทย และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการบูรณาการอบรมพัฒนาปัญญาและจิตร่วมกับการอบรมตามปกติในชมรมผู้สูงอายุตำบลประจำปี โดยใช้แหล่งงบประมาณจากหน่วยงานที่ให้อย่างต่อเนื่อง เช่น กองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น ใน อบต. หรือ เทศบาลตำบล เป็นต้น 1.3 การจัดทำโครงการฝึกอบรมพระภิกษุผู้นำ แผนงานติดตามควบคุมกำกับและประเมินผลในแต่ละจังหวัด โดยขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานพุทธศาสนา เจ้าคณะในแต่ละจังหวัด และอื่นๆ และในส่วนของความท้าทายเชิงผลลัพธ์ ได้แก่ 1. อัตราผู้สูงอายุที่มีสุขภาพจิตดี 2. อัตราผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพจิตลดลง 3. ร้อยละของกัลยาณมิตรที่ผ่านการอบรมพัฒนาจิตทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มเตรียมเข้าสู่ผู้สูงอายุ เป็นต้น

6. สรุป

จากข้อมูลระดับของผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันที่อยู่ในระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์และคาดประมาณว่าในอีกไม่เกิน 15 ปีข้างหน้า จะกลายเป็นระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่รวมถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุในประเทศ และบทเรียนที่ควรได้เรียนรู้จากปัญหาผู้สูงอายุประเทศอื่นๆ ที่เข้าสู่ระดับ

ผู้สูงอายุก่อนประเทศไทยเป็นนั้น ควรจะทำให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนได้ตระหนักถึงปัญหาทั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นความร่วมมือในการที่จะสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในกลุ่มผู้สูงอายุและการเตรียมความพร้อมในกลุ่มผู้ที่จะก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งในระดับชาติ ซึ่งในส่วนขององค์กรพุทธศาสนาในประเทศไทยที่มีทรัพยากรทั้งพระและวัดครอบคลุมในพื้นที่ชมรมผู้สูงอายุตั้งแต่ระดับหมู่บ้านขึ้นไป ถ้าได้รับการเพิ่มสมรรถนะแล้วเป็นแหล่งสนับสนุนการพัฒนาทางความคิดและสมาธิ มีบทบาทของการที่จะนำพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในการจัดการกับระดับสังคมผู้สูงอายุด้วยการสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขในด้านความคิดและจิตร่วมกับองค์กรภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนแก่ชมรมผู้สูงอายุอยู่แล้วจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายที่จะทำให้ผู้สูงวัยมีความคิดในการจัดการปัญหาที่ดี สุขภาพจิตดีขึ้น ปัญหาทางด้านสุขภาพจิตในระดับปัจเจกบุคคลชุมชน สังคม และระดับประเทศก็จะลดลงทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2565). *สรุปจำนวนชมรมผู้สูงอายุ ปี 2564 (สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/implementation/5/14/1423>
- ประภา ชัยสินธพ. (2529). *สภาพจิตใจของผู้สูงอายุ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramamental/generalknowledgegeneral/07172014-1131>
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร. (2548). 23 มี.ค. 58 ขบวนการพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่: พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism). เข้าถึงได้จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/519>
- มนัญญา ภูแก้ว. (ม.ป.ป.). *พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546*. เข้าถึงได้จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?%20nid=1536
- สำนักงานพุทธศาสนา. (2564). *จำนวนวัดในประเทศ รายจังหวัด ปี 2555-2564*. เข้าถึงได้จาก <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/805/iid/9906>
- สภากาชาดไทย. (2566). *ภาวะสังคมผู้สูงอายุ*. เข้าถึงได้จาก <https://redcross.or.th/news/infographics/19157/>
- สุธรรม นันทมกคลชัย (มปป.). *ครอบครัวกับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว*. เข้าถึงได้จาก <https://phfh.ph.mahidol.ac.th/article/5.pdf>
- Sukhothai Thammathirat open University. (มปป.). *สังคมผู้สูงอายุ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>

ກາດຜນວກ

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น
ที่ 97/2567

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน” ในวันที่ 27 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2567 เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อาศัยอำนาจตามความมาตรา 30 ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 จึงแต่งตั้งผู้มีรายนามต่อไปนี้เป็นคณะกรรมการดำเนินงานการประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยมีหน้าที่รับผิดชอบดังต่อไปนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี	ประธานกรรมการ
พระพรหมวัชรเมธี	เจ้าคณะภาค 9	รองประธานกรรมการ
พระเทพวิสุทธิคุณ, ดร.	เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น	รองประธานกรรมการ
พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา	รองประธานกรรมการ
พระเทพปวรเมธี, รศ. ดร	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	รองประธานกรรมการ
พระเทพเวที, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	รองประธานกรรมการ
พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รองประธานกรรมการ
พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนุตเสนโน, ผศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายต่างประเทศ	รองประธานกรรมการ
พระมหาชานาญ มหาชาโน, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์	รองประธานกรรมการ
พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น	รองประธานกรรมการ
รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	รองประธานกรรมการ
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	กรรมการ
พระเมธีวราญาณ, ผศ.ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์	กรรมการ
พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์	กรรมการ
พระครูสังวรรักษ์เอกภัทร อภินโน, รศ.ดร.	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์	กรรมการ

พระมหากษัตริย์ ปณฺทิตเมธี,ดร.	คณบดีคณะครุศาสตร์	กรรมการ
พระธรรมวชิราจารย์	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม	กรรมการ
พระสิริรัตนเมธี, ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย	กรรมการ
พระเมธีวชิราจารย์, ดร.	ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการกาฬสินธุ์	กรรมการ
พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด	กรรมการ
ดร.สรินดา สายลุน	ที่ปรึกษารองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น	กรรมการ

มีหน้าที่ ดังนี้

1. ควบคุมดูแล ให้คำปรึกษา แนะนำในการดำเนินงาน
2. อำนวยความสะดวกในการจัดโครงการให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ

พระราชพัฒน์วชิรบัณฑิต, รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น	ประธานกรรมการ
พระอุดมปัญญาภรณ์, ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่	รองประธานกรรมการ
รศ.ดร.วิทยา ทองดี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	รองประธานกรรมการ
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รองประธานกรรมการ
พระครูศรีพุทธบัณฑิต, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	รองประธานกรรมการ
พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ, ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น	รองประธานกรรมการ
นายคึกคิรินทร์ ศรีหาบงค์	รท.ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น	กรรมการ
พระครูสมุห์ธีระพงษ์ นรินโท, ดร.	รท.ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	กรรมการ
ดร.อมรรัตน์ เตชะนอก	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น	กรรมการ
นางจิตรดา แก้วมงคล	รท.ผู้อำนวยการส่วนคลังและทรัพย์สิน	กรรมการ
นายนิรุต ป้องสีดา	รท.ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการ	กรรมการ
ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่: ควบคุมดูแล ให้คำปรึกษา อำนวยการ ส่งการติดต่อประสานงานอำนวยการกำกับดูแล ช่วยแก้ไขปัญห และอุปสรรคที่เกิดขึ้นแก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยทุกประการ

คณะกรรมการฝ่ายอาคารสถานที่

รศ.ดร.วิทยา ทองดี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	ประธานกรรมการ
นายคึกคิรินทร์ ศรีหาบงค์	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น	รองประธานกรรมการ
พระบุญ วรบุญโญ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
นางวาท เก่งโชน	นักการภารโรง	กรรมการ
นางสำภา ร้อยพรหมา	นักการภารโรง	กรรมการ

นางคำทอง เคนหนู	นักการภารโรง	กรรมการ
นางศิริวัฒน์ พาพรม	นักการภารโรง	กรรมการ
นางบังใบ ไยแก้ว	นักการภารโรง	กรรมการ
นางสมปอง สิมารักษ์	นักการภารโรง	กรรมการ
นางลำไย บุริจันทร์	นักการภารโรง	กรรมการ
นางชลีพร นางหนองตุม	นักการภารโรง	กรรมการ
นางสมพร ปรัชญา	นักการภารโรง	กรรมการ
นายสุรพร ตุ่นป่า	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ
นายธรรม สีสาย	นายช่างเทคนิค	กรรมการ
นายหนูพันธ์ ประสมพล	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
นายสุพัฒน์ วรณญาติ	คนสวน	กรรมการ
นายมนี ศรีสะอาด	พนักงานรักษาความปลอดภัย	กรรมการ
องค์การนิสิตวิทยาเขตขอนแก่น		กรรมการ
สโมสรนิสิตวิทยาเขตขอนแก่น		กรรมการ
พระครูสมุทรธีระพงษ์ นรินโท, ดร.	ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	กรรมการและเลขานุการ
พระภาณุวัฒน์ จันทวฑฒโน	อาจารย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายตะวัน พรหมบุตร	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายปิยะพงษ์ คุ่มภัย	ช่างเทคนิค	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายสุทธิรักษ์ ตาพล	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายประดิษฐ์ สังฆพงษ์	นายช่างเทคนิค	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. จัดสถานที่ประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ประกอบด้วย
 - 1.1 ห้องประชุมใหญ่
 - 1.2 ห้องประชุมกลุ่มย่อย
 - 1.3 ห้องรับรองวิทยากร ผู้มีเกียรติ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. จัดสถานที่รับประทานอาหารกลางวันและอาหารว่าง
3. ประดับตกแต่งห้องประชุมใหญ่และห้องประชุมย่อย

คณะกรรมการฝ่ายพิธีการ/พิธีกร

รศ.ดร.วิทยา ทองดี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	ประธานกรรมการ
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รองประธานกรรมการ
ผศ.ดร.นิรัช เรืองแสน	ผู้อำนวยการสถาบันภาษา วช.ขอนแก่น	รองประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต	กรรมการ
อ.ดร.สุนทร สายคำ	ผู้อำนวยการหลักสูตร ค.ม.(พุทธบริหารฯ)	กรรมการ
ผศ.ดร.พชรกฤต ศรีบุญเรือง	เลขานุการหลักสูตร ค.ม.,ค.ด. (การสอนภาษาไทย)	กรรมการ
อ.ดร.วิรัตน์ ทองภู	อาจารย์	กรรมการและเลขานุการ
อ.จิรวรรณ ลิทธิธรรม	อาจารย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. จัดทำกำหนดการ
2. ลำดับพิธีการตามกำหนดการ
3. เป็นพิธีกรในการประชุม
4. กำกับดูแลด้านศาสนพิธี

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์

พระอุดมปัญญาวรณ, ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่	ประธานกรรมการ
ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	อาจารย์	รองประธานกรรมการ
ผศ.ดร.นิรัช เรืองแสง	ผู้อำนวยการสถาบันภาษา วช. ขอนแก่น	รองประธานกรรมการ
ผศ.ดร.พลเผ่า เพ็งวิภาศ	หัวหน้าสถานีวิทยุ	กรรมการ
ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี	อาจารย์	กรรมการ
อ.ดร.วิรัตน์ ทองภู	อาจารย์	กรรมการ
พระอธิการไชยา ติคุญวิโร	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
นายสุนทร เสนาสุข	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ
นายนิรันดร์ เลิศวีรพล	นักวิชาการคอมพิวเตอร์	กรรมการ
พ.อ.ทองดี ทองลั่น	นักประชาสัมพันธ์	กรรมการ
นายสุทธิพงษ์ อุพลเกียรติ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและเลขานุการ
นายอภิวัฒน์ สาระบัน	นักวิชาการโสตทัศนศึกษา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. จัดส่งหนังสือเชิญนักวิชาการทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ
2. ประสานงานสถาบันอุดมศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ
3. จัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์
4. ออกแบบและจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ตามจุดต่างๆ
5. จัดทำป้ายวิทยากรในห้องประชุมใหญ่และห้องประชุมย่อย
6. จัดทำป้ายคัดเอาท์บนเวที
7. ออกแบบประชาสัมพันธ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

8. นำบทความวิจัยเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์
9. ควบคุมระบบการสื่อสารทั้งในห้องประชุมใหญ่และประชุมย่อย
10. จัดทำวีดิทัศน์แนะนำมหาวิทยาลัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
11. บันทึกภาพนิ่ง/วิดีโอ/เสียง ตลอดงาน

คณะกรรมการฝ่ายเอกสารวิชาการ

ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	ประธานกรรมการ
พระครูภาวนาโพธิคุณ, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการหลักสูตร พธ.ม., พธ.ด.(ปรัชญา)	รองประธานกรรมการ
พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการหลักสูตร พธ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)	รองประธานกรรมการ
พระครูสุธีศัมมภิระญาณ, วิ. รศ.ดร.	อาจารย์	กรรมการ
พระครูศรีปริยัติบัณฑิต, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการหลักสูตร พธ.บ.(ปรัชญา)	กรรมการ
รศ.ดร.ดิปติ มหันตะ	อาจารย์	กรรมการ
ผศ.ดร.นิรัช เรืองแสน	ผู้อำนวยการสถาบันภาษา วช. ขอนแก่น	กรรมการ
ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น	อาจารย์	กรรมการ
ผศ.ดร.จรัส ลีกา	อาจารย์	กรรมการ
ผศ.ดร.จักรพรรณ วงศ์พรพจน์	อาจารย์	กรรมการ
ผศ.ดร.ประกอบ มีโคตรทอง	อาจารย์	กรรมการ
ผศ.ดร.ชาญชัย ฮวดศรี	อาจารย์	กรรมการ
อ.ดร.สมควร นามสีฐาน	อาจารย์	กรรมการ
อ.ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา	อาจารย์	กรรมการ
อ.ชยันต์ บุญพิโย	อาจารย์	กรรมการ
ผศ.ดร.สุรพล พรมกุล	ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวสาริกา ไสวงาม	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวมารีสา ไสวงาม	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวอนุดา บุญตะวัน	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ ดังนี้

1. จัดทำต้นฉบับบทความ
2. ประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ และส่งบทความให้ตรวจสอบ
3. ประสานงานกับเจ้าของบทความ เพื่อส่งบทความให้แก้ไข
4. จัดเตรียมบทความที่แก้ไขแล้วเพื่อนำเข้าห้องประชุมกลุ่มย่อย
5. จัดทำข้อสรุปของแต่ละบทความที่ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาแล้วให้กับเจ้าของบทความได้แก้ไข
6. จัดทำรายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

7. แปลเอกสารทางวิชาการและเอกสารการประชุมในระดับนานาชาติ

คณะกรรมการประจำห้องประชุมกลุ่มย่อย

ห้องประชุมย่อยที่ 1 ห้อง B 202 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (สนิท ชวณมหาปัญญามหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางศาสนา/ปรัชญาเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. พระครูภาวนาโพธิคุณ, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ประธานกรรมการ
2. รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	กรรมการ
3. ผศ.ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	กรรมการ
4. ผศ.ดร.สุวิน ทอปปัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. พระสมภาร ฐิตญาโณ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. ผศ.ดร.จักรพรรด วงศ์พรวัฒน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นายจักรี มาป้อง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 2 ห้อง B 203 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (สนิท ชวณมหาปัญญามหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางศาสนา/ปรัชญาเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ประธานกรรมการ
2. รศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	กรรมการ
3. ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	กรรมการ
4. ผศ.ดร.จรัส ลีกา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. พระมหาสำรอง สญญโต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. ผศ.ดร.ประกอบ มีโคตรทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นายชัยรัตน์ มาสอน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 3 ห้อง B 204 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (สนิท ชวณมหาปัญญามหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางศาสนา/ปรัชญาเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. พระเมธีวชิราภรณ์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วช.ร้อยเอ็ด	ประธานกรรมการ
2. รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
3. พระครูศรีพุทธินันท์, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	กรรมการ
4. พระมหาณัฐพันธ์ สุทิสฺสณวิภาณี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. พระมหาสุทธิดิล จิตตปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. อ.ดร.สุนทร สายคำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางสาวรุ่งนภา โยนต์ัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 4 ห้อง B 205 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธมหาราช (สนธิ ชวนมหาปัญญามหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.อิศรา ก้านจักร	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ประธานกรรมการ
2. พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วช.อีสาน	กรรมการ
3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษ ฐิริปัญโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
4. อ.พันทิวา ทับภูมิ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. อ.กนกวรรณ ประจันตะเสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. ผศ.อนุสรณ์ นางทะราช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางสาวแพรวพรรณ ประจักษ์โก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 5 ห้อง B 302 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธมหาราช (สนธิ ชวนมหาปัญญามหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ประธานกรรมการ
2. รศ.ดร.สิทธิพล อาจอินทร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	กรรมการ
3. ผศ.ดร.ชุตินันต์ สະສອງ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	กรรมการ
4. ผศ.ดร.พชรกฤต ศรีบุญเรือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. พระครูวินัยธรวรุฒิ เตชะมุโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. อ.ดร.วิรัตน์ ทองภู	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางสาวดารณี ปะเตชะกัง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 6 ห้อง B 303 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธมหาราช (สนธิ ชวนมหาปัญญามหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประธานกรรมการ
2. รศ.ดร.มณฑา ชุ่มสุคนธ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	กรรมการ
3. อ.ดร.เอกชาติริ สุขเสน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วช.อีสาน	กรรมการ
4. พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. นางฤดี แสงเดือนฉาย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. พระมหาศรายุทธ สมนต์ปาสาทิโก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางสาววิภาดา โคตรแก้ว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 7 ห้อง B 304 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธมหาราช (สนธิ ชวนมหาปัญญามหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประธานกรรมการ
2. ผศ.ดร.สถาพร แสงสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	กรรมการ
3. ผศ.ดร.วิกรม บุญนุ่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	กรรมการ
4. อ.ดร.ยิ่งสรณ์ หาพา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. อ.สมพร ศิริพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. ผศ.ดร.กาญจนาภรณ์ ปุณฺณมัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นายพัฒนพงษ์ หนองน้ำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 8 ห้อง B 305 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวนมहाปญฺญมหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผศ.ดร.สุริยะจรัส เตชะตันมื่นสกุล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ประธานกรรมการ
2. ผศ.ดร.ววิทย์ นพแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	กรรมการ
3. อ.ดร.ชาญชัย ฤทธิ์ร่วม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	กรรมการ
4. อ.ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	เลขานุการ
5. อ.ดร.พงษ์นรินทร์ อุทัยกาญจนกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. พระมหากิตติ กิตติเมธี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. อ.บุญส่ง นาแสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 9 ห้อง B 402 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวนมहाปญฺญมหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประธานกรรมการ
2. ผศ.ดร.ไพศาล เครือแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	กรรมการ
3. ผศ.ดร.เกษภา ผาทอง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	กรรมการ
4. ผศ.ดร.เรียงดาว ทวะชาลี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. อ.อภิณพ ฮาดภักดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. อ.ดร.สมควร นามสีฐาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางสาวแพรทอง กบโป	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 10 ห้อง B 403 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวนมहाปญฺญมหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผศ.ดร.อนุรัตน์ อนันทนาธร	มหาวิทยาลัยบูรพา	ประธานกรรมการ
2. ผศ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
3. อ.ดร.กาญจน์ชนิดาภา เมธีวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์	กรรมการ
4. อ.ดร.ปณจิตร์ สุกุมลย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. อ.ดร.อินตอง ชัยประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. พระสอนดำ วาฬสโท, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางรพีพร มณีวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 11 ห้อง B 404 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนมहाปญฺญมหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์	ประธานกรรมการ
2. ผศ.ดร.สิริศักดิ์ อาจวิชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ	กรรมการ
3. อ.ดร.อารีย์ บินประทาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	กรรมการ
4. อ.ทรงพล โชติกเวชกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. พระโมฏิกานนิก นริสโร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. พระมหาอริวัฒน์ ภัทรทวี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางสาวกัญติศา ศรีเสนา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ห้องประชุมย่อยที่ 12 ห้อง B 405 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนมहाปญฺญมหาเถร)

: พุทธนวัตกรรมทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ประธานกรรมการ
2. ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภุมมา	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ	กรรมการ
3. อ.ดร.โกมินทร์ ว่างอ่อน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	กรรมการ
4. อ.ดร.ธีรดนัย กัปโก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
5. นางสาวธิดารัตน์ วรจักร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. อ.จิรวัดน์ สิทธิธรรม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
7. นางประกายเพชร ชารินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

ระดับนานาชาติ

ห้องประชุมย่อยที่ 13 ห้องเขียวเตอร์ ชั้น 5 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนมहाปญฺญมหาเถร)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.สุพหล สุธะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประธานกรรมการ
2. พระมหาสมบุญ วุฒิกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
3. รศ.ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	กรรมการ

4. ผศ.ดร.บุญมี พรรษา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
5. ดร.เจฟฟี่ วิลสัน	สถาบันวิจัยพุทธศาสนา DIRI ซิดนีย์ ออสเตรเลีย	กรรมการ
6. อ.ดร.สรัญญา มารศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เลขานุการ
7. อ.สุริยา บุญยะรังค์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
8. ผศ.ดร.นิรัช เรืองแสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	พิธีกร
9. นายบัลลังก์ ศรีบุญเรือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วช.ขอนแก่น	เทคโนโลยีสารสนเทศ

มีหน้าที่ ดังนี้

1. ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของบทความ วิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม แก่ผู้นำเสนอบทความ และทำการประเมินบทความ
2. เลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ มีหน้าที่ดังนี้
 - 2.1 ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิประจำห้องประชุมกลุ่มย่อย
 - 2.2 ประสานงานผู้นำเสนอบทความประจำห้องประชุมกลุ่มย่อย
 - 2.3 เตรียมเอกสารลงเวลา ใบสำคัญรับเงิน สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้ทรงคุณวุฒิและเอกสารลงเวลาของผู้นำเสนอบทความ
 - 2.4 เตรียมบทความให้กับผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน
 - 2.5 เตรียมเกียรติบัตรของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นำเสนอบทความ
3. พิธีกร มีหน้าที่ ดังนี้
 - 3.1 ดำเนินรายการเพื่อให้การวิพากษ์บทความเป็นไปตามลำดับ
 - 3.2 กำกับเวลา คือ ให้เวลานำเสนอบทความละ 10 นาที และรับการวิพากษ์บทความละ 5 นาที โดยมีป้ายกำกับเวลา
4. เทคโนโลยีสารสนเทศ มีหน้าที่ ดังนี้
 - 4.1 เตรียมความพร้อมของห้องประชุมกลุ่มย่อย คือ จัดโต๊ะสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ จัดโต๊ะสำหรับผู้นำเสนอบทความ และผู้เข้าร่วมงาน
 - 4.2 จัดเตรียมเครื่องเสียง ไมโครโฟน คอมพิวเตอร์/โน้ตบุค ใช้ระบบการประชุมแบบออนไลน์ โปรเจ็คเตอร์ จอโปรเจ็คเตอร์ ให้พร้อมใช้งาน
 - 4.3 รวบรวมไฟล์ PPT จากผู้นำเสนอบทความแล้วจัดเก็บในคอมพิวเตอร์/โน้ตบุค เตรียมนำเสนอ
 - 4.4 เปิดไฟล์ PPT นำเสนอตามลำดับตั้งแต่คนแรกถึงคนสุดท้าย

คณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติ

งานต้อนรับที่ท่าอากาศยานขอนแก่น

รศ.ดร.วิทยา ทองดี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	ประธานกรรมการ
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รองประธานกรรมการ
พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ, ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น	กรรมการ

พระครูศรีพุทธิบัณฑิต, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	กรรมการ
พระครูสมุทรธีระพงษ์	ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	กรรมการ
ผศ.ดร.สุวิน ทอปปัน	อาจารย์	กรรมการ
ผศ.ดร.จรัส ลีกา	อาจารย์	กรรมการ
อ.ดร.สุนทร สายคำ	อาจารย์	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. ต้อนรับและอำนวยความสะดวกวิทยากร และผู้ทรงคุณวุฒิ
2. จัดหารถรับ-ส่ง วิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิระหว่างมหาวิทยาลัยกับสนามบิน

งานต้อนรับที่ห้องประชุมชั้น 2 อาคารเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา

รศ.ดร.วิทยา ทองดี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	ประธานกรรมการ
ผศ.อนุสรณ์ นางทะราช	ประธานหลักสูตร ค.บ. (การสอนสังคมศึกษา)	รองประธานกรรมการ
พระครูสุนทรกิตติธรรมคุณ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
นางจิตรลดา แก้วมงคล	ผู้อำนวยการส่วนคลังและทรัพย์สิน	กรรมการ
นางสุพัตรา นาทัน	นักวิชาการการเงินและบัญชี ชำนาญการ	กรรมการ
นางศุภินิชา งามสง่า	นักวิชาการการเงินและบัญชี ชำนาญการ	กรรมการ
นางสาวปิยะนุช ไทยทองกลาง	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการ
นางสาวยุภาพร เงามะเขษ	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการ
นางสาวสุติพร ไยแก้ว	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการ
คณะกรรมการสโมสรนิสิต		กรรมการ
ผศ.ดร.เรียงดาว ทวะชาลี	อาจารย์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวสุภาณดา เทนอิสสระ	นักวิชาการศึกษา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวดารณี ปะเตชะกัง	นักวิชาการศึกษา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางวิภาดา โคตรแก้ว	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวแพรวพรรณ ประจักษ์โก	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในการต้อนรับ
2. กำกับติดตามประเมินผลกลุ่มงานต่างๆ ในฝ่ายปฏิบัติ
3. ประสานงานกับฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

งานนำดื่ม รับผิดชอบนำดื่ม-อาหารว่าง อาคารหอประชุมชั้น 2 อาคารเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา

ดูแลพระสงฆ์

นายจักรี มาป้อง

พระณัฏฐนิชา อติภทโท/บุปผารัตน์

พระมหารัชพล รตนจิตโต/สมภักดิ์

สามเณรกิตติพงษ์ ก้อนเงิน

พระมหากิตติพงษ์ กิตติโสภโณ

พระมหารัชชานนท์ รตนรสี/บุราณราช

พระมหาธีรยุทธ ธีรเมธี

พระมหาทินกร ทินนโร/ยางสี

พระมหายุทธพงษ์ ธมฺมวาทิ/สายสิม

สามเณรสุนิชา จิตรแสง

สามเณรเกรียงไกร โพธิ์ชัย

พระกัญจน์ธนัตถ์ แมนวิเศษ

พระชาตรี ขนฺติจิตโต/ศรีจำปา

พระปานชัย กิตติภทโท/สีแก้ว

พระพงศธร เขมโก/พิมโกทา

สามเณรณชัย สุริยะ

ดูแลผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เข้าร่วมประชุมฆราวาส

นายจักรี มาป้อง

นายชาคริส เลแก้ว

นายเมฆนรินทร์ ชูกิส

นางสาวกณดิชา เกตรา

นางสาวศรียุญา โพธิ์ศรี

นางสาววิรัชรอง ทาปลัด

นางสาวกาญจนา สมศรีษะ

นายสารัช โพธิ์ทอง

นายธนดล ประทุมชัย

นางสาวสุภาวดี ขำกรม

นางสาวอภิญา พิลาดิ

ดูแลห้องประชุมกลุ่มย่อย

ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 1 ห้อง B 202 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธมามกาจารย์ (สนิท ชวณฺหฺมาปญฺญมหาเถร)

พระณัฏฐนิชา อติภทโท/บุปผารัตน์

นายชาคริส เลแก้ว

ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 2 ห้อง B 203 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธมามกาจารย์ (สนิท ชวณฺหฺมาปญฺญมหาเถร)

นักวิชาการศึกษา

รองนายกองค์การบริหารนิสิต

รองนายกองค์การบริหารนิสิต

หัวหน้าฝ่ายวิชาการ

หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

หัวหน้าฝ่ายนิสิตสัมพันธ์

หัวหน้าฝ่ายปฎิคม

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายนิสิตสัมพันธ์

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายกิจกรรม

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายกิจกรรมเยาวชน

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายทะเบียน

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายปฎิคม

หัวหน้าฝ่ายเลขานุการ

ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายเลขานุการ

นักวิชาการศึกษา

นายไชยวัฒน์ ชาสาท

นายอานนท์ ภูชา

นางสาวกรรณิการ์ เจนญูใจ

นางสาวชนิศา โพธิ์ศรี

นางสาวอรดี ดอนหันรักษา

นางสาวศรัณย์ภัคร แดงน้อย

นายวิษุฒม์ งามปัญญา

นางสาวศุภวรรณ อเวลา

นางสาวนิโลบล บุญเลิศผล

นางสาวพิมพ์พิสุทธิ์ เหลาทอง

พระมหารัษฎพล รตนจิตโต/สมภักดิ์ นายไชยวัฒน์ ชำฮาด
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 3 ห้อง B 204 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 พระมหากิตติพงษ์ กิตติโสภโณ นายเมฆนรินทร์ ชูกริส
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 4 ห้อง B 205 ชั้น 2 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 พระมหารัษฎานนท์ รตนรสี/บุราณราช นายอานนท์ ภูษา
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 5 ห้อง B 302 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นางสาวกณติชา เกตรา นางสาวกรรณิการ์ เจนบุญใจ
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 6 ห้อง B 303 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นางสาวศรีธัญญา โพธิ์ศรี นางสาวชนิศา โพธิ์ศรี
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 7 ห้อง B 304 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นางสาววิจิตรรอง ทาปลัด นางสาวอรดี ดอนหันรักษา
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 8 ห้อง B 305 ชั้น 3 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นางสาวกาญจนา สมศรีชะ นางสาวศรัณย์ภัคร แดงน้อย
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 9 ห้อง B 402 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นายสารัช โพธิ์ทอง นายวิษณุ งามปัญญา
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 10 ห้อง B 403 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นายชนดล ประทุมชัย นางสาวศุภวรรณ อเวลา
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 11 ห้อง B 404 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นางสาวสุภาวดี ขำกรม นางสาวนิโลบล บุญเลิศผล
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 12 ห้อง B 405 ชั้น 4 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นางสาวอภิญญา พิลาดี
ห้องประชุมกลุ่มย่อยที่ 13 ห้อง เขียวเตอร์ ชั้น 5 อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวณมหาปัญญมหาเถร)
 นางสาวพิมพ์พิสุทธิ เหลาทอง

มีหน้าที่: ดังนี้

1. ต้อนรับผู้ทรงคุณวุฒิ-นักวิชาการ ผู้ร่วมประชุมสัมมนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ
2. บริการน้ำดื่ม-อาหารว่าง สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ-นักวิชาการ ผู้ร่วมประชุมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำของเข้าร่วม

ดร.อมรรัตน์ เตชะนอก	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น	ประธานกรรมการ
นางสาวพันทิwa ทับภูมิ	อาจารย์	กรรมการ
นายบัลลังก์ ศรีบุญเรือง	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ
นางสาวอัญญาดา ตาเสาร์	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ
นางสาวกาญจนา สมศรีชะ	นิสิต	กรรมการ

นางสาวศรัณย์ภัคร แดงน้อย	นิสิต	กรรมการ
นายสารัช โพธิ์ทอง	นิสิต	กรรมการ
นายวิษณุตม์ งามปัญญา	นิสิต	กรรมการ
นายชนดล ประทุมชัย	นิสิต	กรรมการ
นางสาวศุภววรรณ อเวลา	นิสิต	กรรมการ
นางสาวสุภาวดี ขำกรม	นิสิต	กรรมการ
นางสาวนิโลบล บุญเลิศผล	นิสิต	กรรมการ
นางสาวอภิญา พิลาดิ	นิสิต	กรรมการ
นางสาวพิมพ์พิสุทธิ์ เหลาทอง	นิสิต	กรรมการ
นางประกายเพชร ชารินทร์	นักวิชาการศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวกัญธิชา ศรีเสนา	นักวิชาการศึกษา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. จัดเตรียมกระเป๋าสสำหรับบรรจุเอกสาร วัสดุ
2. จัดหากระดาษ ปากกา สำหรับผู้เข้าประชุม
3. จัดของที่ระลึกสำหรับวิทยากร

คณะกรรมการฝ่ายการเงิน

นางจิตรลดา แก้วมงคล	ผู้อำนวยการส่วนการคลังและทรัพย์สิน	ประธานกรรมการ
นางสุพัตรา นาทัน	นักวิชาการการเงินและบัญชี ชำนาญการ	รองประธานกรรมการ
นางศุภนิษฐา งามสง่า	นักวิชาการการเงินและบัญชี ชำนาญการ	รองประธานกรรมการ
นางสาวยุภาพร เงาะเศษ	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการ
นางสาวชุตีพร ไยแก้ว	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการ
นางสาวปิยะนุช ไทยทองกลาง	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ในการวางแผนงบประมาณ
2. ดำเนินการเกี่ยวกับการรับเงินค่าลงทะเบียน การเบิก-การจ่ายทุกหมวดรายการ
3. จัดเตรียมออกใบเสร็จค่าลงทะเบียนแก่ผู้เข้าร่วมประชุม
4. จัดซื้อจัดจ้างวัสดุที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุม

คณะกรรมการฝ่ายยานพาหนะและจราจร

นายศักดิ์รินทร์ ศรีหาบงค์	ร.ก.ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น	ประธานกรรมการ
พระครูสมุห์ธีระพงษ์ นรินโท, ดร.	ร.ก.ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	รองประธานกรรมการ
นายธนรัฐ อดทน	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ

นายพัฒนพงษ์ หนองน้ำ	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ
นายสุพัฒน์ วรรณญาติ	คนสวน	กรรมการ
นายมนี ศรีสะอาด	พนักงานรักษาความปลอดภัย	กรรมการ
นายตะวัน พรหมบุตร	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายสุทธิรักษ์ ตาพล	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายปิยะพงษ์ คุ่มภัย	ช่างเทคนิค	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายประดิษฐ์ สังฆพงษ์	นายช่างเทคนิค	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายสุรศักดิ์ ปักเหนือ	พนักงานขับรถ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. จัดเตรียมยานพาหนะและพนักงานขับรถให้พร้อมใช้ในการดำเนินงาน
2. จัดเตรียมป้ายบอกสถานที่จอดรถ
3. จัดรถรับส่งวิทยากร
4. ประสานงานรักษาความปลอดภัย อำนวยความสะดวกการจราจรและสถานที่จอดรถ

คณะกรรมการฝ่ายประเมินผล

ผศ.ดร.สุพล พรหมกุล	ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต	ประธานกรรมการ
อ.ดร.ปภาเจติร สุกุมลย์	เลขานุการหลักสูตร ค.ม.(การสอนสังคมฯ)	รองประธานกรรมการ
อ.ดร.สมควร นามสีฐาน	เลขานุการหลักสูตร ค.ด.(การสอนสังคมฯ)	กรรมการ
อ.ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิทา	เลขานุการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต	กรรมการ
อ.ดร.สิริบุญมา มารศรี	อาจารย์	กรรมการและเลขานุการ
อ.กนกวรรณ ประจันตะเสน	อาจารย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวสาริกา ไสวงาม	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวมารีสา ไสวงาม	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวอนุธิดา บุญตะวัน	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่: ดังนี้

1. จัดทำแบบสอบถามประเมินการประชุม
2. เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
3. รายงานผลการประเมินเสนอคณะกรรมการ

คณะกรรมการฝ่ายลงทะเบียน

นางรพีพร มณีวรรณ	นักจัดการงานทั่วไป	ประธานกรรมการ
นางฤดี แสงเดือนฉาย	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ

นางสาวธิดารัตน์ วรจักร	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ
นางสาวแพรทอง ประจักษ์โก	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ
นายชาคริต เลแก้ว	นิสิต	กรรมการ
นายไชยวัฒน์ ซาฮาด	นิสิต	กรรมการ
นายเมฆนรินทร์ ชูกริส	นิสิต	กรรมการ
นายอาหนนท์ ภูษา	นิสิต	กรรมการ
นางสาวกัณติชา เกตตรา	นิสิต	กรรมการ
นางสาวกรรณิการ์ เจนถูกใจ	นิสิต	กรรมการ
นางสาวศรียุญา โพธิ์ศรี	นิสิต	กรรมการ
นางสาวชนิศา โพธิ์ศรี	นิสิต	กรรมการ
นางสาววิรังรอง ทาปลัด	นิสิต	กรรมการ
นางสาวอรดี ดอนหันรักษา	นิสิต	กรรมการ
นางสาวรุ่งนภา โยนต์ัน	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่ ดังนี้

1. จัดทำรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมให้พร้อมก่อนวันประชุมวิชาการ
2. รับผิดชอบการลงทะเบียนในวันประชุม
3. จัดเตรียมป้ายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม
4. มอบของชำร่วยให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้เข้าร่วมงาน ในขณะลงทะเบียน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะสิ้นสุดโครงการ

สั่ง ณ วันที่ 26 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2567

(พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น ปฏิบัติหน้าที่แทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

